

วารสารสังคมมนุษย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

Journal of Society and Human
Suan Dusit Rajabhat University

ISSN 0858-8015

ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2557 Volume 32 No. 2 July - December 2014

วารสารสังคมมนุษย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ISSN 0858-8015

Journal of Society and Human
Suan Dusit Rajabhat University

วารสารราย 6 เดือน ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2557

Volume 32 No. 2 July - December 2014

วารสารสังคมมนุษย์ ISSN 0858-8015
ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2557
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

วารสารสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้สู่บทความวิชาการ บทความวิจัย หรือบทความปริทรรศน์ จากนักวิชาการ คณาจารย์ ตลอดจนผู้สนใจทั้งจากภายในมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาอื่น

ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ จันทร์เจริญ อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรแก้ว เภาวิเศษ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บรรณาธิการ : อาจารย์ ดร.อุทัย สติมัน

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : อาจารย์พรเพ็ญ ไตรพงษ์

กองบรรณาธิการ :

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิมะโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัทธนันท์ หรรษาภิรมย์โชค	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐธีร์ ศรีดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวรรตน์ เตชะโชควิวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บรรพต พิจิตรกำเนิด	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
อาจารย์ ดร.ธงชัย นิลคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
อาจารย์ ดร.สิริมา เชียงขาวไว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ อัมพร ศรีประเสริฐสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ กนกวรรณ กุลสุทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ดร.สุภารัตน์ เทพพิมล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ออกแบบ : อาจารย์ จุฬารัตน์ วิชาานาดิ

จัดรูปเล่ม : อาจารย์ ฆนา วีระเดชะ

สำนักงาน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
295 อาคาร 1 ชั้น 1 ห้อง 1110 ถนนราชสีมา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร.0 222 45800, 5803
Website: <http://human.dusit.ac.th>

พิมพ์ที่ : หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์ 44/132 ถนนกำนันแมน แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง
กรุงเทพฯ 10150 โทรศัพท์ 0-2802-0377, 0-2802-0379, 08-1566-2540

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองและประเมินคุณภาพบทความ

ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	ที่ปรึกษาอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวิ อุดมธรรมานภาพ	คณะกรรมการสมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย
รองศาสตราจารย์ ดร.โกสุม สายใจ	มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สรรเสริญ อินทร์ตัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต สวัสดิ์ผล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ วิภา ศุภจารีรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
รองศาสตราจารย์ ฉลอง สุนทรนนท์	นักวิชาการอิสระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา ชาดตระกูล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เนื่ออ่อน ขว้ทองเขียว	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิเชษฐ สุนทรโชติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรินทร์ อินทรพรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธพงษ์ ลีลากิจไพศาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งภาพ คงฤทธิ์ระจัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญสม พิมพ์หนู	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ พนาवास	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริศนา มัชฌิมา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โภญจนาท เจริญสุข	มหาวิทยาลัยเกริก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ญาณิศา โชติชื่น	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ชญาณุช ลักษณะวิจารณ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.วิภาดา ประสานทรัพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
อาจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาจารย์ ดร.กาญจนา ต้นโพธิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.สิริชญา คอนกรีต	มหาวิทยาลัยศิลปากร
อาจารย์ ดร.ศิริวรรณ วรชัยยุทธ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ ดร.ธนศ อิมสำราญ	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
อาจารย์ ดร.สีบวงศ์ กาหวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
อาจารย์ ดร.วณิภา ศิริวรสกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
อาจารย์ ดร.ธนภัทร ปัจฉิมม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ศุภมิตร บัวเสนาะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ดร.สฤกษ์ ศรีโยธิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ดร.วิลาสินี พลอยล้อมแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ดร.วนิดา อัญชลีวิทยกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
อาจารย์ ดร.วัชรพล วิบูลยศรีน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ขอเขียนหรือข้อความใดๆ ที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้นิพนธ์บทความ กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่มีข้อผูกพันด้วยประการใดๆ

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เป็นวารสารที่เปิดเวทีให้นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สนใจภายนอกได้ร่วมเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ งานวิจัย และผลงานสร้างสรรค์อื่นๆ ด้วยสำหรับฉบับนี้ได้มีผู้นิพนธ์ทั้งภายในและภายนอก ส่งผลงานเข้าสู่กระบวนการพิจารณา และได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ ดังต่อไปนี้

- ประเทศไทยกับความมั่นคงทางอาหาร โดยกัญญกานต์ เสถียรสุคนธ์
- พฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์และปัญหาที่พบจากการใช้บริการ โดย นิดา เสนาลี, ธัญญทรัพย์ คำพวง, มาลิกัญญา ละมุล, ศศิวิมล ทรัพย์สำเนียง และชัยณรงค์ จิตรประสงค์
- การศึกษาการใช้ภาษาอังกฤษและวิธีการสอนภาษาอังกฤษของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร โดยอาภาพร ธรรมเนียม, รุจิรา พิมพ์ทอง, กมลชนก โสภา, ชนันต์ธรรณ์ นิลงาม, และชินุช เขาวนปรีชา
- แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธบูรณาการ โดยพระมหาอุดร อุดตโร (มากติ)
- แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนแบบพุทธบูรณาการ โดยพระครูสุพลวุฒิกิจ (ทวนชัย สุภาโร)
- การบูรณาการหลักพุทธจริยธรรมเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยพระครูสังฆรักษ์จันทน์ ภาวธรรมโม (สุวรรณपाल)
- ศิลปะบนกะลาตาเดียว ภายใต้ความเชื่อของคนในสังคมไทย โดยพิเชษฐ สุนทรโชติ
- สำนวนไทยในปรากฏการณ์ของพุทธทาสภิกขุ โดย ดร.สิริมา เชียงขาวไว

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้นิพนธ์ทุกท่านที่ผลิตผลงานทางวิชาการอันมีคุณค่า และส่งตีพิมพ์ในวารสารสังคมมนุษย์ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ประเมิน และกลั่นกรองคุณภาพบทความ หวังอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะประการใดเพื่อการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี และกองบรรณาธิการจะพยายามพัฒนาคุณภาพวารสารให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

ดร.อุทัย สติมัน
บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
ประเทศไทยกับความมั่นคงทางอาหาร <i>กัญญกานต์ เสถียรสุคนธ์</i>	1
พฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์และปัญหาที่พบจากการใช้บริการ <i>นิดา เสนาสี ธีัญญทรัพย์ คำพวง มาลีกัญญา ละมุล ศศิวิมล ทรัพย์สำเนียง ชัยณรงค์ จิตรประสงค์ และกนกวรรณ กุลสุทธิ</i>	12
การศึกษาการใช้ภาษาอังกฤษและวิธีการสอนภาษาอังกฤษของนิสิต ฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร <i>อาภาพร ธรรมเนียม รุจิรา พิมพ์ทอง กมลชนก โสภา ชนันต์ธรรณ์ นิลงาม และชจันุช เขาวนปรีชา</i>	23
แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธบูรณาการ <i>พระมหาอุดร อุตโตโร (มากดี)</i>	30
แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนแบบพุทธบูรณาการ <i>พระครูสุพลวุฒิกิจ (ทวนชัย สุภโร)</i>	43
การบูรณาการหลักพุทธจริยธรรมเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ <i>พระครูสังฆรักษ์จันทน์ ภาวธรรมโม (สุวรรณपाल)</i>	54
ศิลปะบนกะลาตาเดียว ภายใต้ความเชื่อของคนในสังคมไทย <i>พิเชษฐ สุนทรโชติ</i>	68
สำนวนไทยในปาฐกถาธรรมของพุทธศาสนิกขุ <i>ดร.สิริมา เชียงขาวไว</i>	78

ประเทศไทยกับความมั่นคงทางอาหาร

Thailand and Food Security

กัญญกานต์ เสถียรสุคนธ์¹

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ประเทศไทยกับความมั่นคงทางอาหาร” มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ของโลกในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งประเทศไทย

ปัญหาความมั่นคงทางอาหารทวีความรุนแรงมากขึ้นในทุกภูมิภาคของโลก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา ทั้งนี้สืบเนื่องจากสภาพภูมิอากาศของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผลผลิตทางอาหารโดยรวมลดลง จนไม่เพียงพอต่อการบริโภค ก่อให้เกิดการขาดแคลนอาหาร และประชากรบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ตามต้องการ

ในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยเริ่มตระหนักในปัญหาความมั่นคงทางอาหาร จนเกิดพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ว่าด้วยยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหารของชาติ เพื่อมุ่งป้องกัน แก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนเนื่องจากการขาดแคลนอาหาร

คำสำคัญ: ประเทศไทย, ความมั่นคงทางอาหาร, พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559

Abstract

The article “Thailand and Food Security” aims to explain about food security which is the one the significant crises in 21th century, including Thailand.

The food security crisis is increasingly severe in every region especially in developing countries. According to the effect of climate change, it leads to the decline of food production until it is insufficient for consumption. Moreover, it causes the stage of food shortage and some of the population cannot access to food.

Since the last decade, Thailand has begun to aware and interested in food security crisis. Therefore the National Food Committee Act B.E. 2551 (2008) and the

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

Eleventh National Economic and Social Development Plan B.E. 2555-2559 (2012-2016) have been enacted by the Thai government. Both of the government attempts are mention about the strategies of food security. The goal of these strategies is to prevent and to solve the food security problem. Moreover, these strategies aim to decrease the suffering of the people from food shortage.

Keywords: Thailand, Food security, National Food Committee Act B.E. 2551 (2008),
The Eleventh National Economic and Social Development Plan B.E.
2555-2559 (2012-2016)

บทนำ

ในปัจจุบัน โลกได้เผชิญกับวิกฤตการณ์ต่างๆอย่างมากมาย โดยเฉพาะ วิกฤตการณ์ด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) และสภาวะโลกร้อน (Global Warming) ซึ่งส่งผลกระทบต่อเป็นวงกว้างกับประเทศต่างๆทั่วโลก ไม่เว้นแม้แต่ประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นภูมิภาคที่ตั้งอยู่บริเวณเส้นศูนย์สูตร ซึ่งเดิมมีความแปรปรวนของสภาพอากาศสูงอยู่แล้ว แต่เมื่อมีปัจจัยด้านด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และสภาวะโลกร้อนเสริมเข้ามารวมเข้ากับปัจจัยทางภูมิศาสตร์จึงทำให้ประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประสบกับปัญหาภัยพิบัติต่างๆ ส่งผลให้เสถียรภาพความมั่นคงของประเทศในภูมิภาคนี้สั่นคลอนปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือปัญหาด้านการขาดแคลนอาหาร อันเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งกับการดำรงชีวิตของมนุษย์

ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) เป็นปัญหาด้านความมั่นคงแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา และกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากสภาวะแวดล้อมของโลกที่เกิดวิกฤตด้านพลังงาน สิ่งแวดล้อม และการผลิตพืชผลทางการเกษตรลดลง ทำให้ราคาอาหารสูงขึ้น จนทำให้ประชากรที่ยากจนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา (วิรัชพัชร ประเสริฐศักดิ์, ม.ม.ป.:1)

ปัญหาการผลิตพืชอาหารที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภค จนขาดแคลนอาหารในประเทศที่ยากจน อันเนื่องมาจากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การที่อุณหภูมิของโลกสูงขึ้นทำให้เกิดการระเหยของน้ำที่รวดเร็วขึ้น จนทำให้เกิดความแห้งแล้ง พืชพันธุ์หรือสัตว์ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้เกิดความล้มเหลวของภาคเกษตรกรรม การเพาะปลูกเพื่อการบริโภคไม่สามารถสร้างผลผลิตได้เต็มที่อันเนื่องมาจากฤดูกาลและสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ปริมาณการผลิตอาหารลดลง ราคาผลผลิตทางการเกษตรปรับตัวสูงขึ้น จนเกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงอาหารของคนในประเทศโดยเฉพาะประชาชนที่มีฐานะยากจนผลิตทางอาหาร มีราคาสูงขึ้น จนกลายเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลจะต้องเข้ามาแทรกแซงแก้ไขเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน ของประชาชนในประเทศ ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ผลกระทบที่เกิดเป็นลูกโซ่ข้างต้นนั้น ทำให้ปัญหาความ

มั่นคงทางด้านอาหารกลายเป็นปัญหาที่ภาครัฐต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และจำเป็นต้องสร้างมาตรการเพื่อรับมือกับปัญหาที่ท้าทายต่อความเพียงพอในการบริโภคของประชาชน

ความหมายของ “ความมั่นคงทางอาหาร”

การนิยามความหมายของ “ความมั่นคงทางอาหาร” นั้นมีดังนี้
พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของ “ความมั่นคงทางอาหาร” ว่า

การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคของประชาชนในประเทศ อาหารมีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการตามวัยเพื่อ การมีสุขภาพที่ดี รวมทั้ง การมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบ นิเวศวิทยาและความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของประเทศ ทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติสาธารณภัยหรือการก่อการร้าย อันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร (2551: 4)

การประชุมอาหารโลก (World Food Summit) ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. 1996 คือ Food security, at the individual, household, national, regional and global levels (is achieved) when all people at all times have physical and economic access to sufficient, safe and nutritious foods to meet their dietary needs and food preferences for an active healthy life (FAO, n.d.)

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) (FAO, 2006) ได้อธิบายขยายความค่านิยามข้างต้นเพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของความมั่นคงทางอาหารว่าความมั่นคงทางอาหารประกอบด้วยมิติสำคัญ 4 ด้าน คือ

1. ความพอเพียงของอาหาร (Food availability) กล่าวคือปริมาณอาหาร ที่มีนั้นจะต้องมีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ปริมาณอาหารที่พอเพียงอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้าจากต่างประเทศ รวมถึงความช่วยเหลือด้านอาหาร
2. การเข้าถึงอาหาร (Food access) การที่คนทุกคนสามารถเข้าถึงและได้รับทรัพยากรอย่างเพียงพอ ต่อความต้องการของบุคคล โดยการเข้าถึงและได้รับนั้นจะต้องเป็นการได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีคุณค่าทางโภชนาการ ทรัพยากรข้างต้นยังหมายรวมถึงความสามารถของบุคคลที่จะกำหนด ควบคุม กลุ่มสินค้าหนึ่งๆได้ ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ (รวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน)
3. การใช้ประโยชน์จากอาหาร (Utilization) คือการที่มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากอาหารที่มีเพียงพอ น้ำสะอาดและการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการ ด้วยการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ มีประโยชน์ รวมถึงความต้องการทางกายภาพทั้งหมดได้รับการตอบสนอง จากข้างต้นนี้ ความมั่นคงทางอาหารจึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย เช่น การค้าอาหาร วัฒนธรรม การเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร เป็นต้น
4. เสถียรภาพทางอาหาร (Stability) การได้มาซึ่งเสถียรภาพทางอาหาร ที่ประชาชนครัวเรือนและบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่อยู่อย่างเพียงพอตลอดเวลา ไม่ต้องเสี่ยงกับการไม่สามารถ

เข้าถึงอาหาร อันเป็นผลมาจากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหัน เช่น วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ หรือสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล ดังนั้นจากความหมายข้างต้นแนวคิดในมิติของควมมีเสถียรภาพ จึงครอบคลุมถึงมิติความปลอดภัยของอาหารและการเข้าถึงอาหารในด้วยประเด็นความมั่นคงทางอาหารอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าประเด็นสำคัญของความมั่นคงทางอาหารจะมุ่งเน้นที่การมีอาหารเพียงพอต่อคนทุกคนอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือด้านอาหารจากภายนอก ผู้คนสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างทั่วถึง และอาหารนั้นสามารถเป็นอาหารที่ดีมีคุณภาพ มีประโยชน์ต่อร่างกายนั่นเอง

ประเทศไทยกับความมั่นคงทางอาหาร

ประเทศต่างๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องความมั่นคงทางอาหาร อันเนื่องมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์วิกฤตการณ์ด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และสภาวะโลกร้อนแน่นอนว่าประเทศไทยซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหารได้ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกอาหารหลายชนิด เช่น ข้าว กุ้ง และไก่ เป็นอันดับต้นๆของโลกก็ตาม แต่ในทางกลับกันประชาชนบางส่วนของประเทศไทยกลับต้องเผชิญกับปัญหาอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภคหรือการบริโภคอาหาร ที่ขาดโภชนาการ ประชาชนกลุ่มนี้คือกลุ่มประชากรที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนยากจนของประเทศ ซึ่งถูกแบ่งด้วย เส้นความยากจน (Poverty Line)

ความหมายของ “เส้นความยากจน” ตามนิยามของสำนักงานสถิติแห่งชาติคือเกณฑ์การชี้วัดที่คำนวณจากมาตรฐานความต้องการบริโภคอาหารและสินค้าที่จำเป็นขั้นต่ำ ที่เพียงพอต่อความต้องการดำรงชีพของแต่ละบุคคล มีหน่วยเป็น บาท/คน/เดือน ซึ่งแตกต่างกันแต่ละบุคคลโดยในปี พ.ศ. 2554 เส้นความยากจนทั่วประเทศอยู่ที่ 2,422 บาท/คน/เดือน ซึ่งหากประชาชนคนใดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนนี้ จะถือว่าเป็นคนจนนั่นเองนอกจากนี้จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติยังแสดงให้เห็นว่าภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่ประชากรจำนวนมากมีรายได้ต่อเดือนอยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ซึ่งอยู่ที่ 2,160 และ 2,131บาท/คน/เดือน ตามลำดับ (ม.ป.ป.)

ทั้งยังมีข้อมูลเพิ่มเติมจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่เน้นย้ำถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารที่เกิดขึ้น ในประเทศไทยว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีจำนวนผู้ถือครองที่ดินทำการเกษตรมากที่สุด คือ 2.8 ล้านราย (ร้อยละ 46.5) และมีเนื้อที่ที่ถือครองเพื่อทำการเกษตรมากที่สุดเช่นกันคือ 53.5 ล้านไร่ (ร้อยละ 46.7) รองลงมา คือภาคเหนือ 1.3 ล้านราย (ร้อยละ 22) และ 27.2 ล้านไร่ (ร้อยละ 23.7) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556:7) อีกทั้งรายงานของสถาบันคลังสมองของชาติยังระบุว่า ประชากรที่มีปัญหาเรื่องกรเข้าถึงอาหารถึง 87% อยู่ในกลุ่มของครัวเรือนภาคการเกษตร และมีจำนวนถึง 54 % เป็นครัวเรือนที่ปลูกข้าว (สมพร อิศวิลานนท์, 2557:14)

ความจริงอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือรายงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2553 ได้แสดงข้อมูลว่าประเทศไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกอาหารเป็นอันดับ 7 ของโลก แต่ประชาชน ร้อยละ 17 ของประชากรทั้งประเทศยังขาดความมั่นคงทางอาหาร

ต้องเผชิญกับปัญหาขาดแคลนอาหารหรือโภชนาการขาด แต่อีกด้านหนึ่งกลับพบปัญหาโภชนาการเกิน มีประชากรที่มีน้ำหนักเกินและอ้วนเป็นจำนวน ถึง 10 ล้านคน (มูลนิธิซีวีที, 2553: 14-15) ข้อมูลเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าประชากรในประเทศมีอัตราการเข้าถึงอาหาร ที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะประชากรส่วนหนึ่งต้องเผชิญกับปัญหาความอดอยาก ไม่มีจะกิน แต่อีกส่วนหนึ่งกลับเผชิญปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการบริโภคอาหารมากเกินไป เมื่อคนในประเทศมีความสามารถในการเข้าถึงอาหารที่ไม่เท่ากัน ปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร จึงเกิดขึ้น และเป็นภาพสะท้อนของปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการจัดการอาหารในประเทศไทยที่จำเป็นต้อง ได้รับการแก้ไขจากทางภาครัฐ

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวมีลักษณะย้อนแย้งอยู่ในตัวของมันเอง เกษตรกรที่ดำรงชีพด้วยการเพาะปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ เช่น ข้าวนา ข้าวสวน กลับไม่สามารถพึ่งพาตนเองในเรื่องอาหารเพื่อการบริโภคได้อย่างที่ควรจะเป็น อีกทั้งส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ที่มีรายได้น้อยจนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ไม่สามารถใช้จ่าย เพื่อเข้าถึงอาหารได้ ถึงแม้เข้าถึงได้ ก็ไม่อาจสามารถไม่สามารถมีอาหารที่เพียงพอต่อการบริโภค ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ดังนั้น ปัญหาความมั่นคงทางอาหารจึงเป็นปัญหาที่รัฐบาลจำเป็นต้องเข้ามาควบคุมดูแล มีนโยบายหรือมาตรการที่เหมาะสมเพื่อบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารมีอยู่หลายปัจจัย สำหรับประเทศไทย มีปัจจัยที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรทางการเกษตรและอาหาร อันเนื่องมาจากพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว พื้นที่ต้นน้ำถูกบุกรุกทำลายอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ต้นน้ำจำนวน 171 ล้านไร่ (ร้อยละ 53) ของพื้นที่ประเทศ แต่ทว่าในปี พ.ศ. 2552 พื้นที่ต้นน้ำกลับเหลือเพียง 107.6 ล้านไร่ (ร้อยละ 33.6) ของพื้นที่ประเทศ (ลดาวัลย์ คำภา ,2557:14) ความสมบูรณ์ของดินลดลง เกิดการชะล้างพังทลาย ของดินจนกลายเป็นความเสื่อมโทรมในอัตราที่สูง ทำให้พื้นที่และปริมาณการเพาะปลูกพืชต่างๆลดลงจากปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง พืชพรรณบางส่วนสูญพันธุ์ ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหาร นอกจากนี้การใช้สารเคมีทางเกษตรกรรม เช่นปุ๋ย หรือยาฆ่าแมลงไม่ถูกต้องยังส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ดิน และความสะอาดของแหล่งน้ำข้างเคียง (มูลนิธิซีวีที, 2553:17-18) ทำให้การทำเกษตรกรรมไม่สามารถให้ผลผลิตได้อย่างเต็มที่ เพราะดินและน้ำไม่พร้อมหรือเหมาะสมกับการเพาะปลูก

2. ปัญหาเรื่องที่ดิน มีหลายลักษณะเช่น การขยายตัวของชุมชนที่รุกกล้าเข้าไปในพื้นที่ป่า และรุกกล้าที่ดินที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่อุตสาหกรรม นอกจากนี้ปัจจัยด้านที่ดินยังสัมพันธ์กับจำนวนที่ลดลงของเกษตรกรรายย่อย กล่าวคือ เกษตรกรรายย่อยบางส่วนมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จากสังคมแบบชนบทเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะทำการเกษตร เห็นได้จากอายุเฉลี่ยของเกษตรกรไทยอยู่ที่ 45-51ปี (ibid:20) รวมทั้งปัญหาภาระหนี้สินอันเกิดจากต้นทุนการผลิตที่มีราคาสูงแต่ราคาผลผลิตกลับมีราคาต่ำ ทำให้คนที่ยึดอาชีพเกษตรกรค่อยๆลดจำนวนลง หันไปทำอาชีพอื่น หรือนำที่ดินทำกินของตนออกขายเพื่อนำเงิน มาเลี้ยงชีพส่งผลให้จำนวนเกษตรกรและพื้นที่ในการทำการเกษตรลดลง ปริมาณผลผลิตที่ออกมาสู่ตลาด

ต่ำลง อาจไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค หรือราคาปรับตัวสูงขึ้น ทำให้ประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ เพราะมีราคาสูงเกินไป

3. ปรากฏการณ์ของรูปแบบการทำเกษตรแบบพันธสัญญา (Contract Farming) ระหว่างเกษตรกร กับธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตรในรูปแบบของการทำสัญญาร่วมกันทำให้เกิดการผูกขาดทางอาหาร เพราะเกษตรกร ต้องขายผลผลิตทั้งหมดให้กับกลุ่มธุรกิจทางการเกษตรที่ตนได้ทำสัญญาไว้ (สำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร, ม.ป.ป.:7) ซึ่งรูปแบบดังกล่าวทำให้ราคาผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ ถูกกำหนดโดยกลุ่มธุรกิจไม่ใช่เกษตรกร จนอาจส่งผลให้ราคาของอาหารในท้องตลาดอาจปรับสูงขึ้น ทำให้ประชาชนบางส่วน ไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเท่าเทียม

4. ปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและสภาวะโลกร้อนที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นทุกปี สำหรับประเทศไทยการดังกล่าว ทำให้อุณหภูมิสูงขึ้นโดยเฉลี่ย มีความแปรปรวนของสภาพอากาศมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล ส่งผลให้การทำการเกษตรได้ผลผลิตที่ไม่คุ้มค่าและไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค และที่สำคัญคือเกษตรกรของไทยยังคงยึดถือการเกษตรแบบดั้งเดิมที่เป็นการเกษตรแบบจำเพาะ กำหนดช่วงเวลาของการเพาะปลูกตามฤดูกาลเดิมในอดีต เช่น ฤดูฝนเป็นฤดูที่ปลูกต้นกล้า 2-3 เดือนต่อมาเป็นฤดูหนาว เป็นช่วงที่ฝนทิ้งช่วงสามารถเริ่มทำการเก็บเกี่ยว เมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วฝนก็ตกลงมาอีก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, ม.ม.ป.:6) โดยไม่สนใจเรื่องของฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วในปัจจุบันรวมทั้งเรื่องความเสี่ยงพอของปริมาณน้ำอันเป็นปัจจัยสำคัญของการเพาะปลูก

เมื่อพูดถึงผลกระทบของปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาวะโลกร้อนที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ในรอบหลายปีที่ผ่านมาคือปัญหาอุทกภัยและปัญหาความแห้งแล้ง

ปัญหาอุทกภัยเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อการทำเกษตรกรรมและการผลิตอาหารของประเทศไทย โดยเฉพาะการเกิดอุทกภัยในปี พ.ศ.2554 เป็นเหตุการณ์น้ำท่วมที่รุนแรงที่สุดในรอบหลายทศวรรษมีสาเหตุมาจากพายุโซนร้อนหลายลูก อาทิ ไทพม่า นกเตน ใต้ถอง เนสาด ที่เคลื่อนตัวสู่ประเทศไทย ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม 2554 ส่งผลให้มีฝนตกหนักกระจายทั่วไปในหลายพื้นที่ สร้างความเสียหายในชีวิต และทรัพย์สินอย่างกว้างขวางกว่า 64 จังหวัด มีเกษตรกรได้รับผลกระทบประมาณ 1,200,000 ราย เป็นพื้นที่เสียหายกว่า 11,200,000 ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกข้าวประมาณ 9,200,000 ไร่ พืชไร่ 1,500,000 ไร่ และพืชสวน/อื่นๆ 500,000 ไร่ ด้านประมง มีชาวประมงได้รับผลกระทบกว่า 120,000 ราย ส่วนด้านปศุสัตว์ มีผู้ได้รับผลกระทบกว่า 210,000 ราย(ลดาวัลย์ คำภา, 2557:15,27)

ส่วนปัญหาความแห้งแล้งที่ส่งผลกระทบรุนแรงต่อการเกษตรกรรมและการผลิตอาหารของประเทศไทย คือ เหตุการณ์ความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2555 โดยมีจังหวัดต่างๆ ถูกประกาศเป็นพื้นที่ภัยแล้งถึง 50 จังหวัด 497 อำเภอ 3,417 ตำบล และ36,388 หมู่บ้าน แบ่งเป็นภาคเหนือ 17 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 19 จังหวัด ภาคกลาง 7 จังหวัด และภาคตะวันออก 6 จังหวัด และภาคใต้ 1 จังหวัด (ibid)

จะเห็นได้ว่า สำหรับประเทศไทยนั้นปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและสภาวะโลกร้อนส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทางการเกษตรเป็นวงกว้างและทำให้อัตราการผลิตอาหารลด

ต่ำลงเนื่องจากพื้นที่ทางการเกษตรที่เป็นแหล่งเพาะปลูกและผลิตอาหารได้รับความเสียหาย อีกทั้งปริมาณผลผลิตที่ปล่อยออกสู่ท้องตลาด มีจำนวนจำกัด ซึ่งไม่เพียงพอต่อการบริโภค จนอาจต้องนำเข้าจากต่างประเทศเพื่อให้มีปริมาณของอาหารเพียงพอแก่ประชากรในประเทศ แต่เรื่องของปริมาณที่เพียงพอไม่ได้หมายความว่าประชาชนจะเข้าถึงอาหารนั้นได้อย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากปัญหาด้านราคาซึ่งแน่นอนว่าการนำเข้าอาหารจากต่างประเทศจะทำให้ต้นทุนของราคาอาหารเพิ่มขึ้น ภาระจึงตกอยู่กับประชาชนผู้บริโภคที่จำต้องแบกรับราคาอาหารในราคาที่แพงขึ้นจนอาจทำให้ผู้มีฐานะยากจนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุปแล้วปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารสำหรับประเทศไทยนั้นมีความซับซ้อนหลายประการ แต่ที่สำคัญและมีความน่าสนใจในบริบทของประเทศไทยนั้นมีอยู่สี่ปัจจัยคือปัญหาความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรทางการเกษตรและอาหารปัญหาเรื่องที่ดิน การทำการเกษตรแบบพันธสัญญา และปัญหาด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและสภาวะโลกร้อนที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ ซึ่งหากภาครัฐยังคงนิ่งเฉยหรือไม่สามารถหามาตรการมาจัดการ ควบคุมปัญหาเหล่านี้ ปัญหาความมั่นคงทางอาหารสำหรับประเทศไทย ก็คงจะยังคงมีอยู่ต่อไปและทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นภาครัฐจึงควรกำหนดนโยบายและคิดหามาตรการมารับมือก่อนที่จะปัญหาจะขยายขอบเขตจนกระทั่งควบคุมได้ยาก

การรับมือของรัฐบาลไทยต่อปัญหาความมั่นคงทางอาหาร

ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร เป็นหนึ่งในประเด็นด้านความมั่นคงที่ได้รับความสนใจจากนานาชาติ เนื่องจากเป็นปัญหาที่เกือบทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทย การที่จะจัดการกับปัญหานี้ ได้นั้น เป็นความท้าทายอย่างหนึ่งของภาครัฐ ในการออกมาตรการโครงการ หรือกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อบรรเทาและป้องกันปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยไม่เคยมีนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับความมั่นคงด้านอาหาร รวมถึงไม่ปรากฏว่ามีการพูดถึงประเด็นความมั่นคงทางอาหารในรัฐธรรมนูญหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับใดเลย (มูลนิธิชีววิถี, 2553:25) แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเด็นดังกล่าวได้เริ่มเข้ามาอยู่ในความสนใจของภาครัฐจนในที่สุดสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้เห็นชอบในการออกพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 เพื่อบังคับใช้เป็นกฎหมาย

ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ.2551 มีสาระสำคัญคือการ “กำหนดให้คณะกรรมการอาหารแห่งชาติเป็นองค์กรหลักและกลไกของประเทศในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพอาหาร ความปลอดภัยด้านอาหาร ความมั่นคงด้านอาหาร และอาหารศึกษา โดยครอบคลุมห่วงโซ่อาหารอย่างมีเอกภาพและประสิทธิภาพในลักษณะบูรณาการการทำงานและการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ” (2551:1) นอกจากนี้พระราชบัญญัติดังกล่าวยังมีการให้คำนิยามของคำว่า “ความมั่นคงทางอาหาร” เพื่อจำกัดกรอบในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในประเด็นความมั่นคงทางอาหารอีกด้วย

นอกจากการออกพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ.2551 แล้วนั้น ประเด็นความมั่นคงทางอาหารยังถูกนำมาพิจารณาเพื่อใส่เข้าไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ในหัวข้อที่ 5.3 ว่าด้วย “ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน” ซึ่งในหัวข้อดังกล่าวมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยการสนับสนุน ให้เกษตรกรรายย่อยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและสนับสนุนการกระจายการถือครอง ที่ดินอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม รวมถึงพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตร เพื่อการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

2. การเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร โดยให้ความสำคัญกับการ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร รวมถึงส่งเสริมการผลิตที่คงไว้ซึ่งความ หลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมของประเทศ

3. การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรตลอดห่วงโซ่ โดยการสนับสนุนการผลิตและ บริการของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร อาหาร รวมถึงยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้า เกษตรและอาหารให้เทียบเท่าระดับสากล

4. การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยการมุ่งพัฒนาระบบการ สร้างหลักประกันรายได้และพืชผลทางการเกษตรให้กับเกษตรกรเพื่อเพิ่มความมั่นคงและครอบคลุม ให้แก่เกษตรกรทั้งหมดส่งเสริมระบบการทำเกษตรแบบมีพันธสัญญาที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย รวมถึง การยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่เยาวชน เกษตรกร รุ่นใหม่ และแรงงานที่มีคุณภาพเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม

5. การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพัฒนาพลังงานชีวภาพในระดับครัวเรือนและชุมชน โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกต้นไม้และปลูกป่าเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ส่งเสริมให้เกษตรกรทำ การเกษตรด้วยระบบเกษตรยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งส่งเสริมและพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งด้านอาหารให้กับเกษตรกรและ ชุมชนอย่างเป็นระบบ

6. การสร้างความมั่นคงด้านพลังงานชีวภาพเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศและความ เข้มแข็งภาคเกษตรด้วยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพลังงานจากพืช พลังงาน จัดให้มีระบบการบริหารจัดการสินค้าเกษตรที่ใช้เป็นทั้งอาหารและพลังงาน

7. การปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน โดยสนับสนุนบทบาทของภาคส่วนต่างๆให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและวางแผนการ ผลิตทางการเกษตร การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตร รวมถึงการส่งเสริม ความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคีโดยเฉพาะประชาคมอาเซียนที่ก่อให้เกิด ความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, ม.ม.ป. (ช) :14-15)

จากแนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าเป้าหมายของ “ยุทธศาสตร์ ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน” คือการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานและ ความปลอดภัยของสินค้าเกษตรและอาหารให้เป็นที่ยอมรับจากทั้งในและต่างประเทศ ความต้องการ ให้ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและอาหารมีเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค และให้ผู้บริโภค สามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและปลอดภัยได้อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมในราคา

เหมาะสมเป็นธรรมชาติ แต่การที่จะบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ข้างต้น ภาครัฐไม่สามารถจะดำเนินการได้เพียงลำพัง และยุทธศาสตร์นี้จะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้เลยหากขาดความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการที่จะแก้ไข บรรเทาและป้องกันปัญหาความมั่นคงทางอาหารเป็นหน้าที่ของทุกคนในประเทศที่จะต้องร่วมมือกันเพื่อฝ่าฟันไปสู่การทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน

บทสรุป

ความมั่นคงทางอาหาร กำลังเป็นปัญหาสำคัญสำหรับประเทศไทยเช่นเดียวกับอีกหลายๆ ประเทศทั่วโลกประเด็นดังกล่าวถือเป็นความท้าทายใหม่สำหรับรัฐบาลไทยในการเตรียมรับมือปัญหาการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรโดยใช้อาวุธเป็นเครื่องมือในการแสวงหาชัยชนะอาจไม่ใช่ทางเลือกอีกต่อไป เพราะการต่อสู้เพื่อแสวงหาอำนาจของประเทศมหาอำนาจในปัจจุบันไม่อาจใช้เพียงอาวุธยุทธโปกรณ์เป็นเครื่องมือสำคัญเพราะหลายประเทศในโลกใบนี้ล้วนแล้วแต่มีขีดความสามารถด้านอาวุธยุทธโปกรณ์ทั้งสิ้น

สำหรับประเทศไทย หากคนไทยมีความรู้ความเข้าใจเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ภาครัฐเห็นความสำคัญของวิกฤตการณ์ด้านอาหารที่กำลังก่อตัวขึ้นในหลายภูมิภาค แล้วกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ หรือมาตรการในการรับมือ ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต กระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการพึ่งตนเองได้ ทางอาหาร และพึ่งพาอาหารจากภายนอกให้น้อยที่สุดแล้ว ความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากความขาดแคลนอาหาร ที่มีสาเหตุจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ก็จะไม่สามารถส่งผลกระทบต่อรัฐบาลได้เลย ประเทศที่มั่งคั่งด้านทรัพยากรและผลิตผลเพื่อการบริโภค ย่อมสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐและประชาชนของประเทศนั้นๆ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองผลประโยชน์ และนำไปสู่ความมีเสถียรภาพในการปกครองประชาชนที่มีทรัพยากรเพียงพอต่อการบริโภคเป็นพลังสำคัญของประเทศในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เข้มแข็ง นั่นหมายความว่า ความมั่นคงทางอาหารจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศชาติอยู่รอด สามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง และมีสถานภาพที่สง่างามบนเวทีโลก

เอกสารอ้างอิง

มูลนิธิซีวาลี. (2553). จากฐานทรัพยากรสู่ความมั่นคงทางอาหาร: การฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชนและสังคมไทย. นนทบุรี: ม.ป.พ.

ลดาวัลย์ คำภา. (2558). “แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย และความเชื่อมโยงระหว่างมิติ

ความมั่นคงด้านทรัพยากรอาหาร และพลังงาน” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 25, เข้าถึงได้จาก : [http://project-](http://project-wre.eng.chula.ac.th/watercu_eng/sites/default/files/publication/%E0%B9)

[wre.eng.chula.ac.th/watercu_eng/sites/default/files/publication/%E0%B9%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%9B%E0%B8%B5%202030%20%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3%20%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%20%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99.pdf](http://project-wre.eng.chula.ac.th/watercu_eng/sites/default/files/publication/%E0%B9%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%9B%E0%B8%B5%202030%20%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B3%20%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%20%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99.pdf).

วิรัชพร ประเสริฐศักดิ์. (2558). “แนวคิดและคำนิยามของความมั่นคงทางอาหาร (Food security: Concepts and definitions)” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 25, เข้าถึงได้จาก: <http://www.polsci.tu.ac.th/fileupload/36/24.pdf>.

สมพร อิศวิลานนท์. (2558). “ภาวะคุกคามการเกษตรและความมั่นคงอาหารและทางออก” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 25, เข้าถึงได้จาก: <https://lams4research.files.wordpress.com/2014/07/e0b884e0b8a7e0b8b2e0b8a1e0b8a1e0b8b1e0b988e0b899e0b884e0b887e0b8ade0b8b2e0b8abe0b8b2e0b8a3-24-05-57.pdf>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). “(ก) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 27, เข้าถึงได้จาก: <http://www.nesdb.go.th/Portals/0/tasks/endure/01.pdf>.

----- (2558). “(ข) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 27, เข้าถึงได้จาก: http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/Summaryplan11_thai.pdf.

- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (2558). “พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 27, เข้าถึงได้จาก:
<http://www.fda.moph.go.th/News50/FoodTeam51.pdf>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). “รายงานผลเบื้องต้นสำมะโนเกษตร 2556” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 26, เข้าถึงได้จาก: <http://popcensus.nso.go.th/web/kaset/file/Preliminary%20Report%202013.pdf>.
- (2558). “เส้นความยากจน (ด้านรายจ่าย) จำแนกตามภาคและจังหวัด พ.ศ. 2543 – 2554” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 27, เข้าถึงได้จาก:
http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/BaseStat/tables/00000.../Poverty_1.xls.
- สำนักงานสนับสนุนการพัฒนาศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร. (2558). “ความมั่นคงทางอาหาร... ของคนไทย” สืบค้นเมื่อ 2558, มกราคม 27, เข้าถึงได้จาก:
<http://kb.hsri.or.th/dspace/bitstream/handle/11228/579/M414-01.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- FAO. (2015.). “An Introduction to the Basic Concepts of Food Security” Cited 2015 January 26. Available from:
<http://www.fao.org/docrep/013/al936e/al936e00.pdf>.
- FAO. (2015). “ Food Security” Cited 2015 January 26. Available from:
<http://www.fao.org/forestry/131280e6f36f27e0091055bec28e830f46b3.pdf>.

พฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์และปัญหาที่พบจากการใช้บริการ Metered Taxi Users' Behaviors and Problems of Metered Taxi Service

นิตา เสนาสี¹ ธิญญทรัพย์ คำพวง² มาลิกัญญา ละมุล³
ศศิวิมล ทรัพย์สำเนียง⁴ ชัยณรงค์ จิตรประสงค์⁵
และกนกวรรณ กุลสุทธิ⁶

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์ของผู้ใช้บริการและ 2. ศึกษาปัญหาที่พบจากการใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์ ที่อาศัยอยู่ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กลุ่มตัวอย่างจำนวน 394 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบตามสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์โดยสารรถแท็กซี่มิเตอร์จำนวน 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ ในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนระหว่างวันจันทร์ถึงวันศุกร์เพื่อเดินทางกลับบ้านหรือที่พัก โดยใช้บริการคันใดก็ได้ และเลือกใช้วิธีโบกเรียกข้างทาง โดยเหตุผลที่เลือกใช้บริการรถแท็กซี่คือความสะดวกสบายในภาพรวมผู้ใช้บริการ รถแท็กซี่มิเตอร์พบปัญหาระหว่างการใช้บริการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.90$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์พบปัญหาด้านความปลอดภัย ($\bar{x} = 3.21$) ด้านราคา ($\bar{x} = 3.16$) ด้านลักษณะของยานพาหนะ ($\bar{x} = 3.41$) และด้านผู้ขับรถแท็กซี่ ($\bar{x} = 3.56$) ตามลำดับ

คำสำคัญ: พฤติกรรมปัญหาหารรถแท็กซี่มิเตอร์ ผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์ผู้ขับรถแท็กซี่

ABSTRACT

The purposes of this research study were to investigate metered taxi users' behaviors and identify problems of metered taxi service. The metered taxi users who live in Pomprapsattruphai District were as a population for this research. With convenience sampling, 394 metered taxi users were chosen as subjects. The

¹พนักงานบริการ โรงแรม Mode Sathorn Hotel

²พนักงานรับโทรศัพท์ โรงแรม Mode Sathorn Hotel

³เจ้าของธุรกิจส่วนตัว ร้าน New Flower เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

⁴หมู่บ้านอีสแลนด์แอนด์เฮ้าส์ 334/113 ม.1 ตำบลดอนหัวฬ่อ อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี 20000

⁵ 11/251 จอมทอง14 แขวงบางขุนเทียน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร 10150

⁶อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

instrument used in the study was a questionnaire. The data was analyzed by frequency distribution, percentage, means, and standard deviation. The major findings revealed that metered taxi users often took the metered taxis for 2-3 times a week in the indefinite period of time between Monday and Friday. Their destination was home or residence. They took any metered taxis they met. They also chose waving the taxi drivers on the path. Their reason for using metered taxi was convenience. The overall results showed that problems with metered taxi service were at a moderate level ($\bar{x} = 2.90$). The problems were found in the aspects of security provided ($\bar{x} = 3.21$), price ($\bar{x} = 3.16$), features of metered taxis ($\bar{x} = 3.41$) and the taxi drivers themselves ($\bar{x} = 3.56$) respectively.

Keyword: Behaviors, Problems, Metered Taxi, Metered Taxi Users, Taxi Drivers

บทนำ

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่มีประชากรแออัดมากที่สุดของประเทศมีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้นทุกวัน เกิดโอกาสในการทำงานแก่ประชากรที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) เป็นต้น รวมถึงแหล่งช้อปปิ้ง เช่น ตลาดนัดจตุจักร ตลาดนัดรถไฟ รวมทั้งเป็นแหล่งธุรกิจต่างๆ เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีการคมนาคมหนาแน่นแม้ว่าในปัจจุบันมีการบริการรถสาธารณะมากมายหลายประเภท เช่น รถไฟ รถไฟฟ้า(BTS, MRT, Airport Rail Link) รถโดยสารประจำทาง รถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง รถแท็กซี่ และการสัญจรทางเรือ เป็นต้น รถแท็กซี่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เป็นที่นิยมเพื่ออำนวยความสะดวก รวดเร็ว และประหยัดเวลาให้แก่ผู้ที่ใช้บริการ รถสาธารณะเดินทางสัญจรในกรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้ รถแท็กซี่ถือว่าเป็นระบบขนส่งสาธารณะระบบหนึ่งที่ทำให้บริการแก่ผู้ที่ใช้บริการด้วยความสะดวกรวดเร็ว (เพทหาย ทองดี, 2552) และรถแท็กซี่ในกรุงเทพมหานครยังมีอยู่จำนวนมากกระจายอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ห้างสรรพสินค้า แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากรถโดยสารประจำทางที่ให้บริการรับส่งผู้ที่ใช้บริการในเส้นทางที่มีการกำหนดไว้สำหรับรถแต่ละสายและจอดเพื่อรับส่งผู้ที่ใช้บริการตามป้ายรถประจำทาง (เพทหาย ทองดี, 2552)

ปัจจุบันรถแท็กซี่ที่จดทะเบียนประเภทนิติบุคคลมีจำนวน 57,360 คัน และรถแท็กซี่ที่จดทะเบียนประเภทส่วนบุคคลมีจำนวน 33,703 คัน รวมทั้งสิ้น 91,063 คัน โดยสีของรถแท็กซี่ในประเทศไทยนั้นมีหลายสี เช่น สีเหลือง สีชมพู สีแดง สีส้ม เป็นต้น ซึ่งสีที่แตกต่างกันนั้นจะขึ้นอยู่กับประเภทของรถแท็กซี่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. รถแท็กซี่ส่วนบุคคลซึ่งจะเป็นรถแท็กซี่สีขาวเหลือง และ 2. รถแท็กซี่นิติบุคคลจดทะเบียนในรูปบริษัท หรือสหกรณ์จะเป็นรถหลากสี โดยสัดส่วนรถแท็กซี่ที่วิ่งอยู่บนท้องถนนนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในประเภทของนิติบุคคล และจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์แท็กซี่มากที่สุดซึ่งสหกรณ์แท็กซี่ในประเทศไทยมีอยู่ไม่ต่ำกว่า 40 สหกรณ์ (กรมการขนส่งทางบก, 2555)

อย่างไรก็ตามประชากรในเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายถือเป็นกลุ่มที่น่าสนใจในการศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์และปัญหาที่พบจากการใช้บริการเนื่องจากเขตดังกล่าวติดกับแหล่งท่องเที่ยวและย่านธุรกิจ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุด (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2556) และส่วนใหญ่จะเลือกใช้บริการรถสาธารณะในการเดินทางไปทำงาน ไปเรียนหรือไปทำธุระต่างๆ ซึ่งมีทั้งกลุ่มคนทำงาน นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวที่ใช้พื้นที่เขตดังกล่าวในการสัญจรผ่านไปมา

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์และปัญหาที่เกิดจากการใช้บริการ ทั้งหมด 3 หัวข้อ ได้แก่ 1. ระบบขนส่งสาธารณะในประเทศไทย 2. การให้บริการ และ 3. บริการรถแท็กซี่

1. ระบบขนส่งสาธารณะในประเทศไทย

ปัจจุบันนี้ การขนส่งมีความเจริญก้าวหน้าและมีการพัฒนาระบบขนส่งให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น จึงทำให้สามารถเข้าถึงและเลือกใช้บริการตามต้องการได้อย่างง่ายดายและมีประสิทธิภาพ ซึ่งระบบการคมนาคมขนส่งในประเทศไทยมีมากมายหลายรูปแบบ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550) อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไประบบขนส่งสามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบหลัก ดังนี้

1.1 กรมการขนส่งทางบก กรมการขนส่งทางบกเป็นการคมนาคมที่สะดวกสบายปลอดภัย ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ผู้คนส่วนใหญ่จึงนิยมเลือกการเดินทางโดยวิธีนี้ ผู้เดินทางสามารถศึกษาสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชากรได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสามารถเลือกใช้บริการของการคมนาคมขนส่งทางบกได้ เช่น รถไฟ รถยนต์รถโดยสารประจำทาง และมอเตอร์ไซค์รับจ้าง เป็นต้น

1.2 กรมการขนส่งทางน้ำ กรมการขนส่งทางน้ำเป็นการขนส่งสินค้า เนื่องจากการขนส่งสินค้า

ทางบกค่อนข้างลำบากเพราะต้องเดินไปตามป่า เขา เส้นทางลาดชันและเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการจราจรทางบกที่แออัดและคับคั่ง การเดินทางทางน้ำจึงถือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดอีกทั้งเรือยังใช้เป็นพาหนะสำหรับการขนส่งผู้โดยสารจากเมืองหนึ่งหรือประเทศหนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้น การขนส่งสาธารณะมีความจำเป็นต่อการเดินทางในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการเดินทางของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ผู้ที่เลือกใช้บริการรถแท็กซี่เป็นพาหนะเดินทางในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพมหานครได้รับความพึงพอใจในการใช้บริการได้ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเรื่องแนวคิดและความสำคัญของการให้บริการเป็นพื้นฐานก่อนที่จะกล่าวถึงการบริการรถแท็กซี่ต่อไป

2. การให้บริการ

การบริการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวันของคนเราอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากรูปแบบการดำเนินชีวิตและความต้องการของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความ

เป็นอยู่และค่านิยมของสังคม ผู้บริโภคยุคใหม่มีความสนใจความอยู่ดีกินดี ความสะดวกสบาย ต้องการได้รับการบริการที่ดี รวดเร็วและง่าย ๆ ในการศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริการ มีหัวข้อสำคัญ 2 หัวข้อ ได้แก่ 1. แนวคิดและความหมายของการบริการ และ 2. ความสำคัญของการบริการ โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและความหมายของการบริการ

ในปัจจุบันการบริการ (Service) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในวงการธุรกิจเป็นอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลยุทธ์สร้างความเป็นเลิศทางธุรกิจ โดยมุ่งเน้น “การบริการเชิงพาณิชย์” หรือการบริการที่มุ่งผลกำไรในธุรกิจนักวิชาการด้านการตลาดหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นและให้คำจำกัดความที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

Stanton (1981) กล่าวถึงการบริการว่าหมายถึง กิจกรรมหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ตอบสนองความต้องการให้เกิดความพึงพอใจด้านลักษณะเฉพาะในตัวเองที่จับต้องไม่ได้ และไม่จำเป็นต้องรวมอยู่กับการขายสินค้าหรือบริการใดๆ การให้บริการอาจเกี่ยวข้องกับการใช้หรือไม่ใช้สินค้าที่มีตัวตน แต่ไม่แสดงความเป็นเจ้าของสินค้านั้น

Kotler (1988) กล่าวถึงการบริการว่าหมายถึง กิจหรือปฏิบัติการใดๆ ที่บุคคลหนึ่งสามารถนำเสนอให้อีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งไม่สามารถจับต้องได้และไม่ได้ส่งผลต่อการเป็นเจ้าของสิ่งใด ทั้งนี้การกระทำดังกล่าว อาจรวมหรือไม่รวมอยู่กับสินค้าที่มีตัวตนได้

2.2 ความสำคัญของการบริการ

การบริการเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้บริโภคในฐานะของผู้รับบริการรวมทั้งก่อให้เกิดผลดีในทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อการประกอบธุรกิจในปัจจุบัน ทั้งในแง่ของผู้ประกอบการและผู้บริหารการบริการในฐานะของผู้ให้บริการ (iHotel Guru, 2555)

ดังนั้นความสำคัญของการบริการสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. ความสำคัญต่อผู้รับบริการ ผู้บริโภคสมัยใหม่มีความต้องการใช้บริการต่างๆ หลากหลายมากขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต้องรีบเร่งและแข่งขันตลอดเวลา ทั้งในด้านการดำรงชีวิตและการงานอาชีพ

2. ความสำคัญต่อผู้ให้บริการ ผู้ให้บริการควรมีความเป็นคนที่รักในงานบริการ เพราะคนที่รักในงานบริการจะมีความเข้าใจและให้ความสำคัญต่อผู้รับบริการ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการบริการและความหมายของการบริการที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการบริการมีความสำคัญต่อการสร้างธุรกิจอีกทั้งยังช่วยสร้างอาชีพเกี่ยวกับการบริการ โดยการบริการที่ดีจะส่งผลให้ผู้ใช้บริการเกิดแรงจูงใจในการใช้บริการนั้นๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการเลือกใช้บริการต่างๆ รวมถึงการใช้บริการลดส่วนบุคคลสาธารณะหรือรถแท็กซี่อีกด้วย

3. บริการรถแท็กซี่

ในปัจจุบันรถแท็กซี่โดยสารสาธารณะประเภทหนึ่งที่เหมาะสำหรับผู้ใช้โดยสารคนเดียว หรือผู้ใช้บริการเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่ต้องการการบริการมุ่งเน้นเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว ความรวดเร็ว

และความสะดวกสบายในการใช้บริการ (สุวรรณ ลิมปานุกร, 2542) ซึ่งจะกล่าวถึงดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 พัฒนาการของรถแท็กซี่

พระยาเทพหัสดิน ณ อยุธยา (ผาด) เป็นผู้เริ่มกำหนดรถแท็กซี่ ครั้งแรกในเมืองไทย โดยนำเอารถยนต์ห้ออสตินขนาดเล็กออกวิ่งรับจ้าง โดยติดป้ายรับจ้างไว้ข้างหน้า ข้างหลังของตัวรถ ซึ่งคนขับรถในสมัยนั้น ส่วนใหญ่เป็นพวกทหารอาสา ค่าโดยสารคิดเป็นไมล์ละ 15 สตางค์ ซึ่งนับว่าแพงมากจึงขาดทุนจนต้องยุติกิจการ จนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2490 มีผู้นำรถยนต์นั่งมาให้บริการในลักษณะรถแท็กซี่ ซึ่งได้รับความนิยมจนมีการจัดตั้งเป็นบริษัทเดินรถแท็กซี่ขึ้นมาเป็นเวลา 3 - 4 ปี โดยคิดค่าโดยสารกิโลเมตรละ 2 บาท เนื่องจากยังมีรถจำนวนน้อย คนส่วนใหญ่นิยมนั่ง สะดวก รวดเร็วกว่ารถจักรยานสามล้อถีบ ซึ่งมีชุกชุมในยุคนั้น ด้วยเหตุนี้ทำให้อาชีพขับรถแท็กซี่เป็นที่ฮือฮาจึงมีผู้นำรถเก๋งไปทำเป็นรถแท็กซี่กันมากขึ้น (กรรณิการ์ แสงสุริศรี, 2546)

3.2 ลักษณะของรถแท็กซี่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันรถแท็กซี่ในประเทศไทยเป็นรถปรับอากาศ ติดมิเตอร์ มีวิทยุสื่อสาร และมีเครื่องจ่ายใบเสร็จ โดยรถแท็กซี่ที่บริการรับส่งผู้ให้บริการมี 2 ประเภท ได้แก่ รถแท็กซี่ที่จดทะเบียนในรูปแบบของนิติบุคคล และรถแท็กซี่ส่วนบุคคล

นอกเหนือจากรถแท็กซี่สองประเภทข้างต้น ใน พ.ศ. 2556 มีบริการรถแท็กซี่ในรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในประเทศไทย เรียกว่าอูเบอร์ แท็กซี่ (Uber Taxi) โดยอูเบอร์ แท็กซี่ จะเน้นการเรียกใช้บริการผ่านแอปพลิเคชัน Uber บนสมาร์ตโฟน (ไทยรัฐ, 2557) อย่างไรก็ตาม ผู้ให้บริการรับส่งผู้ให้บริการในลักษณะอูเบอร์ แท็กซี่ผ่านแอปพลิเคชัน ด้วยรถยนต์บริการ (ป้ายเขียว) และรถยนต์ส่วนบุคคล (ป้ายดำ) โดยอัตราค่าโดยสารไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดถือว่าผิดกฎหมายกรมการขนส่งทางบกจะเปรียบเทียบปรับสูงสุดทุกราย ได้แก่ความผิดฐานใช้รถผิดประเภท ไม่ใช่ค่าโดยสารตามที่ทางราชการกำหนด และไม่มีใบขึ้นชื่อรถสาธารณะ (กรมการขนส่งทางบก, 2557)

3.3 อัตราค่าโดยสารของรถแท็กซี่

เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2557 กระทรวงคมนาคมอนุมัติอัตราค่าโดยสารรถแท็กซี่มิเตอร์ใหม่และเพื่อให้การปรับขึ้นค่าโดยสารมีประสิทธิภาพสูงสุด กำหนดให้มีการปรับขึ้นค่าโดยสารโดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ โดยระยะที่ 1 จะอนุมัติให้ปรับขึ้นค่าโดยสารในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2557 ก่อนการปรับขึ้นค่าโดยสารรถแท็กซี่ทุกคนจะต้องปรับปรุงคุณภาพการบริการให้เป็นไปตามมาตรฐานและเงื่อนไขของกรมการขนส่งทางบก (ทีมข่าวหน้า 1, 2557)

3.4 เครื่องแต่งกายผู้ขับรถแท็กซี่

กรมการขนส่งทางบก (2553) ได้กำหนดเครื่องแต่งกายของผู้ขับรถแท็กซี่ในขณะที่ขับรถไว้ดังนี้

3.4.1. เสื้อเชิ้ตคอพับ แขนยาว หรือแขนสั้น ไม่มีลวดลาย

3.4.2. กางเกงขายาวสีเดียวกับเสื้อ และไม่มีลวดลาย โดยสีกางเกงอาจจะเข้มกว่าสีเสื้อก็ได้

3.4.3. รองเท้าหุ้มส้นหรือหุ้มข้อ (เว้นแต่เท้าเจ็บจนไม่สามารถสวมได้)

3.4.4 หมวก ถ้าจะสวมต้องเป็นหมวกทรงหม้อตาลสีเดียวกับเสื้อ

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาเรื่องพฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์และปัญหาที่พบจากการใช้บริการเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่ของผู้ใช้บริการ และ 2. ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการใช้บริการรถแท็กซี่

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่ ผู้ใช้บริการรถแท็กซี่ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย ซึ่งเป็นเขตที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดในกรุงเทพมหานครจำนวนทั้งสิ้น 25,941 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2556) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) หากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 394 คนเพื่อตอบแบบสอบถาม การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้คำนวณจากสูตรของยามานะที่ระดับนัยสำคัญ .05 ค่าความคลาดเคลื่อนอยู่ที่ร้อยละ ± 5 ดังนี้

เมื่อกำหนดให้ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อน

$$\text{จากสูตร } n = \frac{N}{[1+N(e^2)]}$$

จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่ คือ

$$n = \frac{25,941}{[1+25,941(0.05^2)]}$$

$$n = \frac{25,941}{65.8525}$$

$$n = 393.9258 \text{ หรือ } 394$$

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการทำวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่ ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการใช้บริการรถแท็กซี่และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

การสร้างแบบสอบถามได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนเริ่มจากศึกษาหลักการสร้างแบบสอบถามจากวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ บทความต่างๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม จากนั้นสร้างแบบสอบถาม ฉบับร่าง แล้วนำแบบสอบถามฉบับร่างที่สร้างเสร็จแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษา

ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของเนื้อหา ต่อมา นำแบบสอบถามฉบับร่างไปดำเนินการแก้ไข และปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำแบบสอบถามฉบับร่างที่ดำเนินการแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งและสุดท้ายจึงจัดทำแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำแบบสอบถามลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ได้ศึกษาค้นคว้าจากข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้ทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชน ทั้งจากหนังสือวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ และรายงานวิจัยเกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลทางเว็บไซต์ ต่อมาจึงเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสุ่มตามสะดวกจากประชากรในเขตปริมณฑลที่ให้บริการรถแท็กซี่โดยการแจกแบบสอบถามจำนวน 394 ชุด แล้วนำข้อมูลมาตรวจให้คะแนนแบบสอบถามตามค่าคะแนนที่กำหนด และนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่ โดยใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการใช้บริการรถแท็กซี่ ผู้วิจัยใช้สถิติค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Means) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาสำหรับข้อมูลที่ได้จาก ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย โดยกำหนดคะแนนตามระดับความคิดเห็นของผู้ใช้บริการเกี่ยวกับปัญหาที่พบในการใช้บริการรถแท็กซี่ 5 ระดับ ดังนี้

- 5 คะแนนหมายถึงระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- 4 คะแนน หมายถึงระดับความคิดเห็นมาก
- 3 คะแนน หมายถึงระดับความคิดเห็นปานกลาง
- 2 คะแนนหมายถึงระดับความคิดเห็นน้อย
- 1 คะแนนหมายถึงระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึงพบปัญหาระดับมากที่สุด
- ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึงพบปัญหาระดับมาก
- ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึงพบปัญหาระดับปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึงพบปัญหาระดับน้อย
- ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึงพบปัญหาระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ผลสรุปการวิจัย มีดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ใช้บริการที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 18-28 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา และมีรายได้ 15,001-20,000 บาทต่อเดือน

2. พฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์ของผู้ใช้บริการ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพบพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์ของผู้ใช้บริการ ดังแสดงในตารางที่ 1 ข้างล่าง

ตารางที่ 1 แสดงพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่มิเตอร์ของผู้ใช้บริการ

ประเด็นพฤติกรรม ของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่ มิเตอร์	พฤติกรรมที่พบมากที่สุด	พฤติกรรมที่พบน้อยที่สุด
ความถี่ในการใช้บริการ	2-3 ครั้ง/สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 34.51	มากกว่า 5 ครั้ง/สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 7.36
ช่วงเวลาที่ใช้บริการ	ช่วงเวลาไม่แน่นอน คิดเป็นร้อยละ 37.56	ช่วงเวลา 0.00 น. – 05.59 น. คิดเป็นร้อยละ 5.32
วันที่มักเลือกใช้บริการ	วันจันทร์ – ศุกร์ คิดเป็นร้อยละ 52.03	ทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 9.39
จุดหมายปลายทาง	เดินทางกลับบ้าน/ที่พัก คิดเป็นร้อยละ 25.12	เดินทางไปร้านอาหาร คิดเป็นร้อยละ 3.04
สภาพรถยนต์ที่เลือกใช้บริการ	ใช้บริการคันใดก็ได้ คิดเป็นร้อยละ 67	ใช้บริการรถสภาพเก่า คิดเป็นร้อยละ 0.25
วิธีเรียกใช้บริการ	โบกเรียกข้างทาง คิดเป็นร้อยละ 92.39	โทรศัพท์ไปที่ศูนย์วิทยุ คิดเป็นร้อยละ 7.61
เหตุผลที่เลือกใช้บริการ	ความสะดวกในการใช้บริการ คิดเป็นร้อยละ 26.40	ค่าโดยสารเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 2.28

3. ปัญหาการให้บริการรถแท็กซี่

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ในภาพรวมผู้ใช้บริการรถแท็กซี่พบปัญหาในการใช้บริการในทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.90$, $S.D.=1.11$) โดยปัญหาด้านความปลอดภัยเป็นลำดับแรก ($\bar{x}=2.97$, $S.D.=1.11$) รองลงมาคือ ด้านราคา ($\bar{x}=2.93$, $S.D.=1.08$) ลำดับถัดไปคือ ด้านลักษณะ

ของยานพาหนะ ($\bar{x}=2.93$, S.D.=1.05) และด้านผู้ขับรถแท็กซี่ ($\bar{x}=2.78$, S.D.=1.2) เป็นอันดับสุดท้ายและเมื่อพิจารณารายด้าน พบข้อสรุปในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ในภาพรวมผู้ใช้บริการรถแท็กซี่พบปัญหาในการใช้บริการในด้านความปลอดภัยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า การมีสมาธิในการขับรถเป็นลำดับแรก ($\bar{x}=3.21$, S.D.=0.94) และการตีมิ้งของมีนเมาขณะขับรถ ($\bar{x}=2.29$, S.D.=1.12) เป็นลำดับสุดท้าย

ในภาพรวมผู้ใช้บริการรถแท็กซี่พบปัญหาในการใช้บริการในด้านราคาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า ความเหมาะสมของค่าโดยสารเริ่มต้นเป็นปัญหาลำดับแรก ($\bar{x}=3.16$, S.D.=0.98) และการขอขึ้นค่าโดยสารเริ่มต้น ($\bar{x}=2.76$, S.D.=1.14) เป็นปัญหาลำดับสุดท้าย

ในภาพรวมผู้ใช้บริการรถแท็กซี่พบปัญหาในการใช้บริการในด้านลักษณะของยานพาหนะอยู่ในระดับ ปานกลางเมื่อพิจารณารายประเด็นพบปัญหาเรื่องความสะดวกภายในรถเป็นลำดับแรก ($\bar{x}=3.41$, S.D.=0.89) และปัญหาเรื่องเข็มขัดนิรภัยไม่มีประสิทธิภาพ ($\bar{x}=2.62$, S.D.=1) เป็นลำดับสุดท้าย

ในภาพรวมผู้ใช้บริการรถแท็กซี่พบปัญหาในการใช้บริการในด้านผู้ขับรถแท็กซี่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับผู้ขับปฏิเสธรับผู้ใช้บริการ/เลือกรับผู้ใช้บริการอยู่ในลำดับแรก ($\bar{x}=3.56$, S.D.=1.13) และผู้ขับส่อเจตนาการล่วงละเมิดทางเพศ ($\bar{x}=2.16$, S.D.=1.15) เป็นปัญหาลำดับสุดท้าย

นอกจากนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามยังให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาในการใช้บริการรถแท็กซี่เพิ่มเติมดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาในการใช้บริการรถแท็กซี่

ประเด็น	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาในการใช้บริการรถแท็กซี่
ผู้ขับรถแท็กซี่	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้ขับรถแท็กซี่ควรมีการลงโทษอย่างจริงจังสำหรับผู้ขับรถแท็กซี่ ที่ปฏิเสธผู้ใช้บริการ ● ผู้ขับรถแท็กซี่โบกเรียกรถแท็กซี่หลายคันจึงจะได้ใช้บริการ
ลักษณะของยานพาหนะ	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้ขับรถแท็กซี่ควรทำความสะอาดภายในรถให้มากขึ้น ● ผู้ขับรถแท็กซี่ควรใช้น้ำยาปรับอากาศภายในรถเพื่อลดกลิ่นอับ และกลิ่นบูหรี ● เบาะรถชำรุด
ราคา	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้ขับรถแท็กซี่ไม่ทอนเงินให้กับผู้ใช้บริการ โดยอ้างว่าไม่มีเงินทอน ● ผู้ขับรถแท็กซี่ทอนเงินไม่ครบ
ความปลอดภัย	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้ขับรถแท็กซี่ขับรถหวาดเสียว ● ผู้ขับรถแท็กซี่ใช้ความเร็วเกินอัตราที่กำหนด ● ผู้ขับรถแท็กซี่ไม่มีมารยาทในการขับรถเช่น ขับรถผิดกฎจราจร

ประเด็น	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาในการใช้บริการรถแท็กซี่
	<ul style="list-style-type: none"> ผู้ขับรถแท็กซี่ใช้โทรศัพท์ขณะขับรถ โดยไม่ใช้อุปกรณ์เสริม

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 18-28 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และมีรายได้ 15,001-20,000 บาทต่อเดือน

ผู้ใช้บริการที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนและมักจะใช้บริการในวันจันทร์-วันศุกร์ โดยส่วนใหญ่ใช้บริการรถแท็กซี่เพื่อเดินทางกลับบ้านหรือที่พัก โดยใช้วิธีโบกเรียกข้างทางมากที่สุด เหตุผลส่วนใหญ่ที่ผู้ใช้บริการเลือกใช้บริการรถแท็กซี่คือความสะดวกสบายในการใช้บริการ

ปัญหาที่พบในการใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์เป็นลำดับแรกคือด้านความปลอดภัย รองลงมาคือด้านราคา ลำดับถัดไปคือด้านลักษณะของยานพาหนะ และลำดับสุดท้ายด้านผู้ขับรถแท็กซี่ ถึงแม้ว่าการใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์จะประสบกับปัญหามากมาย แต่รถแท็กซี่ก็เป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ผู้บริการได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาในการใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์ไว้ดังนี้คือ ผู้ขับรถแท็กซี่ใช้โทรศัพท์ขณะขับรถ โดยไม่ใช้อุปกรณ์เสริม ผู้ขับรถแท็กซี่ไม่ทอนเงินให้ผู้บริการ โดยอ้างว่าไม่มีเงินทอนผู้ขับรถแท็กซี่ควรปรับปรุงความสะอาดภายในรถ และควรมีบทลงโทษอย่างจริงจังสำหรับผู้ขับรถแท็กซี่ที่ปฏิเสธผู้บริการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงเพื่อให้การบริการมีคุณภาพ และมีความปลอดภัยที่ดียิ่งขึ้น ในการศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์และปัญหาที่พบจากการใช้บริการ

เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการให้บริการรถแท็กซี่ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่ใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์ในหลายพื้นที่ ทั้งที่มีประชากรหนาแน่นและพื้นที่อื่นๆ
- เก็บข้อมูลเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ทั้งผู้ขับรถแท็กซี่และผู้ใช้บริการรถแท็กซี่ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาของทั้ง 2 ฝ่าย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการขนส่งทางบก. (2557). “เครื่องแต่งกายผู้ขับรถแท็กซี่” สืบค้นเมื่อ 2557, พฤศจิกายน 11, เข้าถึงได้จาก: http://www.dlt.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=2930:20&catid=127.
- (2555). “การจดทะเบียนรถยนต์รับจ้าง (แท็กซี่)” สืบค้นเมื่อ 2557, พฤศจิกายน 11, เข้าถึงได้จาก: http://www.dlt.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=2930:20&catid=127.

- (2557). “กรมการขนส่งทางบก ระบุ Uber Taxi ผิดกฎหมาย” สืบค้นเมื่อ 2557, ธันวาคม 1, เข้าถึงได้จาก: http://www.dlt.go.th/th/attachments/plan48-51/4591_Pr-Press%20New%2035%20%2028%20november%202014.pdf.
- กรรณิการ์ แสงสุรศรี. (2546). *ทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ใช้บริการรถตู้โดยสารร่วมบริการองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.): กรณีศึกษาบริเวณอนุเสาวรีย์ชัยสมรภูมิ*. สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- ก่อเกียรติ วิริยะกิจพัฒนา และวินัส อัครวิธานว. (2537). *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพมหานคร: ว่างอักษร.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2550). *กรมการขนส่งทางบก 50 ปี*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทีมข่าวหน้า 1. (2557). *ไทยรัฐ*. “ไฟเขียวแท็กซี่ ปรับขึ้นราคา” สืบค้นเมื่อ 2557, ธันวาคม 18, เข้าถึงได้จาก: <http://www.thairath.co.th/content/457520>.
- ไทยรัฐ. (2557). *ไทยรัฐ*. “Easy Taxi แอปพลิเคชันเรียกแท็กซี่แนวใหม่” สืบค้นเมื่อ 2557, ธันวาคม 18, เข้าถึงได้จาก: <http://www.thairath.co.th/content/409975>.
- เพทาย ทองดี. (2552). *การใช้ก๊าซธรรมชาติสำหรับรถยนต์ (NGV) และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ขับรถแท็กซี่*. สารนิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนามนุษย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2557). “สถิติด้านสังคม 2556” สืบค้นเมื่อ 2557, ตุลาคม 15, เข้าถึงได้จาก: http://office.bangkok.go.th/pipd/07Stat%20Th%29/Stat_57_6M/TH_SOCIAL_2556.pdf.
- สุวรรณ ลิมปานุกร. (2542). *ทัศนคติและพฤติกรรมการใช้บริการรถแท็กซี่*. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัยและสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- iHotel Guru. (2555). “ความสำคัญของการบริการ”. สืบค้นเมื่อ 2557, พฤศจิกายน 12, เข้าถึงได้จาก: http://www.ihotelguru.com/index.php?option=com_k2&view=item&id=34:service-importance.
- Kotler, P. (1988). *Marketing Management*. (6th ed.). Englewood Cliffs, NJ : Prentice – Hall.
- Stanton, J. (1981). “การบริการ” สืบค้นเมื่อ 2557, ธันวาคม 19, เข้าถึงได้จาก: <http://www.pnru.ac.th/offi/arit/uploadfiles/uploadfile/55/a9e0fd459ada7167e86de8c539efbd7e.pdf>.

การศึกษาการใช้ภาษาอังกฤษและวิธีการสอนภาษาอังกฤษ
ของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร
A Study of Using English and Teaching Methods of English Pre-Service
Teachers in English Program, Faculty of Education
at a Rajabhat University in Bangkok

อาภาพร ธรรมนิยม รุจิรา พิมพ์ทอง กมลชนก โสภกา ชันนัตถธัญญ์ นิลงาม¹
และชจันุช เซาวนปรีชา²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษาอังกฤษของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาภาษาอังกฤษคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร 3 ประการ คือ 1. ศึกษาสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน 2. ศึกษาคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน และ 3. ศึกษาวิธีการสอนภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 159 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ คำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) อัตราส่วนร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Average) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในรูปแบบตารางและแผนภูมิ ไม่มีเครื่องมือเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย 3 ประการ พบว่า

1. สำนวนภาษาอังกฤษที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่ใช้อย่างสม่ำเสมอในการทักทายและการกล่าวลา คือ Good morning. / Good afternoon everyone. คิดเป็นร้อยละ 96.86 และสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการอนุญาตและการปฏิเสธ คือ Alright. คิดเป็นร้อยละ 82.39 สำหรับสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการชมเชยและการให้กำลังใจ คือ Very good. คิดเป็นร้อยละ 96.86 และสำนวนภาษาอังกฤษในการใช้ทั่วไป คือ Are you finished? / Have you finished? คิดเป็นร้อยละ 77.99

2. คำสั่งภาษาอังกฤษ ที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่ มีการใช้อย่างสม่ำเสมอในห้องเรียน คือ Sit down คิดเป็นร้อยละ 91.82 ส่วนคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนออกเสียง

¹ นักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

² อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

และคำศัพท์ คือ Listen to me. คิดเป็น ร้อยละ 83.65 สำหรับคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนอ่าน คือ Open the book and read on page.....คิดเป็นร้อยละ 57.86 และคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนเขียน คือ Write the sentence on the blackboard. คิดเป็นร้อยละ 36.48

3. วิธีการสอนภาษาอังกฤษที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่ มีการใช้มากที่สุดในห้องเรียน คือ การสอนโดยเน้นให้นักเรียนทำกิจกรรมมากๆ เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกสนุก ซึ่งเป็นวิธีการสอนแบบชักชวน (Suggestopedia) และวิธีการสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation Method)

คำสำคัญ: คำสั่งและสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอน วิธีการสอนภาษาอังกฤษ นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

Abstract

The purpose of the research study was a Rajabhat University in Bangkok which are 1) to investigate English expressions used in the classroom by English Pre-Service Teachers Also, English classroom instructions was examined. And finally, to the study explored English Teaching methods used by English Pre-Service Teachers. The participants were 159 English Pre-Service Teachers in English Program, Faculty of Education at a Rajabhat University in Bangkok. Data collection was from a questionnaire consisting of both opened-ended and closed-ended questions. Data analysis employed frequency, percentage, means, and standard deviation.

Three major results indicated that

1. the most used greeting and departing expression was “Good morning / Good afternoon everyone” (96.86%), the most used allowing and rejecting expression was “Alright” (82.39%) the most used complimenting and encouraging expression was “Very good” (96.86%), and the most used general expression was “Are you finish? / Have you finished?” (77.99%);

2. the most English classroom instruction used was “Sit down” (91.82%), whereas “Listen to me” was used the most in teaching pronunciation and vocabulary (83.65%), on the other hand “Open the book and read on page....” was used the most in teaching reading (57.86%), and lastly “Write the sentence on the blackboard” was used the most in teaching writing (36.48%)

3. Suggestopedia and Grammar- Translation were the most teaching methods used. This is because they helped make group activities enjoyable.

Keywords: English used in the classroom, English teaching method, and English teacher trainees

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานที่มีความสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าในสังคม การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ การศึกษาของไทยสมัยโบราณ (พ.ศ. 1781 - พ.ศ. 2411) การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2412 - พ.ศ. 2474) และการศึกษาสมัยปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, 2545) ปัจจุบันการศึกษาในประเทศไทยจัดโดยกระทรวงศึกษาธิการ โดยภาครัฐจะเข้ามาดูแลโดยตรงและเปิดโอกาสให้เอกชนมีส่วนร่วมในการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยนั้นได้กำหนดให้พลเมืองไทยต้องจบการศึกษาอย่างน้อยที่สุดในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546: ออนไลน์) ซึ่งการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับที่หนึ่ง คือ ระดับประถมศึกษา 6 ปี และระดับที่สอง คือ ระดับมัธยมศึกษา 6 ปี ทั้งนี้รัฐจะต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554: ออนไลน์)

ส่วนการบริหารและการควบคุมการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งเป็นแผนกหนึ่งของกระทรวงศึกษาธิการ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย มีระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง อนุปริญญาถึงระดับปริญญาตรีโทและเอก การศึกษาระดับนี้ปัจจุบันเป็นทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งในแต่ละมหาวิทยาลัยมีหลายสาขาวิชาด้วยกัน ให้นักศึกษาเลือกศึกษาตามความสนใจและความถนัดของตนเอง และมีหนึ่งสาขาวิชาที่น่าสนใจ คือ ครุศาสตร์ หรือ ศึกษาศาสตร์ ที่เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาและวิชาชีพครู โดยมีจุดมุ่งหมายในการผลิตครู เพื่อดำเนินการและแสวงหาวิธีการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นกำลังสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยที่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐและเอกชนที่เปิดสอนด้าน ครุศาสตร์ หรือ ศึกษาศาสตร์ มีหลายแห่งด้วยกัน (Super User, 2557: ออนไลน์)

ก่อนที่จะเป็นคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ดังเช่นในปัจจุบัน ในอดีตได้เป็น “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” มาก่อน ซึ่งตั้งอยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคของประเทศ จากนั้นได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู และต่อมา ได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น “วิทยาลัยครู” หลังจากนั้น ได้รับพระราชทานนาม “ราชภัฏ” จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ให้เป็นชื่อประจำสถาบัน พร้อมทั้งพระราชทาน ตราประจำสถาบันและปัจจุบันมหาวิทยาลัยราชภัฏมียุ่ 41 แห่ง ซึ่งครอบคลุมไปทั่วทุกภาคของประเทศไทย และเป็นที่ยู้งักโดยทั่วกัน (mzataro, 2556: ออนไลน์) ซึ่งทุกมหาวิทยาลัยราชภัฏมีการเปิดสอนคณะครุศาสตร์ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เป็นต้น และหนึ่งในมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เป็นที่ยู้งักในคณะครุศาสตร์ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งในคณะครุศาสตร์ แบ่งออกเป็นหลายสาขาวิชา เช่น สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป สาขาวิชาสังคมศึกษา เป็นต้น (อติภา พิสมพ์, 2556) จึงกล่าวได้ว่า ในทุกๆสาขาวิชานั้นมีความสำคัญเท่าเทียมกันในหลายๆด้าน

และมีหนึ่งสาขาวิชาที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากคือ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ นักศึกษาในสาขาวิชานี้มีความจำเป็นต้องนำภาษาอังกฤษไปใช้ในการสอน ซึ่งภาษาอังกฤษที่นักศึกษาใช้ในการสอนแตกต่างจากการเรียนภาษาอังกฤษโดยทั่วไป เนื่องจากมิได้ศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการศึกษาหรือใช้ใน ชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่จะต้องนำไปใช้ในการสอน ดังนั้นนักศึกษาต้องเรียนรู้เทคนิคและวิธีการนำ ความรู้ไปใช้เพื่อการสอน ดังสอดคล้องกับที่อรุณี วิริยะจิตรา (2555) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการสอนเป็น องค์ประกอบที่สำคัญมากในกระบวนการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะหากวิธีการสอนไม่เอื้อแล้ว การ เรียนการสอนก็ไม่อาจประสบผลสำเร็จได้ วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพและสามารถใช้ได้กับผู้เรียนทุก วัยและทุกระดับ เช่น วิธีการสอนไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation Method) วิธีสอน แบบตรง (Direct Method) วิธีสอนแบบฟัง-พูด (Audio – Lingual Method) และวิธีสอนภาษา แบบกลุ่มสัมพันธ์ (Community Language Learning Method) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาการใช้ภาษาอังกฤษของนิสิตฝึกประสบการณ์ วิชาชีพครู เพื่อศึกษาสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน คำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน และ ศึกษาวิธีการสอนภาษาอังกฤษของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ผลการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ทราบ ถึงภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนและการสื่อสาร รวมทั้งวิธีการนำความรู้ไปใช้ในการสอน เพื่อเป็น ประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษาอังกฤษของนิสิตฝึกประสบการณ์ วิชาชีพครู สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร 3 ประการ คือ 1. ศึกษาสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน 2. ศึกษาคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ใน ห้องเรียน และ 3. ศึกษาวิธีการสอนภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู คณะ ครุศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานครจำนวนทั้งสิ้น 159 คน เครื่องมือวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม ประกอบด้วย 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สำนวนภาษาอังกฤษ คำสั่ง ภาษาอังกฤษในห้องเรียนของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสอน ภาษาอังกฤษในห้องเรียนของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่สำคัญ 3 ประการมีดังนี้

1. นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช ภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานครมีการใช้สำนวนภาษาอังกฤษในห้องเรียน 4 ลักษณะได้แก่ การ ทักทายและกล่าวลา การอนุญาตและการปฏิเสธ การชมเชยและการให้กำลังใจ และการใช้ทั่วไป โดย

สำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการทักทายและการกล่าวเวลาที่ถูกใช้อย่างสม่ำเสมอ ลำดับที่หนึ่งคือ Good morning. / afternoon everyone. โดยมีระดับค่าเฉลี่ย อยู่ที่ 3.97 (S.D. = 0.18)

ส่วนสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้การอนุญาตและการปฏิเสธ ที่นิสิตประสบการณ์วิชาชีพครู ส่วนใหญ่มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ คือ Alright. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.76 (S.D. = 0.58) รองลงมาคือ Sure. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.76 (S.D. = 0.59)

สำหรับสำนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการชมเชยและการให้กำลังใจที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ ลำดับที่หนึ่งคือ Very good. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.97 (S.D. = 0.18) รองลงมาคือ Good job. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.81 (S.D. = 0.51) และลำดับที่สามคือ That's correct. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.70 (S.D. = 0.55)

สำนวนภาษาอังกฤษในการใช้ทั่วไปที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ ลำดับที่หนึ่งคือ Are you finished? / Have you finished? ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.75 (S.D. = 0.50) รองลงมาคือ Who is absent? ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.70 (S.D. = 0.57) และลำดับที่สามคือ Are there any questions? / Any questions? ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.67 (S.D. = 0.67)

2. นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีการใช้คำสั่งภาษาอังกฤษในห้องเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ประโยคคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน ประโยคคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนออกเสียงและคำศัพท์ ประโยคคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนอ่าน และประโยคคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนเขียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ คำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในห้องเรียน ที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ ลำดับที่หนึ่งคือ Sit down. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.90 (S.D. = 0.36) รองลงมาคือ Stand up. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.89 (S.D. = 0.40) และลำดับที่สามคือ Be quiet. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.73 (S.D. = 0.55)

ส่วนคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนออกเสียงและคำศัพท์ ที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่ มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ ลำดับที่หนึ่งคือ Listen to me. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.81 (S.D. = 0.47) เป็นประโยคคำสั่งในการสอนคำศัพท์ที่เข้าใจง่าย เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและสามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้อย่างถูกต้อง รองลงมาคือ One more time, please. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.70 (S.D. = 0.55) และลำดับที่สามคือ Speak louder. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.65 (S.D. = 0.58)

สำหรับคำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนอ่านที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ ลำดับที่หนึ่งคือ Open the book and read on page... ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.43 (S.D. = 0.73) รองลงมาคือ Let's read lesson on page... ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.20 (S.D. = 0.83) และลำดับสุดท้ายคือ Read the sentence on the blackboard. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.14 (S.D. = 0.74)

คำสั่งภาษาอังกฤษที่ใช้ในการสอนเขียนที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ ลำดับที่หนึ่งคือ Write the sentence on the blackboard. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.17 (S.D. = 0.73) รองลงมาคือ Write the word from Thai to English ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.16 (S.D. = 0.86) และลำดับสุดท้ายคือ Do writing exercise... on page... in your books. ระดับค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.14 (S.D. = 0.90)

3. ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิดพบว่า วิธีการสอนแบบชักชวน (Suggestopedia) ถูกใช้มากที่สุด เนื่องจากการใช้สื่อการสอนที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจง่าย เช่น รูปภาพแผนภาพมาประกอบการสอน หรือเกมที่เกี่ยวกับภาษาอังกฤษมาให้นักเรียนเล่นจะช่วยผ่อนคลาย และทำให้ภาษาอังกฤษไม่น่าเบื่อ นอกจากนี้ยังพบว่า วิธีการสอนภาษาอังกฤษอีกวิธีหนึ่งที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่ใช้สอนจริงมากที่สุดคำถามปลายเปิด คือ วิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation Method) เหตุเพราะว่าการสอนโดยเน้นเรื่องกฎไวยากรณ์และการแปลจะถูกใช้เพื่ออธิบายกฎต่างๆตลอดจนข้อยกเว้นต่างๆ รวมถึงการสอนคำศัพท์ บางครั้งอาจมีการวัดผลความรู้ในเรื่องคำศัพท์หรือความสามารถในการแปลไทย-อังกฤษหรืออังกฤษ-ไทยด้วย

วิธีการสอนแบบฟัง-พูด (Audio-Lingual Method) ถูกใช้มากเป็นลำดับที่สอง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 42.14 ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่เน้นการฟังและการพูด โดยจะเริ่มต้นด้วยการสอนบทสนทนา โดยการฝึกออกเสียงตามระบบเสียงสูงต่ำในบทสนทนานั้นๆ พร้อมทั้งสอนให้พูดตามและท่องบทสนทนา และในการสอนจะเริ่มต้นด้วยการพูดและการฟังก่อน ต่อมาก็จะสอนการเขียนและการอ่านตามลำดับ

วิธีการสอนลำดับที่สามที่นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูส่วนใหญ่มีการใช้คือ วิธีการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction) เป็นวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน เนื่องจากผู้เรียนมีความสนใจและความถนัดต่างกัน ดังนั้น ผู้สอนจะมีสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเลือกตามความชอบของตนเอง

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

1. ส่วนนวนภาษาอังกฤษที่ถูกใช้ในห้องเรียนมากที่สุดแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. การทักทายและการกล่าวลา 2. การอนุญาตและการปฏิเสธ 3. การชมเชยและการให้กำลังใจ และ 4. การใช้ทั่วไป เมื่อพิจารณาส่วนนวนภาษาอังกฤษแต่ละลักษณะพบว่า ส่วนนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการทักทายและกล่าวลามากที่สุดคือ Good morning. / afternoon everyone ส่วนส่วนนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการอนุญาตและการปฏิเสธมากที่สุดคือ Alright สำหรับส่วนนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ในการชมเชยและการให้กำลังใจมากที่สุดคือ very good. และส่วนนวนภาษาอังกฤษที่ใช้ทั่วไปมากที่สุดคือ Are you finished? / Have you finished?

2. คำสั่งภาษาอังกฤษที่ถูกใช้ในห้องเรียนมากที่สุดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. ประโยคคำสั่งที่ใช้ในห้องเรียน 2. ประโยคคำสั่งที่ใช้ในการสอนออกเสียงและคำศัพท์ 3. ประโยคคำสั่งที่ใช้ในการสอนอ่าน และ 4. ประโยคคำสั่งที่ใช้ในการสอนเขียน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประโยคคำสั่งที่ใช้ในห้องเรียนมากที่สุดคือ Sit down. ส่วนประโยคคำสั่งที่ใช้ในการสอนออกเสียงและคำศัพท์มากที่สุดคือ Listen to me. สำหรับประโยคคำสั่งที่ใช้ในการสอนอ่านมากที่สุดคือ Open the book and read on page... และประโยคคำสั่งที่ใช้ในการสอนเขียนมากที่สุดคือ Write the sentence on the blackboard.

3. วิธีการสอนภาษาอังกฤษที่ถูกใช้มากที่สุดมี 3 วิธี ได้แก่ 1. วิธีการสอนแบบชักชวน (Suggestopedia) และวิธีการสอนแบบไวยากรณ์และการแปล (Grammar Translation Method) 2. วิธีการสอนแบบฟัง-พูด (Audio-Lingual Method) และ 3. วิธีการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction)

สำหรับข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไปมีดังนี้ คือ ควรมีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกยิ่งขึ้น และอาจนำไปสู่การแก้ปัญหาในการเรียนการสอน เพื่อให้ นักศึกษา ฝึกสอนประสบความสำเร็จในการฝึกสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). “นโยบายเรียนฟรี 15 ปี” สืบค้นเมื่อ 2557, สิงหาคม 29, เข้าถึงได้จาก: <http://www.moe.go.th/moe/th/freestudy/index.php?Key= background>.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2546). “พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545” สืบค้นเมื่อ 2557, สิงหาคม 29, เข้าถึงได้จาก: [http://econ.tu.ac.th/archan/rangsun/](http://econ.tu.ac.th: econ.tu.ac.th: http://econ.tu.ac.th/archan/rangsun/).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- อติภา พิสนธ์. (2556). “รับตรง คณะครุศาสตร์ ม.ราชภัฏบ้านสมเด็จฯ 57” สืบค้นเมื่อ 2557, สิงหาคม 29, เข้าถึงได้จาก: <http://enn.co.th/9032>.
- อรุณี วิริยะจิตรา. (2555). *เหลี่ยมหน้าแลหลัง การสอนภาษาอังกฤษ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ อักษรเจริญพันธ์.
- mzataro. (2556). “ราชภัฏ ชื่อนี้มีความหมาย” สืบค้นเมื่อ 2557, กันยายน 1, เข้าถึงได้จาก: <http://board. postjung.com/670887.html>.
- Super User. (2557). “สารานุกรมแนว” สืบค้นเมื่อ 2557, กันยายน 4, เข้าถึงได้จาก: <http://www.new naew.net/>.

แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธบูรณาการ Buddhist concept of integrated management.

พระมหาอุดร อุตตโร (มากดี)¹

บทคัดย่อ

คำว่า การบริหารและการบริหารจัดการ รวมทั้งคำอื่นๆ อีก เป็นต้นว่า การปกครอง (government) การบริหารการพัฒนา การจัดการ และการพัฒนา (development) หรือแม้กระทั่ง คำว่า การบริหารการบริการ (service administration) การบริหารจัดการสำนักหรือการบริหารความรู้ ฝังรู้ชอบ (consciousness administration) การบริหารคุณธรรม (morality administration) และการบริหารการเมือง (politics administration) ที่เป็นคำในอนาคตที่อาจถูกนำมาใช้ได้ คำเหล่านี้ ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกัน ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจในแต่ละยุคสมัยจะนำคำใดมาใช้โดยอาจมีจุดเน้น แตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ทุกคำที่กล่าวมานี้เฉพาะในภาครัฐ ล้วนหมายถึง 1. การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน แนวทาง (guideline) วิธีการ (method) หรือมรรควิธี (means) ไต ๆ 2. ที่หน่วยงาน ของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการหรือปฏิบัติงาน 3. ตามวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ 4. เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง (end / goal) หรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทาง ที่ดีขึ้น กว่าเดิม เช่น มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางเบื้องต้น (primary goal) คือ ช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการบริหารราชการ หรือช่วยเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติราชการให้เป็นไปในทิศทางที่ดี กว่าเดิม หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (ultimate goal) คือ การพัฒนา ประเทศที่ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน เป็นต้น และทุกคำดังกล่าวนี้ อาจ มองในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (process) ที่มีระบบและมีหลายขั้นตอนในการดำเนินงานก็ได้

คำสำคัญ: แนวคิด, การบริหารจัดการ, พุทธบูรณาการ

Abstract

The administration and management. As well as others such as the administration (government) administration, development, management and development (development) or even a word. Management Service (service administration) management awareness or knowledge about how to manage it. (Consciousness administration) administration morality (morality administration) and the management of politics (politics administration) to a future that may be used. All these words have similar meanings. Depending on the authority of each period is to

---

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย

be used by the focus differs somewhat, however, all of them in the public sector are to (1) the operational guidelines. (guideline) method (method), or others methods (means) or (2) the state agency and / or government officials to use in the administration or operation (3) for the purposes specified in (4.) to destination (end or goal) or a change in direction, the better the deals are intended to lead to the initial (primary goal) is to increase the efficiency of public administration. Or a change in the direction of the court, the better. Or is intended to lead to ultimate destination (ultimate goal) is to develop a sustainable country and the people stayed cool, and so happy all of these. May be seen as a process (process) that there are several steps in the operation time.

บทนำ

ในปัจจุบันนั้น เป็นที่ยอมรับกันว่า การบริหารองค์การนั้น ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์การนั้น ๆ เพราะผู้นำจะต้องรับภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรง ที่จะต้องวางแผนสั่งการ ดูแลและควบคุมให้บุคลากรขององค์การสามารถปฏิบัติงานต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

วิโรจน์ สารรัตน์ (2539. หน้า 533) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำจะต้องทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตาม เกิดความผูกพันกับงานที่ตนเองรับผิดชอบ และทุ่มเทกำลังความสามารถ ที่จะทำให้งานนั้น สำเร็จลุล่วงด้วยความเต็มใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมาย และตามวัตถุประสงค์ขององค์การ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2555) ได้กล่าวว่า ผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (Leadership) นั้น มีผลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตาม แต่ปัจจัยที่สำคัญแห่งความสำเร็จของการทำหน้าที่ผู้นำนั้น ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความต้องการของคนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งยังจะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม เพราะการพัฒนาความต้องการ เป็นการพัฒนาความสุขของคน ถ้าหากเปลี่ยนความต้องการและเปลี่ยนวิธีการหาความสุขของบุคคลได้แล้ว ก็จะทำให้บุคคลสนใจและมีความสุขเมื่อเป็นเช่นนั้น บุคคลก็จะให้ความร่วมมือทำงานตามหน้าที่ของตนเองโดยประสานกลมกลืนและเต็มใจจะหาทางทำให้สำเร็จ

อีกอย่างหนึ่ง โลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และมีการแข่งขัน การบริหารองค์การเพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่งทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กรให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กรจึงจำเป็นต้องใช้ศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในปัจจุบันนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนักวิชาการเหล่านั้น ต่างก็ยอมรับว่าศาสตร์แห่งการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขคือศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธ เพราะนักวิชาการเหล่านั้นมองว่าวิธีการ หรือเทคนิคของนักวิชาการชาวตะวันตก ซึ่งพัฒนาการการบริหารจัดการมาไม่เกิน 100 ปีนั้น

ยังเป็นหลักการที่ยังยึดกับวัตถุ รวมทั้งมีผู้แพ้ผู้ชนะเป็นการบริหารจัดการที่มุ่งหวังกำไรและการแข่งขัน ในขณะที่พระพุทธศาสนาสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า

ผู้เขียนมองว่า ความแตกต่างระหว่างศาสตร์ทั้งสองนั้น เป็นความแตกต่างที่น่าจะมีจุดที่สามารถนำมาบูรณาการเชื่อมโยงกันได้ ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นถึงบทบาทวิธีการบางแง่มุมของศาสตร์ทั้งสองว่าเป็นอย่างไรบ้าง

การบริหารแบบ “POSDCORB”

คำว่า การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administrare” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก (direct) การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ

ส่วนคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) สำหรับผลประโยชน์ที่จะตกแก่สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์รองหรือเป็นผลพลอยได้ (by product) เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการสาธารณะทั้งหลาย (public services) แก่ประชาชน การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (management administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมากขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) หรือ ซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการมุ่งเน้นด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐก็ได้นำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคม ด้วยการลดราคาสินค้า ขายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

การบริหาร บางครั้งเรียกว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานของรัฐ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ (ถ้าเป็นหน่วยงานภาคเอกชน หมายถึง ของหน่วยงาน หรือ บุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับคน สิ่งของและหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น (1) การบริหารนโยบาย (Policy) (2) การบริหารอำนาจหน้าที่ (Authority) (3) การบริหารคุณธรรม (Morality) (4) การบริหารที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Society) (5) การวางแผน (Planning) (6) การจัดองค์การ (Organizing) (7) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Staffing) (8) การอำนวยความสะดวก (Directing) (9) การประสานงาน (Coordinating) (10) การรายงาน (Reporting) (11) การจัดทำงบประมาณ (Budgeting) เช่นนี้ เป็นการนำ “กระบวนการบริหาร” หรือ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญ ต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า แฟ้มส์-โพสดอร์บ (PAMS-POSDCORB) แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

พร้อมกันนี้ อาจให้ความหมายได้อีกว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน หรือการปฏิบัติงานใดๆ ของหน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับ คน สิ่งของ และหน่วยงาน โดยครอบคลุมเรื่องต่างๆ เช่น (1) การบริหารคน (Man) (2) การบริหารเงิน (Money) (3)

การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) (4) การบริหารงานทั่วไป (Management) (5) การบริหารการให้บริการประชาชน (Market) (6) การบริหารคุณธรรม (Morality) (7) การบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message) (8) การบริหารเวลา (Minute) และ (9) และการบริหารการวัดผล (Measurement) เช่นนี้ เป็นการนำ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” ที่เรียกว่า 9M แต่ละตัวมาเป็นแนวทางในการให้ความหมาย

การให้ความหมายทั้ง 2 ตัวอย่างที่ผ่านมานี้ เป็นการนำหลักวิชาการด้านการบริหาร คือ “กระบวนการบริหาร” และ “ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการบริหาร” มาใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการให้ความหมาย ซึ่งน่าจะมีส่วนทำให้การให้ความหมายคำว่า การบริหารเช่นนี้ครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการบริหาร ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย เป็นวิชาการ และมีกรอบแนวคิดด้วย นอกจากนี้ 2 ตัวอย่างนี้แล้ว ยังอาจนำปัจจัยอื่นมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความหมายได้อีก เป็นต้นว่า 3M ซึ่งประกอบด้วย การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) และการบริหารงานทั่วไป (Management) และ 5P ซึ่งประกอบด้วย ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด ประสานงาน และ ประชาสัมพันธ์

เพื่อช่วยเพิ่มความเข้าใจการบริหารมากขึ้น จึงขอให้ความหมายคำว่า การบริหาร การจัดการ และการบริหารจัดการ มาแสดงไว้ด้วย เช่น

สมพงษ์ เกษมสิน (2514. หน้า 13-14) มีความเห็นว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการบริหาร (administrative resource) เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (process of administration) เช่น POSDCORB Model ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมพงษ์ เกษมสิน (2523. หน้า 5-6) กล่าวไว้ว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการ หรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติ ว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (public administration) และคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ สมพงษ์ เกษมสิน ยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ ดังนี้

1. การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
2. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
3. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
4. การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
5. การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
6. การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือความร่วมมือ (collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (group cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
7. การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
8. การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์
9. การบริหารไม่มีตัวตน (intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2532. หน้า 17) ให้ความหมายการบริหารว่า หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วยกระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคน มาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ

ติน ปรัชญพฤทธิ์ (2535. หน้า 8) มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจ และนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

บุญทัน ดอกไธสง (2537. หน้า 1) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร

วิรัช วิรัชนิการธรรม (2545. หน้า 36-38) ได้แบ่งการบริหาร ตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งหน่วยงานไว้ 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเรียกว่า การบริหารรัฐกิจ (public administration) หรือการบริหารภาครัฐ มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือ การให้บริการสาธารณะ (public services) ซึ่งครอบคลุมถึงการอำนวยความสะดวก การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนการพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ เป็นต้น การบริหารส่วนนี้เป็นการบริหารของหน่วยงานของภาครัฐ (public or governmental organization) ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง กรม หรือเทียบเท่า การบริหารงานของจังหวัดและอำเภอ การบริหารงานของหน่วยการบริหารท้องถิ่น หน่วยงานบริหารเมืองหลวง รวมตลอดทั้งการบริหารงานของหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 การบริหารงานของหน่วยงานภาคธุรกิจ ซึ่งเรียกว่า การบริหาร ธุรกิจ (business administration) หรือการบริหารภาคเอกชนหรือการบริหารของหน่วยงานของเอกชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก ของการจัดตั้งเพื่อการแสวงหากำไร หรือการแสวงหากำไรสูงสุด (maximum profits) ในการทำธุรกิจ การค้าขาย การผลิตอุตสาหกรรม หรือให้บริการ เห็นตัวอย่างได้อย่างชัดเจนจากการบริหารงานของ บริษัท ห้างร้าน และ ห้างหุ้นส่วนทั้งหลาย

ส่วนที่ 3 การบริหารของหน่วยงานที่ไม่สังกัดภาครัฐ (non-governmental organization) ซึ่งเรียกย่อว่า หน่วยงาน เอ็นจีโอ (NGO) เป็นการบริหารงานของหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลกำไร (non-profit administration) มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้ง คือการไม่แสวงหาผลกำไร (non-profit) เช่น การบริหารของมูลนิธิ และสมาคม

ส่วนที่ 4 การบริหารงานของหน่วยงานระหว่างประเทศ (international organization) มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบริหารงานของสหประชาชาติ (United Nations Organization) องค์กรการค้าระหว่างประเทศ (World Trade Organization) และกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN)

ส่วนที่ 5 การบริหารงานขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ การบริหารงานขององค์กรส่วนนี้เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้น เช่น การบริหารงานของศาลรัฐธรรมนูญ ศาล

ปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น องค์กรดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐเช่นกัน แต่มีลักษณะพิเศษ เช่น เกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว และมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องคุ้มครองและรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ส่วนที่ 6 การบริหารงานของหน่วยงานภาคประชาชน มีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชนโดย ส่วนรวมซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดมา เช่น การบริหารงานของหน่วยงานของเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มผู้ให้บริการ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2545. หน้า 39) มีความเห็นว่า การบริหารในฐานะที่เป็นกระบวนการ หรือกระบวนการบริหาร เกิดได้จากหลายแนวคิด เช่น โปสคอร์บ (POSDCORB) เกิดจากแนวคิดของ ลูเทอร์ กุลลิค (Luther Gulick) และ ลินดอล เออร์วิค (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การอำนวยความสะดวก (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่กระบวนการบริหารตามแนวคิดของ เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC)

สมพงษ์ เกษมสิน (2523. หน้า 6) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำภายในสภาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์การที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์การ ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุ อื่นๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม

ธงชัย สันติวงษ์ (2543. หน้า 21-22) กล่าวถึงลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ 3 ด้าน คือ

1. ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์การ
2. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ งานบริหารจัดการ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์การ และการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
3. ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึง การต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2548. หน้า 5) กล่าวไว้ว่า การบริหารจัดการ (management administration) การบริหารการพัฒนา (development administration) แม้กระทั่งการบริหารการบริการ (service administration) แต่ละคำมีความหมายคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกันที่เห็นได้อย่างชัดเจนมีอย่างน้อย 3 ส่วน คือ 1. ล้วนเป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารงานภาครัฐที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นำมาใช้ในการปฏิบัติราชการเพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ 2. มีกระบวนการบริหารงานที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การคิด (thinking) หรือการ

วางแผน (planning) การดำเนินงาน (acting) และการประเมินผล (evaluating) และ 3. มีจุดหมายปลายทาง คือ การพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงเพิ่มขึ้น สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ แต่ละคำมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ การบริหารจัดการเน้นเรื่องการนำแนวคิดการจัดการของภาคเอกชนเข้ามาใช้ในการบริหารราชการ เช่น การมุ่งหวังผลกำไร การแข่งขัน ความรวดเร็ว การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจูงใจด้วยค่าตอบแทน การลดขั้นตอน และการลดพิธีการ เป็นต้น ในขณะที่การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญเรื่องการบริหารรวมทั้งการพัฒนานโยบาย แผน แผนงาน โครงการ (policy, plan, program, project) หรือกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐ ส่วนการบริหารการบริการเน้นเรื่องการอำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ประชาชน

นักวิชาการตะวันตกมองว่าการบริหารงานองค์กรมีองค์ประกอบสำคัญที่นักบริหารงานต้องคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย เงิน (money) วัสดุดิบ (materials) เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และแรงงาน หรือคน (man) องค์ความรู้ในการบริหารงาน ในยุคต้น ๆ ของการพัฒนาการบริหารงานสมัยใหม่ จะคิดถึงองค์ประกอบสำคัญดังกล่าวเพื่อพิจารณากำหนดเป้าหมายขององค์กรว่าจะมีทิศทางหรือแนวทางในการบริหารองค์กรอย่างไร แต่ต่อมามีการพัฒนาาระบบการบริหารงานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรตามโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง จึงมีการสร้างระบบการบริหารงานที่เน้นคนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารงานสมัยใหม่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น

นักทฤษฎีที่นำเสนอทฤษฎีการจัดการตามหลักการบริหาร มีความเชื่อว่าการที่จะทำให้การทำงานขององค์กรบรรลุเป้าหมายนั้น จะต้องมีกำหนดหน้าที่ของคนที่เป็นผู้บริหาร และหลักการบริหารงานเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน นักทฤษฎีที่นำเสนอทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

เฮนรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) คือ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งทฤษฎีการจัดการตามหลักการบริหาร ฟาโยล์เป็นชาวฝรั่งเศสและเป็นนักบริหารระดับสูงในอุตสาหกรรม ซึ่งตามแนวความคิดของฟาโยล์ การที่จะทำให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์นั้นประการแรก ฟาโยล์เห็นว่านักบริหารจะต้องทำหน้าที่ทางการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordination) และการควบคุม (Controlling) ประการที่สองนักบริหารจะต้องทราบถึงหลักการบริหารที่สำคัญ ๆ ซึ่งฟาโยล์ได้นำเสนอหลักการบริหารที่มีประสิทธิภาพของฟาโยล์ที่มีอยู่ 14 ข้อ ดังนี้ คือ

1. หลักของการแบ่งงานกันทำ (Division of Work) ในการบริหารนั้นจะมีงานเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังนั้นนักบริหารจะต้องแบ่งงานที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากให้บุคลากรที่เป็นสมาชิกองค์กรรับเองงานไปทำ โดยเน้นความชำนาญและความเชี่ยวชาญเฉพาะของบุคลากรที่อยู่ในองค์การ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์

2. หลักที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) ในการบริหารนั้นบุคลากรผู้ที่ได้รับมอบหมายงานให้ทำจะเกิดความผูกพันต่อผู้บังคับบัญชาในลักษณะของความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้นในการที่จะทำให้งานที่ได้รับมอบหมายนั้นสำเร็จจะต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ให้เหมาะสมกับความรับผิดชอบที่บุคลากรมี

3. หลักของความมีระเบียบวินัย (Discipline) ระเบียบวินัยคือข้อตกลง กติกาที่ใช้ร่วมกันของบุคลากรองค์การ ระเบียบวินัยจะเป็นกรอบในการควบคุมพฤติกรรมของบุคลากรองค์การให้เป็นไปในทิศทางที่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การ

4. หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of Command) บุคลากรที่เป็นสมาชิกองค์การนั้น จะต้องฟังคำสั่งจากเจ้านายเพียงคนเดียวเพื่อป้องกันความสับสนในการปฏิบัติงาน การสั่งงานใด ๆ ต้องเป็นไปตามลำดับสายการบังคับบัญชา

5. หลักของการมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) ในการทำงานนั้นบุคลากรขององค์การจะต้องมีเป้าหมายเดียวกัน ดังนั้นกิจกรรมการทำงานของบุคลากร ทุกคนจะต้องสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุจุดหมายเดียวกัน

6. หลักของผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of Individual to the General Interest) ผลประโยชน์ของบุคลากรที่เป็นสมาชิกองค์การมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ส่วนรวมขององค์การ ดังนั้นในการทำงานสมาชิกองค์การจะต้องทุ่มเทเสียสละในยามที่องค์การต้องการความช่วยเหลือทั้งในยามปกติ และในยามวิกฤติ

7. หลักของการกำหนดค่าตอบแทน และวิธีการจ่ายค่าตอบแทน (Remuneration and Methods) การจ่ายค่าตอบแทนให้แก่บุคลากรขององค์การควรที่จะให้มีความยุติธรรม และตอบสนองความพึงพอใจทั้งของสมาชิกองค์การ และผู้บริหารเท่าที่จะพึงทำได้

8. หลักของการรวมอำนาจ (Centralization) ในการบริหารนั้น อำนาจในการตัดสินใจควรที่จะรวมไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อที่จะทำให้สามารถควบคุมส่วนต่าง ๆ ไปได้ เช่น อำนาจในการอนุมัติเงิน อำนาจในการบริหารงานบุคคล เป็นต้น

9. หลักการจัดสายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) จะต้องมีการจัดสายการบังคับบัญชาในการบริหารงานองค์การ เพื่อที่จะให้ทราบถึงลักษณะของอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนไปถึงลักษณะของการติดต่อสื่อสาร

10. หลักของความเป็นระเบียบเรียบร้อย (Order) ในการบริหารนั้นจะต้องมีการจัดสถานที่ทำงาน ตลอดจนวัสดุสิ่งของให้เอื้อต่อการปฏิบัติงานและเสริมสร้างบรรยากาศในที่ทำงานให้น่าทำงาน

11. หลักของความเสมอภาค (Equity) ในการบริหารงานนั้นคนที่เป็นผู้บริหาร จะต้องให้ความเสมอภาคและมีความยุติธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะในเรื่องของการแบ่งงานให้ทำ การพิจารณาความดีความชอบ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในการทำงาน

12. หลักของความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure) สำหรับการบริหารงานนั้นจะต้องทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความรู้สึกว่าตัวของเขามีความมั่นคงในการปฏิบัติงาน เช่น การจัดให้มีการเซ็นสัญญาจ้างงาน ซึ่งกำหนดระยะเวลาในการจ้างที่ชัดเจนและเป็นธรรม การจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานให้น่าทำงานและการจัดเครื่องป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงาน

13. หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative) ในการบริหารงานนั้น ผู้บริหารที่เก่งและฉลาด จะต้องรู้จักนำเอาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้ใต้บังคับบัญชามาใช้ประโยชน์ในการทำงาน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้ใต้บังคับบัญชาอาจได้มาจากการระดมสมอง หรือการปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

14. หลักของความสามัคคี (Esprit de Corps) ในการบริหารงานนั้น ในการที่จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายนั้น จะต้องมีการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นในการทำงาน ซึ่งอาจจะทำได้โดยการจัดให้มีกิจกรรมระหว่างสมาชิกร่วมกัน เช่น การจัดงานกีฬา การจัดทัศนศึกษา งานการจัดงานเลี้ยง เป็นต้น

ลูเธอร์ กุลลิก และลินดัล เออร์วิก (Luther Gulick and Lyndal Urwick) อ่างใน พินลจรรยา นามวัฒน์ (2544. หน้า 22) เป็นนักทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่มการศึกษาการจัดการตามหลักการบริหาร ได้เสนอหลักที่เกี่ยวกับการบริหาร ซึ่งคนที่เป็นผู้บริหารจะต้องทำมีหน้าที่สำคัญอยู่ 7 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงาน การรายงานและการงบประมาณ หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “POSDCORB” ซึ่งประกอบด้วย รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวางแผน (Planning) คือ หน้าที่ที่หรือบทบาท ในการกำหนดการทำงานที่จะเกิดขึ้นในอนาคตว่า จะทำอะไร จะทำอย่างไร จะทำเมื่อไร ใครเป็นผู้ทำ จะใช้งบประมาณเท่าไร

2. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างองค์การที่เกี่ยวกับเรื่องการกำหนดภารกิจหน้าที่การแบ่งงานกันทำ การกำหนดอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ การจัดสายการบังคับบัญชา การกำหนดขนาดของการควบคุม การจัดตั้งหน่วยงานหลัก (Line) และการจัดตั้งหน่วยงานที่ปรึกษา (Staff)

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) คือ หน้าที่ที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนกำลังคน การสั่งการ การคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้ง การปฐมนิเทศ การฝึกอบรม การประเมินผลการปฏิบัติงาน การเลื่อนขั้น ลดชั้น การโยกย้าย และการให้พ้นจากงาน

4. การสั่งการ (Directing) คือ การที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานตามแผนงานหรือตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจจะสั่งการด้วยวาจา หรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

5. การประสานงาน (Coordinating) คือ หน้าที่ในการประสานกับหน่วยย่อยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในองค์การ ให้ทำงานสอดคล้อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งการประสานงานนั้นอาจทำได้โดยการจัดตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองงาน การจัดโครงสร้างองค์การให้มีความชัดเจน การใช้วิธีการงบประมาณ เป็นต้น

6. การรายงานผลการปฏิบัติงาน (Reporting) คือ การรายงานความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข่าวสารต่าง ๆ ขององค์การให้ทุกฝ่ายได้ทราบ เพื่อประโยชน์ในการติดตามการแก้ไข ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการทำงาน

7. การบริหารงบประมาณ (Budgeting) คือ หน้าที่ในการจัดสรร การวางแผนงบประมาณให้กับองค์การ และหน่วยย่อยต่าง ๆ ให้มีงบประมาณที่เหมาะสมและเพียงพอในการทำงาน

อย่างไรก็ตามนักวิชาการตะวันตกมองว่าในยุคปัจจุบันและอนาคตการบริหารจัดการจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากโลกในอนาคตเป็นโลกที่ทำงานในสิ่งแวดล้อมที่เป็นพลวัตมากขึ้น การแข่งขันจะมีอัตราที่สูงขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความคาดหวังทางสังคมเพิ่มขึ้น และจะกดดันเรียกร้องในองค์กร มีการปรับตัวเพื่อแสวงหาแนวทางใน การบริหารจัดการองค์การให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการพยายามให้เกิด “การมีส่วนร่วม (Participation)” มากขึ้น “การให้อำนาจ (Empowerment)” “การเข้าไปเกี่ยวข้อง

(Involvement) ” “การทำงานเป็นทีม (Teamwork)” ทั้งหมดจะต้องพัฒนา ไปพร้อมกัน โดยผ่านกระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความมั่นใจจาก องค์ประกอบสำคัญข้างต้น คือ บุคคล (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์ (materials) และ การจัดการ (management) หรือกระบวนการทางการบริหาร (Administration)

การบริหารเชิงพุทธ

ถ้ามองภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์จะพบว่าพระพุทธศาสนาอธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า ซึ่งพบได้ในสังคมมนุษย์ หรือปัจจัยแห่งสังคมในกระบวนการอาศัยซึ่งกันและกัน การพิจารณาด้วยเหตุด้วยผล รู้จักโลก รู้จักธรรมชาติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ครอบคลุมประเด็นดังกล่าวได้แก่ หลักสัพพริสนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน สัพพริสนสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ 23) อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ หลักธรรมดังกล่าวเป็นหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มิได้มุ่งหวังกำไร หรือการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติ มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสศกระแสโลกาภิวัตน์ หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก หลักสัพพริสนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ มี 7 ประการ คือ

1. ธัมมัญญตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล ดังนั้น การบริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ตามธรรมชาติ อันว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

2. อัตถัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้จักผล หรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้น สืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึง การบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ขององค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ

3. อัตตัญญตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้นโดยฐานะภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และทำไฉน แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบรวมทั้งการบริหาร ความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศ มีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร

4. มัตตัญญตา (Moderation, Knowing how to be temperate) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภคทรัพย์ ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการ ต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถ

ของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร

5. กาลัญญตา (Knowing the Propertime) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ว่า ควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

6. ปริสัญญตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการจำเป็นต้อง ปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตร และคู่แข่ง การสร้างสรรค์ หรือการประสานงานกับชุมชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชน หรือสาธารณชน จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

7. บุคคลปโรปรัญญตา (Knowing the individual, Knowing the different individuals) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล และใช้มอบงานที่เหมาะสมให้การบริหารจัดการในการรู้จักบุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถ และภักดีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่ บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน

จากสาระของสัปปริสธรรมข้างต้น จะเห็นว่าเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการ เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่ามากกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปี เป็นแนวทางที่มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน และสร้างผลกำไร และเป็นการบริหารที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง

สรุป

การบริหารองค์กรในยุคปัจจุบันเป็นการบริหารในระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และมีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงานและการพัฒนาองค์กรให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร โดยเน้นเทคนิคและวิธีการในแสวงหากำไรและการแข่งขันให้องค์กรบรรลุสู่เป้าหมายตามแบบของทุนนิยม ในขณะที่เดียวกันพระพุทธศาสนาได้อธิบายความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการเกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคุณค่า

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นธรรมนิยาม ไม่ขัดแย้งกับศาสตร์ใดๆ สามารถประยุกต์เข้ากับศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน ดังนั้นหากผู้บริหารจะนำหลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เข้ามาประกอบหรือบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ถือว่าเป็นแนวทางของการเข้าสู่มิติของการบริหารที่ยั่งยืน มีความมั่นคง

และสร้างความเป็นธรรมต่อบุคคล หรือสังคมที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังสามารถสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการบริหารงานอย่างยั่งยืนและมั่นคง รวมทั้งจะเป็นหลักการของนักบริหารในการบริหารจัดการองค์กร อย่างมีระบบ โดยที่ยังมีคุณธรรมมาประกอบในการบริหารจัดการด้วย

การจัดการตามหลักการบริหาร ตามแนวคิดที่เชื่อว่า ประสิทธิภาพขององค์การจะเพิ่มขึ้นได้ โดยการปรับปรุงกระบวนการบริหาร ซึ่งเฮนรี ฟาโยล (Henri Fayol) นักวิศวกรเหมืองแร่ชาวฝรั่งเศส ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของการจัดการเชิงปฏิบัติการสมัยใหม่ แนวคิดของฟาโยล วางรากฐานเพื่อการสร้าง ประสิทธิภาพให้แก่องค์กร สามารถพัฒนาผลผลิตของคอนงานให้ดีขึ้นได้ ให้ความสำคัญต่อภารกิจ ทางการบริหารของฝ่ายจัดการ

การจัดการตามหลักการบริหาร ฟาโยลแบ่งงานด้านอุตสาหกรรมออกเป็น 6 กลุ่ม ด้านเทคนิค : การผลิตงาน โรงงาน การปรับตัว ด้านการค้า : การซื้อ การขาย และการแลกเปลี่ยน ด้านการคลัง : การจัดหาทุน และการใช้จ่ายทุน ด้านความมั่นคง : การรักษาคู่ครองทรัพย์สินและบุคลากร ด้านการ บัญชี : งานธุรการพัสดุ การงบบุคลากร และสถิติ ด้านการจัดการ : การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม

หลักการบริหารของฟาโยล การแบ่งงานกันทำ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ระเบียบ วินัย เอกภาพ ในการบังคับบัญชา เอกภาพของการอำนวยการ การถือเอาประโยชน์ส่วนรวมก่อน ประโยชน์ส่วนตัว การให้ผลตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรม การรวมอำนาจ การมีสายการบังคับ บัญชาที่ชัดเจน การจัดระเบียบ ความเสมอภาค ความมั่นคงในการทำงาน ความคิดริเริ่ม ความสามัคคี

หลักการการจัดการที่สำคัญของฟาโยล การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชา (Command) การประสานงาน (Co-ordination) การควบคุม (Control)

การจัดการตามหลักการบริหารโอลิเวอร์ เชลดอน (Oliver Sheldon) ชาวอังกฤษได้พัฒนา ความคิด ในเรื่องการจัดการและการบริหาร หลักการของ Sheldon แบ่งออกเป็น 3 ประการ การ บริหาร (Administration) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและการประสานงานในหน้าที่ต่างๆ การจัดการ (Management) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายภายในขอบเขตจำกัดซึ่งกำหนดขึ้น โดยฝ่าย บริหาร หน้าที่ในการจัดองค์การเป็นกระบวนการประสานงานระหว่างบุคคลหรือระหว่าง กลุ่มบุคคล

ลูเธอร์ กุลลิก (Luther Gulilck) และลินดัล เออร์วิค (Lyndall Urwick) กุลลิกเป็น ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ส่วน Urwick เป็นที่ปรึกษาด้านการจัดการ กุลลิกได้เสนอ แนวคิดในการจัดการซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร จะต้องดำเนินการ POSDCORB : P (Planning) การวางแผน : เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการและวิธีการให้บรรลุผลตามต้องการ O (Organizing) การ จัดองค์การ : เป็นการกำหนดโครงสร้างที่เป็นทางการของอำนาจ S (Staffing) การบริหารงานบุคคล D (Directing) การสั่งการ CO (Co-ordinating) การประสานงาน R (Reporting) การรายงานต่อ ฝ่ายบริหาร B (Budgeting) การวางแผนการเงิน บัญชีและการควบคุม

เอกสารอ้างอิง

- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2535). *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). *องค์การและการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2537). *การจัดองค์การ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). “ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ” สืบค้นเมื่อ 2555, กรกฎาคม, 5, เข้าถึงได้จาก: www.dhammajak.net/board/viewtopic.php?t=1497.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน. (2532). *วัฒนธรรมการบริหาร*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2539). *ภาวะผู้นำ : หลักการและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: อักษรภาพิพัฒน์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2545). *การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย*. กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.
- _____. (2548). *การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2514). *การบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เกษมสุวรรณ.
- _____. (2523). *การบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนแบบพุทธบูรณาการ The Integration and Guideline of Dhammic Studies in Buddhist School

พระครูสุพลวุฒิกกร (ทวนชัย สุภโร)¹

บทคัดย่อ

การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่สถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ โดยมีเป้าหมายหลักคือให้กลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษาและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้เรียนธรรมศึกษาและสอบธรรมศึกษา ซึ่งจะเป็พื้นฐานในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ เพื่อให้การจัดการศึกษาดังกล่าวสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ควรนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการสร้างเป็นสื่อประกอบได้แก่หลักอิทธิบาท 4 สาราณียธรรม 6 และสัพปุริยธรรม 7 มาใช้การพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งถือว่าเป็นการ สร้างรูปแบบการเรียนแนวใหม่ โดยยึดหลักวิชาการนำหน้าด้วยพุทธธรรมจะทำให้ผู้เรียนได้ทั้งวิชาความรู้ทางโลกและเข้าใจหลักธรรมน้อมนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ด้วย

คำสำคัญ: ธรรมศึกษา การบูรณาการ โรงเรียนวิถีพุทธ

Abstract

The target of Buddhist teaching application as model of learning in Schools focuses on young generation, especially Sunday Buddhist School. Dhamma Suksa (Dhammic Studies), therefore, becomes basic model for children in Thailand. This model would be the matrix of moral cultivation. The example of Dhamma applicable in the model of learning could be: Iddhipada (path of accomplishment; base of success), Sāraṇīyadhamma (states of conciliation), and Suppurisa-dhamma (qualities of a good man). These could be applied as a new model of learning. The outstanding of this model provides both mundane and super-mundane.

Keyword: Dhammic Studies, Integration, Buddhist School

บทนำ

การศึกษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เรียกว่า “พระสัทธรรม” นั้นประกอบด้วย “ปริยัติสัทธรรม” ซึ่งได้แก่พระบาลีพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกที่ต้องศึกษาเล่าเรียนและทรงจำ อันเป็นส่วนคันถธุระ “ปฏิบัติสัทธรรม” ซึ่งได้แก่หลักการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 หรือ

---

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

กระบวนการศึกษาปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นส่วนวิปัสสนาธุระ และ “ปฏิเวธ สัทธรรม” ซึ่งได้แก่มรรคผลที่พึงบรรลุจากการศึกษาและปฏิบัติพระสัทธรรม คือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ทั้ง 3 ประการนี้ พระพุทธองค์ทรงวางเป็นหลักการศึกษาปฏิบัติพระพุทธานุสสา ที่มี ความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกันอย่างเป็นระบบ โดยปรียัติเป็นรากฐานให้ปฏิบัติเป็นไปโดย ถูกต้อง เมื่อปรียัติและปฏิบัติดำเนินไปควบคู่กันย่อมได้รับผล คือ ปฏิเวธอย่างแน่นอน

คณะสงฆ์ไทยซึ่งได้เล็งเห็นความสำคัญของปรียัติสัทธรรมว่าเป็นองค์ความรู้ที่ดียิ่งในการ สร้างและพัฒนาพระภิกษุและสามเณรให้เป็นพุทธศาสนทายาทที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและมีความ พร้อมที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงได้อย่างมีคุณภาพและสิทธิภาพ จึง กำหนดให้มีการเล่าเรียนและสอบวัดความรู้พระปรียัติสัทธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรในรูปแบบที่ แปลกคัมภีร์ภาษาบาลี ต่อมาจึงได้จัดให้มีการเล่าเรียนในรูปแบบภาษาไทยขึ้นตามมติของสมเด็จพระ มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ด้านเหตุนี้ การศึกษาพระปรียัติธรรมจึงมีทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี (แก้ว ชิตตะชบ, 2551: คำนำ)

การศึกษาพระปรียัติธรรมหรือที่เรียกกันว่า “นักธรรม” เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระ มหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทยเพื่อให้ภิกษุ สามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึงอันจะ เป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างออกไป (อเนก ขำทอง และ ปัญญา สละทองตรง, 2552: บทนำ)

การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมานิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่า การศึกษาพระปรียัติธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่าพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อยเป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลน พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษาการปกครอง และ การแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรง พระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้นสำหรับสอนภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็น ครั้งแรกนับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ.2435 เป็นต้นมาโดยทรงกำหนด หลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรมพุทธประวัติ และพระ วินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก้กระทู้ธรรม

เมื่อทรงเห็นว่าการเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยดังนี้ได้ผลทำให้ภิกษุสามเณรมี ความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยากจึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังภิกษุสามเณรทั่วไป ด้วย ประกอบกับใน พ.ศ.2448 ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่งภิกษุทั้งหมดจะ ได้รับการยกเว้น ส่วนสามเณร จะยกเว้นให้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรมทางราชการได้ขอให้คณะสงฆ์ช่วย กำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงทรงกำหนดหลักสูตรองค์สามเณรรู้ ธรรมขึ้นต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น “องค์นักธรรม” สำหรับพระภิกษุ สามเณรชั้นนวกะทั่วไป (คือผู้บวชใหม่) ได้รับพระบรมราชานุมัติเมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2454 และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกันโดยใช้วัดบวรนิเวศ วิหาร วัดมหาธาตุและวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ การสอบครั้งแรกนี้ มี 3 วิชา คือ ธรรมวิภาค ไนนาโวภาว แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท

การศึกษาพระปริยัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ มีพระภิกษุเข้าศึกษาเรียนรู้มากมายและกลายเป็นหลักสูตรหรือวิชาการที่สำคัญของภาคการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุ และสามเณรในสังคมไทย ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 จึงได้มีเปิดโอกาสให้ผู้สนใจหรือฆราวาสเข้ามาเรียนวิชาพระธรรม วินัยดังกล่าว โดยเรียกชื่อว่า “ธรรมศึกษา” มีการจัดการเรียน การสอนคล้ายกับหลักสูตรนักเรียนของพระภิกษุสามเณร ซึ่งมีนักเรียน นักศึกษาและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจทั่วไป เข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก โดยกระบวนการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวขึ้น ให้วัดและโรงเรียนเปิดทำการเรียนการสอนในสถานที่สำคัญทั่วประเทศ

ในปีการศึกษา 2546 สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการปรับเนื้อหาสาระของวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยตัดเนื้อหาสาระที่ยากเกินความจำเป็นออกไป คัดสรรเฉพาะรายวิชาที่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปสามารถเรียนได้ง่าย เช่น เรียงความแก้กระทู้ธรรม จากเดิมมีทั้งหมด 32 หมวดตัดให้เหลือเพียง 5-6 หมวด วิชาธรรมะเน้นหัวข้อธรรมง่ายๆ เช่น เรื่อง ความกตัญญู ความรับผิดชอบต่อสังคม ความละเอียดต่อการกระทำชั่ว วิชาพุทธประวัติ จะเน้นเรื่องพุทธประวัติแบบง่ายๆ ที่เข้าใจง่าย เพื่อให้เด็กนักเรียนจำได้ง่าย และเข้าใจในพุทธประวัติได้อย่างลึกซึ้ง และวิชาวินัย จะเน้นให้เรียนเรื่องเบญจศีล เบญจธรรมแก่เด็กและเยาวชน

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เฉพาะที่ฆราวาสศึกษา เรียกว่า ธรรมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาสำหรับฆราวาสตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท ธรรมศึกษาชั้นเอก โดยมีการเรียนวิชาเรียงความหัวข้อธรรมะ หลักธรรมะ พุทธประวัติ เบญจศีล-เบญจธรรม อุโบสถศีล และกุศลกรรมบถ แต่ละชั้นก็มีความยากขึ้นตามลำดับ และนำไปสอบวัดความรู้ได้ด้วย ซึ่งเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยมีการระบุว่า “...จะเน้นที่การส่งเสริมให้วัยรุ่นไทยเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง รักษาดีในทางที่ถูก มีคุณธรรมเอื้ออาทรต่อผู้อื่น...” รวมทั้งส่งเสริมให้มีการนำศีลธรรมและคุณธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต (กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2550: คำนำ)

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม พิจารณาเห็นว่า การนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่สถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ โดยมีเป้าหมายหลักคือให้กลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษาและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้เรียนธรรมศึกษาและสอบธรรมศึกษา ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งได้มีการเรียนการสอนและสอบธรรมศึกษา ดังนี้ระดับประถมศึกษา จบธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จบธรรมศึกษาชั้นโท ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จบธรรมศึกษาชั้นเอก และในการไปสมัครเข้าทำงานให้ถือว่า ผู้ที่มีใบประกาศนียบัตรธรรมศึกษา สมควรได้รับพิจารณาก่อน (กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2550: คำนำ)

อย่างไรก็ตาม การวัดการเรียนการสอนวิชาธรรมศึกษาดังกล่าว ยังพบว่ามีปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น ความเหมาะสมของเนื้อหา หลักสูตรของวิชาที่เรียน วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้อาชีพของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่ยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านผู้สอน ผู้เรียน กระบวนการวัดผลประเมินผล การขาดสอบของผู้สมัครสอบ รวมทั้งสถานที่จัดการเรียนการสอนในระดับต่างๆ ซึ่งทำให้การเรียนการสอนวิชาธรรมศึกษาไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทั้งที่เป็นวิชาความรู้ที่มี

ความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็ก เยาวชนและบุคคลในชาติ

บทความนี้ผู้เขียนมุ่งเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่เหมาะสมให้เกิดความนิยมแพร่หลายในเด็กนักเรียน ซึ่งจะเป็นการยกระดับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติสืบต่อไป

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมศึกษา

ในการจัดการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี พบปัญหา 3 ด้านใหญ่ที่สำคัญ คือ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านวัดและประเมินผล ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้นำเสนอสภาพปัญหา/อุปสรรคโดยเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ พระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสามเณร พบว่ามีปัญหา/อุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 40-49) ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร

1) เนื้อหา

พบว่าสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เกิดจากพระเณรไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม อีกทั้งเนื้อหาสาระของหลักสูตรมากเกินไป และยากต่อการทำความเข้าใจ ควรมีการปรับปรุงแก้ไข นอกจากนี้ยังพบว่าหลักสูตรมีความครอบคลุมชีวิตเกือบทุกด้านยกเว้นภาค ปฏิบัติ ในรายวิชากระทุ้งธรรมควรเปลี่ยนเป็นการเขียนบทความธรรมะเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ทันต่อยุคสมัย ซึ่งในเรื่องการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อยุคสมัยนั้นทั้งครูพระผู้สอน พระที่เคยเรียน และพระเณรที่เป็นผู้เรียนในปัจจุบันต่างก็มีความคิดเห็นตรงกันว่าควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อยุคสมัย เช่น การเรียนกฎหมายคณะสงฆ์ เป็นต้น โดยพระผู้สอนได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าหลักสูตรที่ใช้เป็นเพียงการรวบรวมเอกสารหมวดธรรมมิใช่เป็นหลักสูตรตาม หลักวิชาการไม่มีการประยุกต์ให้เข้ากับปัจจุบัน และที่สำคัญควรออกแบบหลักสูตรให้เอื้อต่อการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบมิใช่เพียงการท่องจำรูปแบบเดียว

2) เวลาเรียน

ในส่วนของประเด็น เวลาเรียน พบว่าการเรียนการสอนไม่มีความต่อเนื่องมีสาเหตุมาจากเวลาเรียนไม่มีระบบที่ชัดเจนแน่นอน ควรจัดเวลาเรียนให้เป็นระบบ จากเดิมเวลาเรียนน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับเนื้อหาควรมีการขยายเวลาเรียนให้มากขึ้น ซึ่งในประเด็นดังกล่าว ผู้สอนให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนน้อยเกินไป มักขาดสอนด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ติดกิจนิมนต์หรือใช้สถานที่ทำกิจกรรมอย่างอื่น

3) วิธีการเรียนการสอน

ด้านวิธีการเรียนการสอน พบว่าวิธีการเรียนการสอนในหลักสูตรนี้ ส่วนใหญ่มุ่งสอนโดยเน้นบรรยายและท่องจำ ไม่มีการคิดวิเคราะห์ ขาดกิจกรรมเสริมในการเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอนเป็นการบรรยายข้อธรรมล้วนๆ ไม่ค่อยมีการประยุกต์ใช้ นอกจากนี้พระผู้สอนเองยอมรับว่าการสอนขาดการเชื่อมโยงกับความจริงของชีวิต ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมไม่สามารถนำ

ความรู้มาเชื่อมโยงได้อย่างเหมาะสม เน้นการท่องจำมากกว่าความรู้ความเข้าใจและการนำไปใช้ จึงควรปรับการสอนให้น่าสนใจเกิดความศรัทธาในการเรียน สอนแบบยึดตำราเป็นหลัก ไม่ค่อยมีเทคนิคใหม่ๆ ที่เข้ากับยุคสมัยที่สามารถสื่อความเข้าใจง่าย มักสอนเพื่อให้สอบได้อย่างเดียว

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

1) ครูผู้สอน

ปัญหาที่พบในกระบวนการเรียนการสอน ด้านครูผู้สอน เห็นพ้องกัน กล่าวคือ ครูผู้สอนไม่ค่อยมีประสบการณ์ทางโลกไม่สามารถประยุกต์กับสภาพความเป็นจริง ควรมีความรู้และมีประสบการณ์ทางโลกเพื่อจะได้เปรียบเทียบ อธิบายและประยุกต์ใช้ได้ ครูไม่ชำนาญการสอนเน้นการท่องจำ ขาดการอบรมศึกษาวิชาครู แม้มีความรู้ และความตั้งใจสอนแต่ก็สอนได้ไม่ดีเท่าที่ควร ครูบางคนเป็นบุคคลที่มีวิทยฐานะดี ได้ปริญญาสูง แต่วิธีการสอนไม่ค่อยดี เพราะผู้สอนไม่ได้เรียนวิธีการสอนมาโดยตรง

2) หนังสือตำราประกอบการเรียน

เนื้อหาในตำรามีจำนวนมากเกินความจำเป็น ภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่เข้าใจยาก ควรมีการปรับปรุงภาษาให้เข้าใจง่ายขึ้น ปรับปรุงรูปแบบของตำรา ใช้จิตวิทยาเข้ามาช่วยในการออกแบบ เช่นออกแบบให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ควรมีรูปภาพต่างๆ เพื่อเป็นแรงดึงดูดใจในการเรียน ตำราไม่ได้มาตรฐานเนื่องจากเป็นตำราต่างคนต่างเขียนขึ้นมา น่าจะมีตำรากลาง เป็นตำรากลางที่มีการตรวจสอบกลับกรอง และรับรองเป็นมาตรฐานของคณะสงฆ์ที่ถูกต้อง

3) สื่อ-อุปกรณ์ประกอบการสอน

พบว่า มีการใช้สื่อการสอนมีน้อย เหตุผลประการหนึ่งเนื่องจากครูผู้สอนไม่มีทักษะในการจัดทำสื่อประกอบการสอน ครูผู้สอนขาดการสนับสนุนให้เข้ารับการฝึกอบรมการใช้และผลิตสื่อการสอน จึงทำให้ไม่ค่อยมีการใช้สื่อประกอบการสอน มีแต่กระดานและชอล์ก สำนักเรียนขาดสื่อการเรียนการสอน ถ้ามีก็มีแต่ชำรุดหรือเสียหายขาดการซ่อมแซม

4) อาคารสถานที่

ถึงแม้ว่าการจัดการเรียนการสอนจะจัดขึ้นภายในวัด พบว่า ไม่มีการจัดห้องเรียนให้เป็นสัดส่วนที่แน่นอน มักใช้ศาลาการเปรียญ ระเบียงกุฏิ หอฉัน เป็นสถานที่เรียน เมื่อมีการใช้สถานที่นั้นปฏิบัติศาสนกิจจึงต้องหยุดเรียนโดยปริยาย อีกทั้งสถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่เปิด ทำให้ผู้เรียนขาดสมาธิในการเรียน ควรมีสถานที่สำหรับการเรียนการสอนโดยเฉพาะ

3. ด้านการวัดและประเมินผล

1) เกณฑ์ในการวัดและการประเมินผล

การวัดและประเมินผลถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการศึกษาทุกระดับ แม้ว่าปัจจุบันมีการพยายามเปลี่ยนแบบทดสอบให้เป็นแบบเป็นแบบปรนัย จากแบบเดิมเป็นแบบเดิมอตันย แต่นั่นอาจมีข้อเสียด้านที่ตีเสมอไปเนื่องจากแบบทดสอบแบบอตันยช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการฝึกการใช้ภาษาไทย ฝึกการเขียน ฝึกให้แสดงความคิดเห็นไปด้วย ดังนั้นควรมีเกณฑ์มาตรฐานในการวัดและประเมินผล การทดสอบควรเน้นการคิดวิเคราะห์มากกว่าความจำ พระผู้สอนกล่าวเพิ่มเติมเรื่อง

คุณธรรมจริยธรรมและระเบียบข้อบังคับในการสอบยังไม่เป็นระบบระเบียบที่ชัดเจนส่งผลให้เกิดการทุจริตอยู่บ่อยครั้ง

2) ความยาก-ง่ายของข้อสอบ

จากการศึกษาข้อเสนอแนะของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า ข้อสอบที่นำมาใช้ไม่มี การตรวจคุณภาพของข้อสอบ เช่น การหาค่าความยาก ความเป็นปรนัย และอื่นๆ ผู้จัดทำข้อสอบ อาจขาดทักษะในการวิเคราะห์ข้อสอบแยกระดับการทดสอบ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทำให้ข้อสอบที่นำมาใช้ ไม่สามารถวัดความรู้ความสามารถผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวว่า สภาพปัญหาที่สำคัญของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เพื่อฆราวาส (การศึกษาสงเคราะห์) มีรายละเอียด (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548: 27) ดังนี้

1. ด้านบริหารจัดการ

การบริหารจัดการขึ้นกับความสามารถของผู้อำนวยการศูนย์ซึ่งบางแห่งขาด ประสบการณ์ ทำให้รูปแบบการดำเนินงานไม่แน่นอน ขาดระบบการติดตามงานและการประสานงาน ระหว่างศูนย์ นอกจากนี้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรด้านธุรการเป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งพบได้บ่อยครั้ง ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากการจำกัดของงบประมาณ และการดูแลที่ไม่ทั่วถึงจากกรมการศาสนา

2. ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน

1) หลักสูตร ไม่ตอบสนองความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และไม่มีความสัมพันธ์กับ การศึกษาในระบบ เช่น ไม่สามารถเทียบโอนผลการเรียนได้

2) การจัดการเรียนการสอน มักไม่เป็นไปตามที่กำหนดในหลักสูตร

3) ผู้สอน ขาดแคลนผู้สอนที่มีคุณภาพ

4) สื่อการเรียนการสอน ตำราเรียนไม่เพียงพอและขาดแคลนสื่ออุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน

5) อาคารสถานที่ ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้

สรุปจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกธรรม ที่ผ่านมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคและ วิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทั้งทางด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียน การสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล จึงส่งผลกระทบต่อสภาพ ปัญหาต่อผู้เรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ซึ่งทำให้การเรียนรู้ไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายและ จุดประสงค์ของหลักกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเรียนการสอนธรรมศึกษา

ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนว่า การเรียน การสอนจะดำเนินไปได้ด้วยดี สืบเนื่องมาจากการวางแผนการบริหารเกี่ยวกับการจัดกระบวนการ การจัดการประมวลการสอน การจัดทำตารางสอน การจัดชั้นเรียน การหาครูอาจารย์เข้าสอน การสอนซ่อม

เสริม การเลือกตำราเรียน คู่มือครูในงานวิชาการ การจัดทำคู่มือครู นักเรียน การจัดศูนย์ควบคุม การเรียนการสอน และวิชาการเป็นต้น

กฤษฎา คิตติ กล่าวโดยสรุปว่าจากงานวิจัยว่า การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ครอบคลุมบริบทด้านสภาพแวดล้อม บรรยากาศของการเรียน ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิตของการเรียนรู้
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของการใช้รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ขั้นตอนการดำเนินการมีดังนี้ ผลการวิจัยพบว่า (กฤษฎา คิตติ, 2547: 1) 1. ตัวบ่งชี้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ 1) สภาพแวดล้อมบรรยากาศของการเรียนรู้เป็นต้น 2) ปัจจัยเบื้องต้นของการเรียนรู้ 3) กระบวนการเรียนรู้ 4) ผลผลิตของการเรียนรู้

2. รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประกอบด้วย 1) เป้าหมายของการประเมิน 2) สิ่งที่มีประเมิน 3) วิธีการประเมิน 4) วิธีการตัดสิน ความจริงแล้วการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู สิ่งที่มีประเมินได้แก่ การจัดการเรียนการสอนของครู วิธีประเมินโดยเพื่อนครู ส่วนวิธีการตัดสินใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากการประเมินกับเกณฑ์สัมพัทธ์ที่พัฒนา โดยผู้เชี่ยวชาญ

- 3) จากการประเมินประสิทธิภาพของการใช้รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูมีพัฒนาการของการจัดการเรียนการสอน 2) โดยภาพรวมครูมีทัศนคติที่ดี ส่วนการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับว่า การประเมินผลที่มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ทั้งทางด้านการปฏิบัติและด้านงบประมาณ 4) ผลการประเมินมีความถูกต้อง

สุคนธ์ สิ้นพานนท์ ได้กล่าวถึงกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่แทรกได้กับทุกเนื้อหา เน้นความรู้สึที่ดีต่อสิ่งที่เรียนอาจเป็นความคิด หลักการ การกระทำ เหตุการณ์ สถานการณ์ ฯลฯ มีขั้นตอน (สุคนธ์ สิ้นพานนท์, 2552: 117) ดังนี้

1. สังเกต ผู้เรียนพิจารณาข้อมูลเหตุการณ์การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการมีเจตคติที่ดีและเจตคติที่ไม่ดี

2. วิเคราะห์ ผู้เรียนพิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นตามมาแยกเป็นการกระทำที่เหมาะสมได้ผลตามที่น่าพอใจและการกระทำที่ไม่เหมาะสมได้ผลที่ไม่น่าพอใจ

ทศนา แชมมณี ได้กล่าวถึงกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่มุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเกิดทักษะ มีขั้นตอน (ทศนา แชมมณี, 2552: 313) ดังนี้

1. สังเกตรับรู้ ให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างหลากหลายจนเกิดความเข้าใจ
2. ทำตามแบบ ทำตามตัวอย่างที่แสดงให้เห็นทีละขั้นตอนจากขั้นพื้นฐาน
3. ทำเองโดยไม่มีแบบ เป็นการให้ฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนด้วยตนเอง
4. ฝึกให้ชำนาญให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญหรือทำได้โดยอัตโนมัติซึ่งอาจเป็นงานชิ้นเดิมหรืองานที่คิดขึ้นใหม่

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงยุทธวิธีในการสอนของวิลเลียมส์ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 192)

1. การใช้สิ่งที่ตรงข้าม (Paradox) ยุทธวิธีนี้ต้องการให้ผู้เรียนมีความไวต่อการสังเกตความแตกต่างระหว่างความเป็นจริงกับความเชื่อต่างๆ ไป เพราะการศึกษาสิ่งตรงกันข้าม หรือ (Paradox) นี้เป็นสถานการณ์จริงที่ดูเหมือนไม่จริง เช่นในวิชาสังคมศึกษา การเดินเรือไปทางทวีปตะวันออก แต่เดินทางไปทางตะวันออก

2. การใช้การเปรียบเทียบ (Analogies) การเปรียบเทียบแบบนี้จะเปรียบเทียบส่วนที่เหมือนส่วนที่มีความแตกต่างกัน เช่นในวิชาสังคมศึกษาให้นักเรียนเปรียบเทียบแพชชันและความนิยมในสมัยวัยรุ่นของพ่อแม่กับแพชชันและความนิยมของวัยรุ่นในปัจจุบัน โดยศึกษามีส่วนใดที่เหมือนและเหตุผล

3. ให้อตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลง (Change) ให้เด็กเห็นถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น การอภิปรายกับนักเรียนถึงวิธีการรักษาสุขภาพของสิ่งของสัตว์ เช่นการแช่ปลาในตู้เย็น การถนอมอาหาร ให้นักเรียนช่วยกันคิดว่าทำไมจึงต้องการรักษาถนอม

4. ให้อตัวอย่างของนิสัยความเคยชิน (Habit) ยุทธวิธีนี้ต้องการช่วยให้เด็กหลีกเลี่ยงจากการคิดที่เป็นไปตามความเคยชิน เช่นอภิปรายกับเด็กถึงความเคยชินกับจำนวนเลขหลักสิบให้ลองคิดในหลักอื่น หรือการคิดสิ่งปฏิบัติที่เคยชินและจะมีวิธีการเปลี่ยนนิสัยหรือการปฏิบัติที่เคยชินอย่างไร

5. สอนมีไข่เพื่อปรับตัว (Adjust) สอนเพื่อให้พัฒนา เช่น สอนให้ในแง่บวกถึงความผิดความล้มเหลว การเรียนรู้จากความผิด และการที่จะปรับปรุงสถานการณ์แทนที่จะปรับตนให้เข้ากับสถานการณ์ เช่น หลังจากการศึกษาเรื่องระบบการปกครองท้องถิ่น ครูพานักเรียนไปสำนักงานเทศบาลในเมือง สังเกตการณ์ทำงานและสัมภาษณ์จากเจ้าหน้าที่หลังจากนั้นครูให้นักเรียนคิดโครงสร้างระบบการปกครองท้องถิ่นในอุดมคติ และคุณสมบัติ คุณลักษณะต่างๆ และให้นักเรียนช่วยกันคิดว่าจะทำให้เกิดลักษณะและคุณสมบัติเหล่านั้นได้อย่างไร หรือหลังจากการศึกษาปัญหาการขาดแคลนกระดาษ ให้นักเรียนคิดหาวิธีการที่จะหาสิ่งอื่นมาใช้แทนกระดาษ

6. พัฒนาทักษะในการฟังอย่างสร้างสรรค์ (Creative Reading) ยุทธวิธีนี้ฝึกให้เด็กสร้างสรรค์ความคิดอ่าน “มีไข่อ่านเพื่อทราบว่าอะไรแต่เพื่อให้ทราบว่ามันพาเราไปที่ไหน” เช่น ครูให้นักเรียนอ่านแล้วเก็บคำถามต่างๆ ที่นักเรียนไว้ทำรายการไว้ หรือรายการโทรทัศน์อ่านหนังสือ และทำรายการสำนวนต่าง ๆ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษ หมายถึงการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนว่า การเรียนการสอนจะดำเนินไปได้ด้วยดี สืบเนื่องมาจากการวางแผนการบริหารเกี่ยวกับการจัดกระบวนการ การจัดประมวลการสอน การจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน การหาครูอาจารย์เข้าสอน การสอนซ่อมเสริม การเลือกตำราเรียน คู่มือครูในงานวิชาการ การจัดทำคู่มือครู นักเรียน การจัดศูนย์ควบคุม การเรียนการสอน

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษา

การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการสร้างเป็นสื่อประกอบการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น หมวดในพระพุทธศาสนานั้น มีมาก แต่ผู้สอนจะนำเอาหมวดใด หมวดมาเสริมแรงปลูกจิตศรัทธาให้ผู้สอนด้วย ผู้เรียน ตลอดจนผู้ร่วมงาน สิ่งหนึ่งที่สำคัญที่สุด คือ การทำงาน ไม่ว่าจะด้วยสิ่งใดก็ตาม ถ้าขาดความศรัทธา หรือความพอใจในสิ่งที่จะแล้ว แม้งานจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ก็จริง แต่ผลงานที่ออกมาจะไม่เรียบร้อย เหมือนงานที่ได้รับมอบหมายแล้ว เกิดความรัก ความศรัทธาในภาระงานที่ได้รับมอบหมาย ก็จะสร้างสร้างศรัทธา ด้วยพลังแรงขับภายใน หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1) ฉันทะ คือ ความรัก ความศรัทธาและเชื่อมั่นในการเรียนการสอนของผู้สอน 2) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของ 3) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ หมายถึง ผู้สอนธรรมศึกษา มีจิตใจจดจ่อ รักต่อหน้าที่ การงานที่ทำ 4) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา เกิดจากการมีใจรัก แล้วทำงานด้วยความมุ่งมั่น อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ ใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ

ส่วนสาราณียธรรม 6 คือ ความสามัคคีอันเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จ ที่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญ ก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุก ๆ คน ควรที่จะตระหนัก เอาใจใส่ และร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด ในทางพระพุทธศาสนานั้น ความหมายว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงเป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันได้อยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกันซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้น 1) เมตตามโนกรรม 2) เมตตาวจีกรรม 3) เมตตาทายกรรม 4) สาธารณโภคี 5) สีสสามัญญตา 6) ทิฏฐิสามัญญตา

สัพบุรียธรรม 7 ได้แก่ 1) ธัมมัญญตา รู้จักเหตุความรู้จักธรรม รู้จักเหตุความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล รู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์สาเหตุ ระบบงานและการบริหารจัดการระบบงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง รู้หลักการที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ 2) อตถัญญตา รู้จักผลความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือรู้จักผล รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก มีความหมาย ความมุ่งหมาย ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน 3) อตตัญญตา รู้จักตนความรู้จักตน ว่ามีสถานภาพความเป็นอยู่ ความรู้ ความสามารถ ความสามารถพิเศษ ควรตนอยู่ในความประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงหน้าที่การงานที่รับผิดชอบ 4) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ ความรู้จักประมาณ ความพอดี การบริหารชีวิตและการบริหารงาน ทำหน้าที่ให้รู้จักประมาณตน พระที่ทำหน้าที่สอนนักเรียนรู้จักประมาณ กาล เวลา สามารถวิเคราะห์ ปัญหา ความรู้แจ้งในรายวิชาที่ทำหน้าที่สอน ประเมินความรู้ของนักเรียนได้ 5) กาลัญญตา รู้จักกาลความรู้จักกาลอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการต่าง ๆ ไม่ว่าจะทำหน้าที่อะไร ก็ต้องรู้จักบริหาร กาลเวลาให้เหมาะสมลงตัวกับกาลเวลา รู้จักวางแผนงาน การบริหารจัดการงานให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้เหมาะสมเวลา 6) ปริสัญญตา รู้จักชุมชน รู้จักกลุ่มบุคคล รู้จักหมู่คณะ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประชุมที่ประชุมนั้นๆ เมื่อรู้จักพื้นฐานทุกอย่างที่กล่าวมาแล้ว ก็จะรู้จักเลือกใช้ให้เหมาะสมกับงานกับกาลเวลา เข้าถึงชุมชน อาจจะหมายเข้าโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนตลอดจนถึงชุมชน

ด้วย ก็จะเข้าถึงหลักการพัฒนาว่า เข้าถึง เข้าใจแล้วพัฒนาคนและชุมชนตลอดจนสิ่งแวดล้อมด้วย

7) บุคคลปรีชาญาณ รู้จักบุคคลความรู้จักบุคคล ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า มีอหิชาศัย มีความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม ก็จะสามารถบริหารจัดการได้ เพราะความเข้าใจคน เข้าใจงาน สร้างความสามัคคีให้เกิดในองค์กรด้วยความยุติธรรมและสามัคคีธรรม

สรุป

การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ควรพัฒนาในด้านกระบวนการสื่อสารและกระบวนการเรียนการสอน จำเป็นต้องอาศัยสื่อในการถ่ายทอดหรือติดต่อกันระหว่างบุคคล นอกจากแนวคิดการใช้วิธีการสอนตามปกติแล้ว ควรมีการบูรณาการที่ผู้สอนจะสามารถนำมาใช้เป็นเทคนิคในการจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนนำข้อมูลหลากหลายที่เกิดจากการเรียนรู้ไปสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การบูรณาการ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับวิชาที่สอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถและทักษะที่หลากหลายของแต่ละคน เน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผู้สอนต้องสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดอยากมีส่วนร่วมของกิจกรรม ซึ่งผู้สอนต้องนำข้อมูลมาทบทวนสรุปประเด็นสาระสำคัญ วางแผนการจัดทำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ให้เนื้อหาสอดคล้องกับรายวิชา แล้วนำแผนกิจกรรมไปทดลองใช้ว่าได้ผลมากน้อยแค่ไหน นำมาสรุปสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยผ่านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ควรนำแนวคิดการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงไปใช้ในการจัดการเรียนธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อจะนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป การรวบรวมข้อมูลทำให้ผู้สอนได้ข้อมูลที่มีประโยชน์จากความเป็นจริงจากผู้เกี่ยวกับพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษา และนำเอาข้อมูลดังกล่าวมาใช้ปรับปรุงออกแบบประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา*. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา, ศาสนาและวัฒนธรรม, ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *ธรรมศึกษาขั้นตรี ฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กฤษณา คิตติ. (2547). *การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. ปริญญาครุ ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลและประเมินผล. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แก้ว ชิตตะชบ. (2551). *รวมวิชาธรรมศึกษาขั้นตรี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ทีศนา แคมมณี. (2552). *ศาสตร์การสอน . องค์ความรู้การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). *รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดอนงคาราม*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- สุคนธ์ สินธพานนท์. (2552). *สุดยอดวิธีการสอน สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นำไปสู่บทการจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- อเนก ขำทองและปัญญา สละทองตรง. (2552). *ธรรมศึกษาชั้นโท*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

การบูรณาการหลักพุทธจริยธรรมเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ Buddhist Ethic Application for Perfect Human Being

พระครูสังฆรักษ์จันทน์ ภาวธรรมโม (สุวรรณपाल)¹

บทคัดย่อ

หลักการบูรณาการพุทธธรรมสำหรับชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน หากใครสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้แล้ว ชีวิตคนนั้นก็จะมีสุขสันต์แจ่มใส หากกล่าวถึงหลักการโดยรวมของพระพุทธศาสนา ถ้ามีคำถามว่าพระพุทธเจ้าสอนเรื่องอะไร สามารถตอบตรงไปทีเดียวกว่าสอนเรื่องความทุกข์ และการดับทุกข์เสียได้ อันเป็นหลักการที่ทำให้โลกจะอยู่รอดปลอดภัยต่อไปในภายหน้า โดยที่มวลมนุษยชาติจะไม่อดอยากแค้นเมื่อมวลมนุษย์หันมาสนใจในการดำรงชีวิตตามนัยแห่งพุทธธรรม การเป็นอิสระคือเป็นอิสระจากความทุกข์ คือให้ชีวิตเป็นปกติสุขและประสบความสำเร็จคือความทุกข์ในใจน้อยที่สุด โดยมีความรักความเมตตา นำพาไปสู่สันติสุขของชีวิต ยึดหลักความพอเพียง เพื่อลดปัญหาขัดแย้งของชีวิตและโลก ดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลาง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทางชีวิต ยึดหลักอแปปมาธรรมตลอดชีวิต หลักการต่างๆ เหล่านี้จึงควรน้อมน สู่การปฏิบัติเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

คำสำคัญ : การบูรณาการหลักพุทธจริยธรรม มนุษย์ที่สมบูรณ์

Abstract

At the age of globalization, the most important thing in Buddhism is to apply teachings for daily life. The life of a man who lives with Dhamma is happy life. What did the Buddha teach? Simply, the Buddha taught suffering (Dukkha) and extinction of suffering (Nirodha). This can be liberation of the world. For Buddhism, the liberation is liberation from suffering. If human beings live with Dhamma, their lives will liberate from suffering. Furthermore, harmonious life consists of loving-kindness. Many Buddhist teachings, for example middle path, wisdom, and carefulness, can be applied for perfect human being.

Keyword: Buddhist Ethic Application, Perfect Human Being

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บทนำ

อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีต่อมนุษยชาติอย่างมากมาย จนบางครั้งดูไร้ขอบเขต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดปรากฏการณ์ต่อสิ่งเร้าหรือแรงขับเคลื่อนต่างๆ ต่อจิตใจของมนุษย์อย่างมากมาย ซึ่งสามารถกระตุ้นให้อำนาจของกิเลสฝ่ายต่ำเข้ามาครอบงำหรือทำงานภายในจิตใจของมนุษย์ได้ง่าย ซึ่งแน่นอนว่า ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกนี้ได้ตัวอย่างง่ายดาย การดำรงชีวิต ในโลกยุคโลกาภิวัตน์จึงจำเป็นต้องนำพุทธจริยธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อเป้าหมายอย่างน้อย 2 ประการ คือ เพื่อคลายความทุกข์ ความบีบคั้นทางจิตใจที่เกิดขึ้นได้ง่ายในยุคโลกาภิวัตน์และเพื่อยับยั้งอำนาจฝ่ายต่ำของกิเลสภายในใจ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง และตัณหา เป็นต้น บทความนี้ผู้เขียนนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพแห่งตนสมำเสมอเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

แนวทางการพัฒนาตนตามหลักพุทธจริยธรรม

มุ่งมั่นพัฒนาศักยภาพแห่งตนสมำเสมอ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญในศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยมองว่า มนุษย์เป็นผู้สามารถฝึกได้ และพัฒนาได้ ซึ่งในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “เวไนยสัตว์” แปลว่าสัตว์ผู้ควรแนะนำได้หรือฝึกอบรมได้ และสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความพิเศษมากกว่าสัตว์อื่นๆ คือ “สิกขา” หรือ “ศึกษา” ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้พัฒนาฝึกฝน (พระธรรมปิฎก, 2540 : 1) หรืออาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเสมอภาค คือ เชื่อมั่นว่ามนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคเท่ากันในการพัฒนาศักยภาพในการฝึกฝนอบรมตน ดังที่ บี อาร์ เอ็มเบตการ์ (2648 : 9) กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาเปรียบดุจห้วงมหาสมุทร เพราะในมหาสมุทรไม่มีการถือสูงถือต่ำ พระพุทธเจ้าทรงใช้ความเมตตาการุณเออาชนะหัวใจของคนชั้นต่ำที่ถูกเหยียบย่ำในสมัยโน้น และทรงแสดงสัมมามรรคหนทางที่ถูกต้องแก่พวกเขา

มนุษย์จะต้องยอมรับนับถือศาสนาเช่นนี้ ซึ่งไม่มีคำสอนเรื่องความแตกต่างระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ศาสนาที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเสมอภาคและความเป็นพี่น้องกันทั้งโลก อุดมคติที่สูงส่งปานนี้จะพบได้แต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ประดุจดั่งกระแสธารและแม่น้ำหลายสายรวมกันเป็นห้วงน้ำใหญ่หนึ่งเดียว เมื่อไหลลงสู่มหาสมุทรแล้วฉับใด กุลบุตรจากวรรณะทั้งสี่ก็ฉับนั้นเหมือนกัน เมื่อเปลี่ยนมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนาก็จึงเท่าเทียมกันทั้งสิ้น ไม่มีความไม่เสมอภาคและความแตกต่างกันเลยในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าไม่เคยสั่งสอนว่า ในโลกนี้มีบุคคลบางคน ที่มีความพิเศษอยู่ จุดหมายปลายทางของมนุษย์ทุกชาติชั้นวรรณะอยู่ที่การบรรลุพระนิพพานแดนบรมสุขสันติสุข และความรุ่งเรืองในธรรม

พระพุทธเจ้าทรงย้ำเตือนสาวกของพระองค์มิให้หลงลืมว่า มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่มีใครใหญ่โตปกครองอีกพวกหนึ่งเพราะเหตุเพียงการเกิดในตระกูลผู้ปกครอง ไม่มีความแตกต่างกันเลยระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ พวกเราได้รับฐานะ ยศ ตำแหน่งต่างกันในโลกนี้ ก็ด้วยผลการกระทำ (กรรม) หรือหน้าที่การงานของตนเอง มิใช่ด้วยชาติเกิด เปรียบเหมือนสายน้ำไม่ว่าจะมาจากแม่น้ำคงคา ยมุนาหรือแม่น้ำสายอื่นใด เมื่อไหลลงสู่ทะเล ก็กลายเป็นน้ำทะเลเสมอกันหมดฉับใด ความ

แตกต่างกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ก็ไม่มีฉันทัน เมื่อพวกเขาเข้ามา สู่พระธรรมวินัยนี้ ทุกคนจะเท่าเทียมกัน ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า ความคิดแบบแบ่งชั้นวรรณะเป็นพฤติกรรม ที่แสดงการรังเกียจกันด้วยชาติกำเนิด เพราะระบบวรรณะนำความแบ่งแยก แตกต่างในชีวิตสังคม การรังเกียจกันด้วยชาติกำเนิดนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความอิจฉาริษยาและเป็นการต่อต้านระหว่างบุคคลที่มีวรรณะแตกต่างกัน ยิ่งกว่านั้นในตัวโครงสร้างระบบวรรณะเอง ทางด้านหนึ่งก็มีการกดขี่เยอหยิ่ง จองหอง ถือตัว เห็นแก่ตัว ละโมบ เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งก็มีความหวาดระแวงไม่ปลอดภัย ความต่ำต้อย ความยากจน หมด เสรีภาพ และสูญเสียการพึ่งตนเอง ความเป็นอิสระ เกียรติภูมิ และการนับถือตัวเอง สาระสำคัญจึงสามารถสรุปลงใน 3 คำ คือ “เสรีภาพ” “สมภาพ” และ “ภราดรภาพ”

ความหมายของการพัฒนา

มีการนำคำว่าพัฒนาไปใช้อย่างหลากหลาย อย่างเช่น คำว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว คำนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อารยประเทศ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า civilized country และเมื่อพูดถึงบุคคลที่พัฒนาแล้วก็จะเรียกว่า civilized person ซึ่งเป็นความหมายแบบตะวันตกที่มองความเจริญของเมืองหรือคนที่ความเป็นเมืองหรือวัตถุเท่านั้น พระธรรมปิฎก (2542 : 12) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ถ้ามองในความหมายที่เป็นสาระแท้แล้ว หาใช่มาตรฐานที่แท้จริง ไม่ แต่มาตรฐานของการเป็นอารยชนอยู่ที่การศึกษาหรือการฝึกฝนอบรมตนที่เรียกว่า ลึกษา หรือ ศึกษา นั่นเอง

ลึกษา หรือ ศึกษา ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการเข้าเรียนและหาความรู้ได้รับความรู้จากครูอาจารย์ แต่หมายถึงการฝึกฝนพัฒนาตนเอง เพราะพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก ขอบปฏิบัติในพระพุทธศาสนาอยู่ในลึกษาทั้งนั้น เราถือว่ามนุษย์เกิดมาแล้วต้องมีลึกษา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษา หรือเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก ต้องเรียนรู้ ต้องฝึกฝนพัฒนาถ้าไม่ศึกษามนุษย์จะมีชีวิตที่ดีไม่ได้ อันนี้เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นอย่างนั้น และศึกษาได้มีหลักการที่ควรสังเกตสำคัญในเรื่องนี้ 2 อย่างคือ

1. มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก หมายความว่า การดำเนินชีวิตอยู่ได้ตลอดจนอยู่ดีของมนุษย์แทบไม่มีอะไรเลยที่ได้มาเปล่าๆ แต่ล้วนมาด้วยการศึกษาคือเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาขึ้นมาทั้งสิ้น ต่างจากสัตว์อื่นทั่วไปที่ดำเนินชีวิตได้ด้วยสัญญาณแทบไม่ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนา

2. มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนได้ หมายความว่า การเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาได้นี้เป็นความพิเศษของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ดั่งงามประเสริฐเลิศล้ำ จนแทบจะเป็นอะไรได้ทุกอย่างที่ท้าวว่าฝึกตนจนประเสริฐเลิศกว่าเทวดา กระทั่งแม้แต่พระพรหมที่เคารพนับไหว ต่างจากสัตว์อื่นทั่วไปที่เกิดมาด้วยสัญชาตญาณอย่างไร ก็ตายไปด้วยสัญชาตญาณอย่างนั้น

เมื่อธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างนี้ มนุษย์จะต้องเอาการศึกษาคือ การเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนานี้เป็นหลักของการดำเนินชีวิตไม่ใช่เรียนรู้ฝึกหัดแค่เท่าที่จำเป็นพอดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ต้องศึกษาพัฒนาตนยิ่งขึ้นไปตลอดเวลา เพราะความประเสริฐของมนุษย์อยู่ที่การเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาหรือการศึกษาเท่านั้น การดำเนินชีวิตให้ดีของมนุษย์ทั้งหมดเรียกว่า ลึกษา ทั้งสิ้น

ตราบใดที่ยังไม่ได้อรหันต์ก็ต้องอยู่ในการศึกษาทุกคนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น บุคคลที่ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนาก้าวหน้าไป จนกระทั่งเป็นพระโสดาบันพระสกทาคามี และพระอนาคามี ที่เรานิยมเรียกว่า อริยบุคคลนั้น จึงมีศัพท์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เสกขะ หรือ เสขะ ซึ่งมา

จากคำว่า ลึกษา แปลว่า ผู้ยังต้องศึกษา แม้แต่เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ก็ต้องศึกษา จนกระทั่งเป็นพระอรหันต์ จึงเรียกว่า อเสกขะ หรือเสขะ แปลว่าผู้ไม่ต้องศึกษาอีก หรือจบการประพฤติปฏิบัติหรือการฝึกฝนอบรมในหมู่มนุษย์แล้ว เป็นอันว่าชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นชีวิตแห่งการศึกษาเท่านั้น

จากเหตุผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาได้สร้างเอกภาพ (unity) กล่าวคือผลักดันไม่ให้เกิดการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่าย ประกาศความเป็นเอกภาพแก่สรรพสัตว์ทั้งปวง แม้สตรีพระพุทธศาสนาก็มองว่า มีความสามารถที่จะตรัสรู้ธรรมได้เท่ากับบุรุษ (โยฮัน กัลดุง, 2538 : 7)

กระบวนการพัฒนาดนในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาดนของมนุษย์ตามหลักการของพระพุทธศาสนาจะต้องควบคู่กันไปทั้งการพัฒนาทางกาย และใจ ถ้าไม่มีการพัฒนาดนเองทางใจ ก็เท่ากับตายทางจิตวิญญาณ ดังที่พุทธทาสภิกขุ (2546 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า ความตายมี 2 อย่าง คือ ความตายทางร่างกาย และความตายทางจิตวิญญาณ การตายทางจิตวิญญาณ คือ ความไม่สนใจ ไม่ใส่ใจที่จะพัฒนาดนเองให้เจริญไปถึงขั้นสูงสุด หรือดีที่สุด หรือการพัฒนาดนให้มีธรรม เพราะถ้ามนุษย์ดำรงชีวิต มีการหาอาหารมากิน การนอน การแสวงหาความสุขจากการนอน ความกลัวชั่วชลาด การหนีภัย การมีเพศสัมพันธ์เช่นเดียวกับสัตว์เดรัจฉานทั่วไป ก็ไม่มีอะไรที่แตกต่างกับสัตว์ทั่วไป คนกับสัตว์ก็เข้าถึงภาวะความเสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนผิดแปลกแตกต่างกัน คือ ธรรมะ ถ้าไม่ธรรมะเท่ากับตาย คือ ตายทางจิตวิญญาณ

ดังนั้น ในกระบวนการพัฒนาดนนั้น จะต้องพัฒนากายกับจิตควบคู่กันไป พระธรรมปิฎก (2544, น. 178) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Development ในพระพุทธศาสนาใช้คำว่า “ภาวนา” ซึ่งการพัฒนาที่เรียกว่าภาวนานี้ มี 4 ประการ คือ

1. กายภาวนา หรือการพัฒนากาย
2. ศิลภาวนา หรือการพัฒนาศีล
3. จิตภาวนา หรือการพัฒนาจิตใจ
4. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา

ถ้าเรียกตัวบุคคล คือผู้มีการศึกษาสมบูรณ์ หรือพระอรหันต์ จึงได้แก่การเป็นผู้ที่ 1. ภาวิตกาย คือผู้มีกายที่พัฒนาแล้ว 2. ภาวิตศีล คือผู้มีศีลที่พัฒนาแล้ว 3. ภาวิตจิต คือผู้มีจิตที่พัฒนาแล้ว และ 4. ภาวิตปัญญา คือผู้มีปัญญาที่พัฒนาที่พัฒนาแล้ว

จุดสำคัญอยู่ที่ว่า แนวคิดในแต่ละข้อของตะวันตกกับพุทธศาสนามีความหมายที่ครอบคลุมไม่เท่ากัน เพราะทางพุทธศาสนาเน้นเรื่องชีวิตกับสัมพันธ์ทั้ง 4 ด้าน อย่างในกรณีของกายภาวนา ไม่ได้หมายถึง การพัฒนาร่างกายให้เติบโตแข็งแรงมีสุขภาพดี แต่ในพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาความสัมพันธ์ความกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มต้นแต่อาหารและปัจจัยสี่ที่คนเราต้องมาจัดความสัมพันธ์ว่าจะกินหรือบริโภคอย่างไร คือกินด้วยความคิดความเข้าใจอย่างไร สำคัญคือต้องกินด้วยปัญญาที่รู้คุณค่าและความมุ่งหมายดังที่ท่านให้พิจารณาว่า “ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วจึงบริโภคอาหารนี้ ว่าที่บริโภคอาหารนี้ไม่ใช่เพื่อเห็นแก่ความเอร็ดอร่อย สนุกสนาน มัวเมา โก่โก้ แต่

บริโภคเพื่อยังชีวิตให้เป็นไป เพื่อบำบัดความทุกข์ความเดือดร้อน เพื่อเกื้อหนุนชีวิตที่ดีงาม เพื่อไม่ให้เกิดโทษทั้งแก่ชีวิตของตนเองและสิ่งทั้งหลายไม่เบียดเบียนและเพื่อเป็นอยู่ผาสุก”

นี่คือตัวอย่างของความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทางกายในเรื่องอาหารอันไปสู่สภาพที่ดีเช่นเดียวกันกับเสื้อผ้า เสนาสนะ ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และการบริโภคสิ่งของเครื่องใช้อื่นๆ ที่ต้องบริโภคด้วยพิจารณาดังที่ท่าน เรียกว่า ปัจจัยปฏิเสวนา ตลอดจันตจรรู้จักสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายของเรา เช่น การดู การฟัง เป็นต้น เพื่อจะต้องดูเพื่อให้ได้ ข้อมูล ได้ความรู้ ได้สติปัญญา ได้คิด ได้ประโยชน์ ได้แง่มุมที่จะนำมาใช้ เพื่อการดำเนินชีวิตให้ดีและถูกต้องขึ้น ให้เกิดผลในการพัฒนาชีวิต ซึ่งมี การ ดู ฟัง เป็นต้น ด้วยสติ แต่ถ้าดูฟังลุ่มหลงไปตามชอบใจ ไม่ชอบใจ หมกมุ่นมัวเมา ก็ไม่เท่ากันไม่มีสติ นี่คือศีลหมวดหนึ่งเรียกว่า อินทริสังวรศีล ซึ่งทั้ง 2 หมวด (ปัจจัยปฏิเสวนา และอินทริสังวร) อยู่ในกายภาวนา

ส่วนศีลภาวนานั้นได้แก่ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือเพื่อมนุษย์ว่าจะอยู่กันอย่างไร ไม่ให้เบียดเบียนกัน ไม่ให้สังคมเดือดร้อนวุ่นวาย เริ่มด้วยการมีศีล 5 ที่ว่า ไม่เบียดเบียนชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน คู่ครอง ไม่เบียดเบียนด้วยวาจา เช่นกล่าวเท็จหลอกลวง ไม่เบียดเบียนด้วยการเสพสุรายาเสพติด ที่ทำให้สูญเสียสติสัมปชัญญะ แล้วทำลายความรู้สึกลับคองงตลอดภัยแก่คนร่วมสังคม นอกจากนั้นศีลภาวนายังรวมถึงการอยู่รวมกันอย่างเกื้อกูลกันอีกด้วย

ส่วนในด้านจิตภาวนาซึ่งได้แก่ การพัฒนาด้านจิตใจ หมายถึง การมีความสัมพันธ์ กับสิ่งทั้งหลายด้วยจิตที่เบิกบานร่าเริงผ่องใสมีคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา กตัญญู ศรัทธา ความอ่อนโยน มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีสมรรถภาพ เช่นมีสติ มีสมาธิ มีความเพียร มีความรู้ความยิ่งยง มีความสุข มีปีติปราโมทย์ อิมเอิบใจ

สุดท้ายคือปัญหาภาวนา หรือการพัฒนาทางปัญญา คือความรู้ ความเข้าใจ การมองดูสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง ไม่มองตามชอบใจและไม่ชอบใจ รวมทั้งกระบวนการคิดโดยใช้โยนิโสมนสิการ รู้จักการแยกแยะ วิเคราะห์ สืบสาวเหตุปัจจัยตลอดจันตจรรู้จักเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ นำข้อมูลเดิม และความคิดเดิมมาสร้างความรู้ใหม่ ที่เรียกว่า ปฏิสัมภิตา เพื่อใช้แก้ปัญหาคือทำการใหม่ๆ ตลอดจันตจรรู้ และรู้เท่าทัน ความเป็นจริงของสังขาร โลก และชีวิต รู้เท่าทันไตรลักษณ์ เมื่อปัญหาพัฒนาถึงที่สุดก็จะกลับมาช่วยทำให้จิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ ขณะที่ในพระพุทธศาสนา มองอย่างในปัจจุบันเรียกกันว่า “องค์กรรวม” หรือ มีลักษณะเป็นบูรณาการ คือ ทุกส่วนเข้ามาร่วมกันอย่างมีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุปัจจัยเกื้อหนุนแก่กัน

สาระสำคัญอยู่ตรงที่ว่า พุทธศาสนามองชีวิตมนุษย์ว่าเป็นระบบที่มีหลายส่วน โดยแต่ละส่วนสัมพันธ์ อาศัย และส่งเสริม ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ในทางพระพุทธศาสนา มองว่า ชีวิตคือการศึกษา หากจะขยายความเพิ่มเติม ก็คือทางพุทธศาสนามองว่าชีวิตที่เป็นอยู่คือการเคลื่อนไหว ดำเนินไป การพบประสบการณ์ใหม่ๆ และการอยู่ในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งชีวิตจะต้องหาทางจัดการ/ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ให้ได้ผลดี ด้วยการเรียนรู้เข้าใจและทำให้ถูกต้อง ซึ่งก็คือการศึกษานั้นเอง ดังนั้นชีวิตที่ดีจึงหมายถึงการศึกษา

การพัฒนาตนตามกระบวนการไตรสิกขา

การพัฒนาตนตามหลักการของพระพุทธศาสนาจากที่กล่าวมาข้างต้นจะต้องควบคู่กันไปทั้งการพัฒนาทางกายและใจ และที่เพิ่มขึ้นมาเป็นกรณีพิเศษนั้น คือ การพัฒนาปัญญา การพัฒนาตนเองทางด้านร่างกายนั้น นอกจากจะหมายถึงการดูแลสุขภาพบุคลิกภาพของตนให้ดีแล้ว ยังหมายถึงการวางตนให้เป็นปกติที่เรียกว่า ศิล คือไม่ละเมิดขัดแย้งต่อกฎกติกาใดๆ อันเป็นพฤติกรรมทางกาย การพัฒนาจิตใจ นอกจากจะฝึกให้ตนเองเป็นปกติ ไม่คิดอาฆาตพยาบาทแล้ว ยังมุ่งถึงการฝึกจิตให้มั่นคงแน่วแน่มั่นคงไม่กระสับกระส่าย ส่วนการพัฒนาปัญญาคือการพัฒนาวิธีการคิดเชิงเหตุผลและการรู้เท่าทันสภาวะความจริงตามธรรมชาติ การพัฒนาให้สมบูรณ์นั้น จะต้องครบพร้อมทั้ง 3 ด้านที่ว่านี้ คือ การพัฒนาตนตามไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ ปัญญา แนวทางในการพัฒนาเฉพาะจุดที่พึงพัฒนาในแต่ละด้านพอเป็นตัวอย่างดังนี้

การพัฒนาด้านศิลป

เป็นการพัฒนาพฤติกรรมหรือการพัฒนาตนเองและสังคม ถ้าพฤติกรรมที่ดีย่อมเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและยังช่วยให้ปัญญาองกวม อย่างน้อยพึงพัฒนาบุคลิกภาพให้เกิดความเคยชินกับการไม่เบียดเบียนตน ซึ่งการสร้างบุคลิกภาพหรือพฤติกรรมกรรมที่สร้างสรรค์ก็ก่อผลตัวอย่างเช่น

1. การพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง โดยทั่วไป ให้ความสำคัญพิเศษแก่พฤติกรรมเคยชิน โดยใช้แบบอย่างที่ดีมีวินัย และวัฒนธรรมเพราะถ้าพฤติกรรมเคยชินที่ไม่ดีก็ก่อผลเกิดขึ้นแล้ว จะแก้ไขยากมาก เช่น การรักษาพระธรรมวินัย เป็นต้น เพราะฉะนั้นการสร้างพฤติกรรมเคยชินจึงเป็นจุดเน้นข้อแรก โดยจุดเน้นนี้ก็โยงไปหาเป้าแรกคือ เด็ก สำหรับคนโต แล้วก็พยายามทำไป ได้เท่าไรเท่านั้น แต่สำหรับเด็กแล้วต้องทำให้ได้ทั้งในบ้านและในโรงเรียน โดยเอามาจัดเข้าให้เป็นระบบวินัยแห่งชีวิตประจำวัน โดยเน้นที่ครอบครัวก่อนให้เป็นของติดตัวและประพฤติประจำวัน ต่อไปในระยะยาวถ้าสำเร็จก็จะลงตัวยืนตัวเป็นวิถีชีวิตของสังคมจนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมเมื่อจริยธรรมลงตัวกลายเป็นวัฒนธรรมแล้ว การพัฒนาบุคลิกภาพที่ยั่งยืนก็สำเร็จได้

2. การพัฒนาพฤติกรรมในการทำมาเลียงชีพ เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพอีกระดับหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของแต่ละบุคคล นั่นคือ ต้องมีอาชีพที่สุจริตหรือสัมมาอาชีพเป็นการหาเลี้ยงชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนก่อเวรภัยทำลายผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นการหาเลี้ยงชีพที่ช่วยแก้ปัญหา สร้างสรรค์ก่อคุณสังคมและธรรมชาติ ข้อสำคัญต้องให้พฤติกรรมในการประกอบอาชีพเป็นไปในแนวทางที่มุ่งให้เกิดผลที่เป็นวัตถุประสงค์ของวิชาชีพนั้นๆ อย่างแท้จริง พร้อมทั้งใช้พฤติกรรมในการประกอบอาชีพนั้นเป็นโอกาสหรือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีของตัวบุคคลผู้นั้นเอง

3. การพัฒนาบุคลิกภาพในการบริโภค (พฤติกรรมทางเศรษฐกิจ) เช่น การกิน การใช้จ่ายซื้อหา การเตรียมอาหาร การกำจัดของเสียทิ้งขยะ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อมมาก ดังนั้นจึงควรฝึกฝนพัฒนาตนให้มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์เพราะพฤติกรรมที่ดีๆ ทั้งหมดจะช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิต และก่อคุณสิ่งแวดล้อม เช่น ความรู้จักประมาณในการบริโภค การซื้อหาปัจจัยสี่และสิ่งของเครื่องใช้โดยมุ่งเอาคุณค่าแท้ เช่นการไม่เสพสิ่งเสพติดมีนเมา เป็นต้น

4. การพัฒนาพฤติกรรมในการหาความสุข คนที่มีความบกพร่องทางด้านจิตใจ ไม่พัฒนามักหาความสุขด้วยการเบียดเบียน ก่อทุกข์หรือให้ทุกข์แก่ผู้อื่น และมีความเห็นแก่ตัว พยายาม

ทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรพัฒนาจิตใจให้รู้จักหาความสุขด้วยพฤติกรรมที่เกื้อกูล ความสุขที่อิงธรรมชาติหาความสุขแบบประสานและความสุขจากการให้ความสุข ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาบุคลิกภาพภายในให้สูงขึ้น

การพัฒนาด้านจิตใจ

เนื่องจากจิตใจมีเจตจำนงที่เป็นตัวชี้้นำกำหนดพฤติกรรมและสภาพจิตใจที่มีความสุข จะส่งผลให้มีบุคลิกภาพที่ดี ดังนั้น จึงควรจะทำให้ได้ในเรื่องต่างๆ ตัวอย่างเช่น

1. หน้าที่ของพ่อแม่ ผู้ใหญ่ คนเลี้ยง ครูอาจารย์ จะต้องช่วยปลูกจิตสำนึกที่จะก้าวไปร่วมสร้างสรรค์แก่เด็กในลักษณะที่เป็นสื่อนำความรู้ และทำที่แห่งความรักชื่นชมปรารถนาดี เป็นมิตร และสร้างความรู้ ความเข้าใจ ตามที่เป็นจริง เพื่อที่เด็กและเยาวชนเหล่านี้จะได้พัฒนาบุคลิกภาพไปในทิศทางที่ถูกต้อง จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันครอบครัว และสถาบันทางสังคมช่วยอบรมขัดเกลาและฝึกฝนพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี

2. สภาพแวดล้อมกับการพัฒนาบุคลิกภาพ เพราะสังคมปัจจุบันอยู่ภายใต้ระบบแข่งขันหาผลประโยชน์ สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเช่นนี้จะหล่อหลอมสภาพจิตคิดที่จะได้จะเอา เกิดความรู้สึกแบบหวาดระแวงเป็นปฏิปักษ์ โดนมองเพื่อนมนุษย์เป็นคู่แข่งกัน ดังนั้นจะต้องถ่วงดุลจิตที่คิดจะได้ จะเอาด้วยการตั้งจิตคิดจะให้ ซึ่งเป็นตัวนำจิตให้เกิดความสนใจต่อสุขทุกข์ของผู้อื่น เกิดความเข้าใจเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดการพัฒนามेतตา กรุณา มุทิตา ขึ้นมาโดยวิถีธรรมชาติและด้วยการพัฒนาพฤติกรรมในการให้เข้ามาควบคุมก็ทำให้การให้ กลายเป็นความสุขที่ทุกคนพึงปรารถนา

3. ธรรมชาติกับการพัฒนาบุคลิกภาพ ในทางพุทธศาสนา มักสอนให้รู้จักมีความสุขในการอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การรักษาธรรมชาติ และการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างเป็นไปเองตามกระบวนการของเหตุปัจจัยตามธรรมดา โดยไม่ต้องรบเร้าและเป็นผลดีทั้งแก่ชีวิตจิตใจของคนแต่ละสิ่งแวดล้อมถ้าหากมีชีวิตใกล้ชิดหรือไม่เห็นห่างธรรมชาติเกินไป

4. ความสันโดษ เป็นการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างฉลาดและมีจุดหมายโดยรู้จักพอใจเป็นสุขได้ง่ายด้วยวัตถุทรัพย์สินสิ่งเสพลิงบริโภคเท่าที่ตนมีตนได้ ซึ่งหามาได้ด้วยความเพียรพยายามของตนโดยสุจริตชอบธรรม ไม่ใช่สันโดษอย่างเลื่อนลอย ไม่ต้องสูญเสียเวลา แรงงาน และความคิดไปกับการมัวเมาและวุ่นวายตามหาสิ่งเสพลิงบำเรอตัว แต่เอาเวลาแรงงานและความคิดที่สงวนไว้ได้นั้นไปทุ่มเทให้กับการพัฒนาชีวิตของตน ทำแต่สิ่งที่ดีงาม ทำหน้าที่ การงาน ทำการสร้างสรรค์บำเพ็ญประโยชน์ที่เป็นกุศลธรรมทั้งหลายซึ่งจะทำให้ได้ทั้งความสุขระดับเสพลิงอย่างพอประมาณ ทั้งความสุขทางจิตใจที่ประณีตสูงขึ้นไปจากงานที่สัมฤทธิ์ผล เป็นต้น ทั้งการไม่ทำลายทรัพยากรเสพลิงบริโภคมากเกินไปจนความจำเป็นและทั้งยังเป็นการเกื้อกูลแก่สังคมไปพร้อมกัน

5. ศักยภาพของมนุษย์กับการพัฒนาบุคลิกภาพ ในการที่จะมีความสุข และอิสรภาพของชีวิตไว้ โดยมีสติสัมปชัญญะ ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจให้ชีวิตและความสุขของตนต้องไปขึ้นต่อวัตถุสิ่งเสพลิงบริโภคมากเกินไป มนุษย์สามารถรักษาอิสรภาพของชีวิตและความสุขของตนต้องไปไว้ได้อย่างน้อยสามารถมีเท่าที่ความรู้สึกต่อวัตถุสิ่งเสพลิงพุ่มพวยทั้งหลาย “มีก็ได้ ไม่มีก็ได้” หรืออาจพัฒนาไปถึงขั้น “มีก็ได้ ไม่มีก็ได้” ถ้าถือศีล 5 ศีล 8 หรือรักษาอุโบสถ ศีล 227 ของพระภิกษุ ก็เป็นอีกวิถีหนึ่งที่จะรักษาอิสรภาพของชีวิตนี้ไว้ได้ ตลอดจนจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองในการมีความสุขอันประณีตเป็นอิสระที่ไม่ต้องอาศัยสุขจากสิ่งเสพลิงที่เรียกว่า นิรามิสสุข ยิ่งๆขึ้นไปจนมี

ช่องทางที่จะมีความสุขได้มากมายหลายมิติเลือกความสุขไปด้วยตามใจปรารถนา โดยที่สุขยิ่งขึ้นไปยิ่งเป็นคุณแก่ตนเอง เกื้อกูลแก่ผู้อื่นและเอื้อต่อสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้นไป ทั้งนี้ จะต้องอาศัยการพัฒนาปัญญามาเป็นตัวปรับปรุงควบคู่ไปด้วย จึงจะสามารถพัฒนาตนเองให้มีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ได้

6. อุดมคติกับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างมีเป้าหมายแห่งชีวิตที่ดียิ่ง มีความรับผิดชอบ มีความเพียรขยันอดทน ความมีสติสมาธิในการประกอบหน้าที่การงาน ในการสร้างสรรค์ทำสิ่งที่ดีงามให้เกิดการพัฒนาชีวิตของตนเองและสังคมสืบไป

การพัฒนาด้านปัญญา

การพัฒนาปัญญามีผลต่อบุคลิกภาพโดยตรงเนื่องจากปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาเป็นตัวจัดปรับทุกข้ออย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัว และเป็นตัวนำไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งหกอิสริภาพและสันติสุข จะต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) และจิตใจ (สมาธิ) โดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่น

1. การพัฒนาแนวความคิดในแนวทางของโยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ ตามรูปศัพท์แล้วคำว่า ต้นเค้า แผลงเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่าการทำใจ การคิดถึงใส่ใจ พิจารณา วิธีการแห่งความรู้อีกประการหนึ่งคือ โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำให้ใจอย่างแยบคายหรือการคิดอย่างถูกวิธี รู้จักคิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบ คือพิจารณา สิ่งทั้งหลายโดยมองตามสิ่งนั้น โดยวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการมี 10 วิธี คือ วิธีสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีแยกแยะส่วนประกอบหรือกระจายเนื้อหา วิธีสามัญลักษณ์ (รู้เท่าทันความเป็นธรรมดา) วิธีอริยสัจ (แก้ปัญหา) วิธีอรรถธรรมสัมพันธ์ (หลักการและความมุ่งหมาย วิธีคุณโทษและทางออกหรือทางรอด วิธีคุณค่าแท้คุณค่าเทียม (การใช้สอยหรือบริโภคร) วิธีปลูกเร้าคุณธรรม วิธีเป็นอยู่ในปัจจุบัน วิธีคิดครอบคลุมถ้วนทั่วเป็นวิธีการคิดหาสืบผล สืบจนตลอดผล โดยไม่เอาความรู้สึกลึกๆ เช่น ตัณหา อุปทานเข้าตัดสิ้นใจ เป็นวิธีการแห่งปัญญา แนวความคิดแบบโยนิโสมนสิการ แบ่งโดยลักษณะได้ 4 ลักษณะ คือ

อุบายมนสิการ หมายถึง การคิดหรือพิจารณาโดยอุบายที่แยบคาย ได้แก่ คิดอย่างมีวิธี ถูกต้อง เข้าถึงความจริงเป็นแนวเดียวกันหรือสอดคล้องกันกับสัจจะ ทำให้รู้ถึงสภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสรรพสิ่ง

ปถมนสิการ หมายถึง การคิดหรือพิจารณาเป็นแถวเป็นทาง ถูกทาง ต่อเนื่อง เป็นลำดับขั้นตอนมีระเบียบตามแนวเหตุผล ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่วกวนหรือเตลิดเปิดเปิง ไม่กระโดดไป กระโดดมา เป็นความคิดที่ต่อเป็นขึ้นเป็นอันได้ และสามารถไหลไปสู่แนวทางที่ถูกต้องได้ตลอดเวลา

กรรมมนสิการ หมายถึง การคิดหรือพิจารณาไปตามเหตุ ค้นหาเหตุ คิดสืบค้นถึงความสัมพันธ์สืบทอดหรือสืบเนื่องกันแห่งเหตุปัจจัย คิดสืบสาวหาเหตุ คิดสืบหาต้นตอหรือต้นเรื่องหรือแหล่งที่มาและส่งผลกันมาตามลำดับ

อุปทานกมนสิการ หมายถึง การคิดหรือพิจารณาให้เกิดผล คิดอย่างมีเป้าหมายคิดแต่ในทางดีหรือทางกุศล คิดให้เกิดความพากเพียรพยายาม คิดให้หายกลัวหายโกรธ คิดให้เกิดความเข้มแข็งอดทน คิดให้มีสติ

การคิดลักษณะใดลักษณะหนึ่งในลักษณะนี้ถือว่าเป็นกระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งการคิดครั้งนั้นๆ อาจจะมีเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรืออาจจะครบทั้ง 4

ลักษณะ การคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้เกิดจากการฝึกฝน อบรม และพัฒนาความคิดอย่างถูกวิธีเป็นวิธีการแห่งปัญญา

2. การพัฒนาพฤติกรรมในการประพัตถน ควรเป็นไปด้วยความรู้ความเข้าใจ รู้เหตุผลและคุณค่าหรือประโยชน์ นอกจากเป็นการพัฒนาปัญญาแล้วยังทำให้เกิดความพอใจเต็มใจ และตั้งใจทำ เกิดผลดีทางจิตใจ ทำให้เกิดบุคลิกภาพที่มั่นคง การพัฒนาปัญญาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจศิลปวิทยาการ ทางวิชาชีพ และพัฒนาปัญญาให้มีการรับรู้ ความรู้ เรียนรู้ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง การวินิจฉัยด้านการใช้ปัญญาบริสุทธิ์ ไม่ใช่ด้วยกิเลส เป็นปัญญาที่รู้จักเข้าใจโลกและชีวิตความเป็นจริงและตามเหตุปัจจัย รู้จักทางแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ความสำเร็จ ในการพัฒนาตนเองให้เกิดปัญญาอื่นๆ ขึ้นไป รู้เท่าทันโลกและชีวิต ทำใจให้เป็นอิสระที่แท้จริงจิตใจไม่ถูกยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส

หลักการทางปัญญาที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต

หลักพุทธจริยธรรมที่ถือว่า เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าสนับสนุนให้ปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขและไร้แรงบีบคั้นทางใจ โดยหลักการใหญ่ๆ นั้นได้แก่ หลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง หลักการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา และหลักอแปมาธรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

มัชฌิมาปฏิปทา : ทางสายกลาง

โดยปกติมนุษย์มีแนวโน้มที่จะยึดถือ หรือปฏิบัติตนสุดโต่งไปทางใดทางหนึ่งเสมอ อันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมนมนุษย์ตลอดมา ทั้งที่เป็นการขัดแย้งในทางความคิด และที่เป็นการขัดแย้งในการกระทำ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าทางเลือกที่พึงประสงค์ของมนุษย์ คือทางผสมผสานกันขึ้นระหว่างความสุดโต่งนั้น จิตรกร ตั้งสุขเกษม (2525 : 70) อธิบายไว้ว่า หากต้องเป็นทางเลือกใหม่ที่ปราศจากธาตุแห่งความขัดแย้งทั้งหมดโดยสิ้นเชิง สมเด็จพระบรมครูทรงสรุปไว้ว่า ความขัดแย้งทางความคิดและการกระทำของมนุษย์ เนื่องมาจากความติดยึดในความสุดโต่ง 2 ทาง กล่าวคือ ถ้าไม่ติดยึดในเรื่องของกามสุขหรือกามสุขัลลิกานุโยค (extreme hedonism) ก็ไปยึดติดในเรื่องของการสร้างความลำบากให้แก่ตนเอง หรืออัตตกิลมถานุโยค (extreme asceticism) เมื่อวิเคราะห์กันให้ถึงที่สุดแล้วมนุษย์ปุถุชนโดยทั่วๆ ไปก็อยู่ในทางใดทางหนึ่งในสองทางนี้ แต่ไม่ว่าจะอยู่ในทางใดในสองทางนี้ก็ตามที่ มนุษย์จะไม่สามารถพบกับความสุขกายสุขใจที่แท้จริงได้เลยในขณะที่ทางสายแรก (กามสุขัลลิกานุโยค) นับวันแต่จะทำให้มนุษย์มัวเมาหมกมุ่นกับ “เนื้อหนังมังสาและการกินอยู่อย่างฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ” มากขึ้นๆ และเห็นแก่ตัวมากขึ้นนั้น ทางสายที่สอง (อัตตกิลมถานุโยค) ก็นับวันแต่จะทำให้มนุษย์ได้รับความเดือนร้อนทรมาณและเสื่อมทรามลงไปเรื่อยๆ ทั้งในร่างกายและในจิตใจ อีกทั้งยังจะพลอยทำให้อารยธรรมอันดั่งงามต่างๆ ของมนุษย์เสื่อมทรามลงไปด้วย

พึงตระหนักโดยทั่วกันว่า สมเด็จพระบรมครูทรงดำเนินชีวิตมาแล้วทั้งสองทางดังกล่าวข้างต้นมาแล้ว แต่แล้วก็ทรงพบด้วยตัวเองว่าทางทั้งสองนั้นไม่สามารถช่วยให้ทรงค้นพบความสุขที่แท้จริงได้ จึงทรงสละทางทั้งสองทางนั้นเสีย แล้วหันมาแสวงหาทางที่พึงประสงค์ อันเป็นทางที่เกษมด้วยพระองค์เอง ในที่สุดทรงค้นพบ ทรงเรียกทางสายใหม่นี้ว่าทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทาหรือ

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา หรือเรียกกันแต่เพียงสั้นๆ ว่า มรรค ซึ่งมีองค์แปดประการดังที่ได้พิจารณา มาแล้วในตอนที่ว่าด้วยการเรียนรู้ของมนุษย์นั่นเอง

การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา

ในทางพุทธปรัชญานั้น กระบวนการศึกษา หรือ กระบวนการประพฤติปฏิบัติพุทธ ธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกระบวนการดำเนินชีวิต ความข้อนี้ได้ตราไว้เป็นข้อสังเกตแล้วใน ตอนก่อน ดังนั้น มรรคจึงเป็นทั้งทางที่จะให้เกิดความรู้แจ้งในธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต และใน ขณะเดียวกันก็เป็นทางที่จะช่วยให้มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขแท้จริงได้ด้วย

แต่ที่จริง ตลอดระยะเวลา 45 พรรษาที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงท่องเทียวสั่งสอน มวลเวไนยนิกรอยู่นั้น ก็ทรงสั่งสอนเกี่ยวกับมรรคมีองค์ประกอบ 8 ประการนี้เองเป็นสำคัญ เป็นแต่ ทรงอธิบายด้วยถ้อยคำและวิธีการต่างๆ กันออกไป ตามระดับภูมิปัญญาของผู้สดับพระธรรมเทศนา นั้นๆ ความสำคัญของมรรค จะเห็นได้จากคำกล่าวของพระราชาขรรณนี้ ดังนี้

มรรค เป็นประมวลหลักความประพฤติ ปฏิบัติหรือระบบจริยธรรมทั้งหมดใน พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนภาคปฏิบัติ ที่จะช่วยให้การดำเนินสู่จุดหมาย แนวทางของกระบวนการ ที่รู้เข้าใจแล้วนั้น เป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริง และดังที่ได้พิจารณามาแล้วในตอนที่ว่าด้วยการ เรียนรู้ของมนุษย์ ว่ามีองค์ประกอบ 8 ประการนี้ จำแนกลงได้ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์แท้จริงในทางพุทธปรัชญา จึงต้องให้สมบูรณ์ทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา

อย่างไรก็ดี ระดับของการประพฤติปฏิบัติไตรสิกขาของแต่ละคนย่อมไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับกำลังความเพียรพยายามของบุคคลนั้นๆ เป็นสำคัญ เพราะเหตุนี้ ความสมบูรณ์ ของชีวิตของแต่ละบุคคลจึงไม่เท่าเทียมกัน แต่ถ้าบุคคลผู้นั้นได้เพียรพยายามประพฤติปฏิบัติ ไตรสิกขาให้พร้อมอยู่เสมอแล้ว ศีล สมาธิ ปัญญา ของบุคคลผู้นั้นย่อมจะค่อยๆ พัฒนาตัวเองให้ แข็งกล้าและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น จนถึงหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ในที่สุด และเข้าสู่ภาวะของการมีชีวิต อยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริงในทางพุทธปรัชญา ก็คือ ชีวิตที่บรรล ุภาวะแห่งนิพพานนั่นเอง

จุดหมายปลายทางที่พึงประสงค์ ของการประพฤติปฏิบัติพุทธธรรม ก็คือ การบรรลุ ุภาวะของชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญาตัวเอง พระธรรมปิฎก (2538 : 157) ได้กล่าวถึงภาวะของการมีชีวิต อยู่ด้วยปัญญาไว้ดังนี้

การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา หมายถึง การอยู่อย่างรู้เท่าทันสภาวะและรู้จักถือเอา ประโยชน์จากธรรมชาติ การถือเอาประโยชน์จากธรรมชาติได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับการอยู่อย่างประส าน กลมกลืนกับธรรมชาติ การอยู่ประส านกลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นการอยู่อย่างอิสระ การอยู่อย่าง เป็น อิสระ ก็คือการไม่ต้องตกอยู่ในอำนาจของตัณหาอุปาทาน หรือการอยู่อย่างไม่ยึดมั่นถือมั่นการอยู่ อย่างไม่ยึดมั่นถือมั่น ก็คือการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา หรือการรู้และเข้าใจเกี่ยวข้องจัดการกับสิ่งทั้งหลาย ตามวิถีทางแห่งเหตุปัจจัย มีข้อควรย้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอีกเล็กน้อย ตามหลักพุทธธรรม ย่อมไม่มีสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ หรือนอกเหนือธรรมชาติ ในแง่ที่ว่า มีอิทธิฤทธิ์ บันดาลความเป็นไปในธรรมชาติได้ หรือแม้ในแง่ที่ว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหนึ่งอย่างใดกับความเป็น ไปในธรรมชาติ สิ่งใดอยู่นอกเหนือธรรมชาติ สิ่งนั้นย่อมไม่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ คือยอมพ้นจาก

ธรรมชาติสิ้นเชิง อนึ่งกระบวนการความเป็นไปทั้งปวงในธรรมชาติย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่มีความเป็นไปลอยๆ และไม่มีการบันดาล ให้เกิดขึ้นได้โดยปราศจากเหตุปัจจัย ความเป็นไปที่ประหลาด น่าเหลือเชื่อ ดูเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ หรืออัศจรรย์ใดๆ ก็ตามย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งสิ้น แต่ในกรณีที่เหตุปัจจัยในเรื่องนั้นสลับซับซ้อนและยังไม่ถูกรู้เท่าทัน เรื่องนั้นก็กลายเป็นเรื่องประหลาดอัศจรรย์ แต่ความประหลาดอัศจรรย์จะหมดไปทันที เมื่อเหตุปัจจัยต่างๆ ในเรื่องนั้น ถูกรู้เท่าทันหมดสิ้น ดังนั้น คำว่าสิ่งเหนือหรือนอกเหนือธรรมชาติ ตามที่กล่าวมาแล้วจึงเป็นเพียงสำนวนภาษาเท่านั้น ไม่มีอยู่จริง

นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (อังกูโร จิตรกร ตั้งสุภกษม, 2525 : 71-73) ยังได้ขยายความการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาว่าสามารถมองได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ด้านภายในและด้านภายนอกดังนี้ ชีวิตแห่งปัญญา จึงมองลักษณะได้ 2 ด้าน คือ

1. ด้านภายนอก มีลักษณะสงบเยือกเย็น ปลอดภัย ผ่องใส ด้วยความรู้เท่าทัน เป็นอิสระ เมื่อเสวยสุขก็ไม่สยบมัวเมา หลงระเริง ลืมตัว เมื่อขาด พลาด หรือพราศจากเหยื่อล่อสิ่งปรนเปรอต่างๆ ก็มั่นคงปลอดภัยได้ไม่หวั่นไหว ไม่หุดหู่ ซึมเศร้า สิ้นหวัง หมดอาลัยตายอยาก ไม่ปล่อยตัวฝากความสุขทุกข์ของตนไว้ในกำมือของอามิสภายนอกที่จะตัดสินให้เป็นไป

2. ด้านภายนอก มีลักษณะคล่องตัวอ่อนไหวพร้อมอยู่เสมอที่จะเข้าเกี่ยวข้อง และจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามที่มีนครจะเป็น โดยเหตุผลบริสุทธิ์ ไม่มีเงื่อนไขหรือความติดยึดภายในที่จะมาเป็นนิเวศน์ เข้าขัดขวาง กั้นบัง ถ่วง ทำให้เขว หรือทำให้พรัอมัว การมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญานี้คือการดำรงชีวิตที่ดีที่สุดที่พุทธศาสนิกชนที่แท้พึงเพียรพยายามบรรลุ การที่บุคคลจะบรรลุสภาวะของการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญานั้น ยังมีวิถีใดที่ประเสริฐเกินไปกว่าการปฏิบัติตนให้ถึงพร้อมด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การดำเนินชีวิตตามทางแห่งมรรคมืองค์ประกอบแปดประการ

ยึดหลักอัมมาธรรมเป็นสรณะ

อัมมาธรรมาคาวต ความเคารพในความไม่ประมาท เป็น 1 ในคารวะทั้ง 6 ตามความหมายแปลว่า ความเคารพในความไม่ประมาท อันได้แก่ การมีความเอาใจใส่ การตระหนักในการกระทำทุกสิ่งที่ทำด้วยความไม่ประมาท หรือกระทำด้วยสติ ทั้งด้านกาย วาจา และใจ ทำทุกสิ่งด้วยการมีสติ คิดทุกสิ่งด้วยการมีสติ คิดทุกสิ่งด้วยการมีสติ สติที่ว่า จะต้องเป็นสติที่เป็นสัมมาสติ คือ สติในสิ่งที่ถูกต้อง ระลึกในสิ่งที่ตั้งงามเท่านั้น จึงจะชื่อว่า “ความเคารพในความไม่ประมาท” หรืออัมมาธรรม หมายถึง การมีสติระลึกได้ก่อนที่จะทำ พูด คิด ตัดสินใจทุกสิ่ง ด้วยการระลึกถึงคุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ของสิ่งนั้น แล้วจึงทำ พูด คิด ในสิ่งที่ถูกต้อง ตั้งงาม เท่านั้น แนวคิดเกี่ยวกับความประมาท ควรทำความเข้าใจดังนี้

1. ประโยชน์ของความไม่ประมาท พระพุทธองค์ตรัสว่า ความไม่ประมาทเป็นบิดาของธรรมะทั้งปวง (ทรงเปรียบความไม่ประมาทเหมือนรอยเท้าช้าง ที่ใหญ่กว่ารอยเท้าสัตว์ทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน) ธรรมะข้อไม่ประมาท จึงเป็นธรรมะที่ใหญ่กว่าธรรมะทั้งหลาย ถ้าไม่ประมาท ความชั่วอย่างอื่นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ความไม่ประมาทจึงมีประโยชน์ต่อบุคคล เมื่อบุคคลใดดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ทุกสิ่งที่ทำ พูด คิด ก็เป็นไปด้วยความไม่ประมาทผลที่เกิดขึ้นคือความถูกต้องจากการกระทำ พูด คิด แล้วผลนั้นก็ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญ และส่งผลต่อสังคม อีกด้วย

2. สิ่งทีก่อให้เกิดความประมาท

- ความเป็นหนุ่มสาว ทำให้บุคคลเพลิดเพลินในความสนุกสนานในภาวะของหนุ่มสาว ทำให้ทำ พุด คิด ในสิ่งต่างๆ ตามประสาอารมณ์ของวัยรุ่น ไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม บางรายต้องสูญเสียอนาคต ชีวิตไป เพราะความประมาท พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ไม่ประมาทในวัย (โยพณมัตตัง)

- ความไม่มีโรค ทำให้บุคคลลุ่มหลงในชีวิต ลืมนึกถึงโรคร้ายไข้เจ็บที่จะต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เมื่อโรคร้ายเกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจทำความดีได้ เมื่อตอนแข็งแรงอยู่ไม่ได้ทำไว้ จึงตกอยู่ในภาวะของคนประมาท (อโรคมัตตัง)

- ความมีทรัพย์ ทำให้คนหลงเพลิดเพลินในทรัพย์ โดยไม่ใส่ใจในการทำ ความดี หลงใหล คลั่งไคล้ในวัตถุนิยม คิดว่ามีเงินแล้วจะทำดีเมื่อใดก็ได้ เมื่อเพลิดเพลินไปมาก จิตใจก็ถอยห่างจากความดีไปเรื่อยๆ สุดท้าย เมื่อก่อนจะเสียชีวิตนึกเสียดายที่ได้ทำความดีไว้น้อย

- เวลา การที่ประมาทในเวลา โดยคิดว่า มีเวลาทำดีอยู่มาก หรือบางคน บอกว่า รอให้แก่ก่อน แล้วจึงค่อยทำบุญกุศล ถ้าเกิดเป็นอะไรไปเสียก่อน หรือเมื่อแก่แล้วก็ทำไม่ได้ สะดวก เพราะไม่ได้สัมผัสพฤติกรรมการทำดีมา (พฤติกรรมเคยชิน) จึงทำดีได้ไม่เท่าที่ควร

3. ธรรมะที่สร้างความไม่ประมาท ธรรมะที่เป็นเครื่องมือสร้างความไม่ประมาท ได้แก่

- สติ ความระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพุด จะคิด ในสิ่งต่างๆ และ สัมปชัญญะ ความรู้ตัว ในขณะที่ทำ พุด คิดอยู่ โดยไม่เผลอใจ หรือขาดสติ

- ปธาน คือความเพียร อันเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่ประมาทในชีวิต ได้แก่

1. สังวรปธาน ความเพียรในการระวังมิให้ความชั่วเกิดกับตน หรือ ป้องกันให้ตนเองกระทำในสิ่งที่ไม่ดี

2. ปหานปธาน ความเพียรในการละทิ้งความไม่ดีที่เคยเกิดขึ้นกับตน ให้หมดไป

3. ภาวนापธาน ความเพียรในการสร้างสรรค์ความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นกับตน หรือเพียรในการสิ่งดีๆ ที่ยังไม่ได้สร้าง และ

4. อนุรักษนาปธาน เพียรในการรักษาความดี ที่เราได้ทำไว้แล้วมิให้หายไป คือรักษาสิ่งดีๆ ที่ทำไว้แล้วให้คงอยู่เหมือนเดิม

- หิริ โอตตปปะ หิริ คือความละอายใจในการจะทำความชั่ว และโอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อผลของความชั่ว เมื่อบุคคลมีความละอาย และเกรงกลัวต่อบาปแล้ว ก็จะทำให้ผู้นั้น ดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาทเผลอตัวทำความชั่วได้

4. วิธีการสร้างความไม่ประมาท

- มีสติระลึกก่อนจะทำ พุด คิด ในทุกสิ่ง หากสิ่งทำไปแล้วเป็นทุกข์ เป็นโทษ เดือดร้อน ก็ไม่ทำ สิ่งใดที่ทำแล้ว ก่อประโยชน์ ก่อสุข ก็พึงทำในสิ่งนั้น

- ตระหนักในผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และผู้อื่นรอบข้าง

- ระลึกอยู่ในคุณงามความดีเสมอ เอาคุณธรรมความดีมาผูกไว้ที่ใจ เหมือนเช่นคนโบราณ เอาพระมาแขวนไว้ที่คอ เพื่อให้เตือนสติตนเองให้ทำความดีทุกลมหายใจ หรือทุกวินาที

การดำเนินชีวิตด้วยความประมาท สามารถที่จะเป็นได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยการใช้ธรรมคัมภีร์ของโลกรวม คือ สติ และ สัมปชัญญะเข้ามากำกับในทุกขณะของชีวิต สติคือความระมัดระวังตนทั้งกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม และสัมปชัญญะรู้ตัว ตักเตือนตนเองเสมอว่า เป็นอะไรทำอะไรทั้งกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ทั้งสติและสัมปชัญญะ เปรียบเสมือนเบรคและพวงมาลัย ต้องควบคู่กับเสมอ ถ้าพวงมาลัย คือสติสัมปชัญญะไม่ทำงานก็ยังสามารถใช้เบรคลดความเร็วและหยุดได้เมื่อมีวัตถุเกิดขวางอยู่เบื้องหน้า แต่ถ้าเบรคไม่ทำงาน พวงมาลัยก็ยังสามารถใช้ หักหลบวัตถุเกิดขวางนั้นได้ แต่ทางที่ดีควรจะมีครบทั้งสองอย่าง กล่าวคือ ทั้งเบรคและพวงมาลัยซึ่งหมายถึง สติสัมปชัญญะนั้นเอง

สรุป

พระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตของคนไทยหรือสังคมไทย มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและกันมาอย่างแนบแน่นทุกยุคทุกสมัย และได้กลายเป็นรากฐานทางศีลธรรมและวัฒนธรรมไทย จึงถือได้ว่า “สังคมไทย” ก็คือ “สังคมพุทธ” สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคนี้ กลับก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมอย่างมากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนการหลงใหลยอมรับอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก สังคมปัจจุบันจึงพบเห็นพฤติกรรมที่มีผลกระทบต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรมอันดีงามของสังคมมากมาย เช่น ปัญหาโสเภณี การทำแท้ง การพนัน การชู้สาว เป็นต้น ปัญหาความเสื่อมทางศีลธรรมเหล่านี้ พุทธจริยธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญ ที่ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม การพัฒนาตนจะทำได้นั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยอาศัยความรู้จากศาสตร์ต่างๆโดยนำหลักจริยธรรม เข้ามาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นไปได้อย่างมีระบบ มนุษย์จะต้องได้รับ การฝึกฝน อบรม พัฒนาตนเองขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงอยู่ โดยเน้นคุณภาพของจิตใจซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญ ชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้ที่พัฒนาตนแล้ว จะเป็นตัวอย่างที่ดีในการกระทำในสิ่งต่างๆ ในการหล่อหลอมสิ่งต่างๆ สามารถแนะนำบุคคลอื่นได้ดี และสิ่งที่ดีที่สุดคือการลงมือกระทำด้วยตัวเอง จนสามารถได้ว่าสิ่งที่ทำหรือลงมือปฏิบัตินั้น เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างไร การบูรณาการพุทธธรรมสำหรับชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน ดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลาง ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทางชีวิต ยึดหลักอภัยมาธรรมตลอดชีวิต หลักการต่างๆ เหล่านี้จึงควรน้อมนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

โกมุท กมลนาวิน. (2547). นายทหารเรือและการตกลงใจ. *วารสารนาวิกศาสตร์*, จิตรกร ตั้งสุขเกษม. (2525). *พุทธปรัชญากับการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

- ปี อาร์ อัมเบตการ์. (2548). (พระราชปัญญาเมธี ผู้แปล). **พระพุทธศาสนา : แนวคิดเพื่อพัฒนาสังคมและการเมือง**. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระ. (2540). **ความสุขที่สมบูรณ์ : การเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมเป็นการฉลองวันเกิดที่สมค่าอย่างแท้จริง**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (2542). **คติธรรมแห่งชีวิต**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- โยฮัน กัลตุง. (2538). (สมชัย เย็นสบาย ผู้แปล). **พุทธสันติวิธี : ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง**. กรุงเทพฯ: ศยาม.

ศิลปะบนกะลาตาเดียว ภายใต้ความเชื่อของคนในสังคมไทย

Coconut Shell Art under Thai people's belief

พิเชษฐ สุนทรโชติ¹

บทคัดย่อ

หากจะกล่าวถึงกะลามะพร้าวเชื่อว่าหลายท่านคงทราบดี แต่มีกะลามะพร้าวชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อกลุ่มคนที่มีความเชื่อมาแต่โบราณก็คือ กะลาตาเดียว คนในสมัยโบราณนับถือกะลาตาเดียวว่าเป็นของทนต์สิทธิ์ ซึ่งคำว่าทนต์สิทธิ์นั้นหมายถึงของที่มีฤทธิ์อยู่ในตัวเองหรือเป็นวัตถุอาถรรพ์ที่มีฤทธิ์ มีเทพรักษาอยู่ โดยที่ไม่ต้องได้รับการปลุกเสกหรือกระทำพิธีการใด ๆ กล่าวกันว่าในมะพร้าว 1,000 ลูกจะมีกะลาตาเดียวอยู่สัก 1 ลูกเท่านั้น

สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับกะลาตาเดียวของคนไทยนั้น เรามีความเชื่อกันมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ ตัวอย่างเช่น มีความเชื่อว่าการนำกะลาตาเดียวมาใช้ตักข้าวสาร ก็จะทำให้มีกินมีใช้ไม่อดไม่อยาก อุดมสมบูรณ์ ไม่ขัดสน ใช้ป้องกันเสนียดจัญไรคุณไสยตลอดจนภูตผีปีศาจไม่ให้เข้ามาทำร้ายได้ ป้องกันอันตรายต่างๆทำให้ แคล้วคลาดจากอุบัติเหตุ ช่วยจัดปัดเป่าเรื่องร้ายให้กลับกลายเป็นเรื่องดี เป็นต้น

รูปแบบที่นิยมนำมาแกะสลักบนกะลาตาเดียวนั้น นิยมแกะสลักเป็นรูปพระราหู นอกจากนี้ยังมีรูปแบบอื่น ที่นิยมนำมาแกะ เช่นรูปภาพสัตว์ที่มีลักษณะกึ่งสัตว์กึ่งเทพ เช่น พญาครุฑ และ พญานาค ที่ตนเองนับถือ ทั้งนี้เพื่อนำมาบูชาให้เกิดความเป็นสิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว

คำสำคัญ : กะลา, กะลาตาเดียว, ศิลปะบนกะลา

Abstract

It can be seen that coconut shells are well-known. However, one kind of coconut shells called one-eye coconut shells play an important role in groups of people's belief. Early people respects an one-eye coconut shell as Tonnasith, a spell and holy material containing special powers and being protected by gods without being blessed by any monks and others. It can be said that among 1,000 coconuts, only one one-eye coconut shell is found. Thais believe in powers of an one-eye coconut shell for past years. For instance, it is used for scooping rice to have wealth. It is also used for protection from misfortune, occult, and evil spirits. It can protect people from danger and accidents. It will help to exorcise bad luck and bring good fortune. Phra Rahu or celestial monster image is popularly carved from an one-eye

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

coconut shell. Furthermore, the one-eye coconut shells are carved in the form of half-human half-animal beings like Garuda or Naga in order that ones and family members will pay respect to the powerful amulet.

Key words: coconut shells, one-eye coconut shells, coconut shell art

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงกะลามะพร้าวหลายท่านคงทราบกันดี แต่เชื่อว่าบางท่านยังไม่ทราบว่า กะลามะพร้าวที่ผู้เขียนกำลังจะพูดถึงต่อไปนี้มีความสำคัญอย่างไร ดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา แต่อาจจะไม่ธรรมดาสำหรับใครอีกหลายคนเพราะกะลาชนิดนี้มีความสำคัญต่อกลุ่มคนที่มีความเชื่อมาแต่โบราณซึ่งกะลาที่จะกล่าวถึงนี้ก็คือกะลาตาเดียว

ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของกะลาตาเดียวมีกำเนิดมายาวนานแล้ว ซึ่งคาดว่ามาจากคติความเชื่อที่คนไทยเรารับมาจากศาสนาพราหมณ์ หรือจากอินเดียได้ สำหรับในความเชื่อของคนไทยนั้น เรามีความเชื่อกันมาตั้งแต่ในสมัยโบราณ รุ่นปู่ย่าตายายของเรา ซึ่งความเชื่อนั้นก็ได้ส่งต่อมายังคนรุ่นหลังอย่างสืบเนื่อง

กะลาตาเดียวในความเชื่อของคนโบราณเชื่อว่าเป็นวัตถุอาถรรพณ์ที่มีฤทธิ์อยู่ในตัวเอง แม้ไม่ได้รับการปลุกเสกหรือกระทำพิธีใดๆ ความนิยมของคนโบราณมักนิยมจะนำกะลาตาเดียวมาแกะสลักเป็นรูปพระราหู ซึ่งหากใครได้ศึกษาที่มาที่ไปเกี่ยวกับกะลาตาเดียวจะเห็นถึงความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันกับพระราหูว่ามีความเป็นมาอย่างไร ตามความเชื่อที่แตกต่างกันไป

การสร้างสรรคงานศิลปะลงบนกะลาตาเดียวซึ่งมีกรรมวิธีและรูปแบบการแกะกะลาที่มีความเข้มขลัง และความสวยงามทางศิลปะที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับแนวความคิดของคนในสมัยโบราณลงบนกะลาตาเดียวที่ถือกันว่าเป็นของทนต์สิทธิ์มีเทพรักษาและมีฤทธิ์อยู่ในตัวเอง ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา

ลักษณะของกะลาตาเดียว

ก่อนจะกล่าวถึงความพิเศษของกะลาตาเดียว เรามาทำความรู้จักลักษณะของกะลามะพร้าวกันก่อน กะลามะพร้าวโดยทั่วไปจะมีเส้นขอบกะลา 3 เส้นขึ้นมาบรรจบกัน และมีตาอยู่ข้างรอยขอบด้านบนของกะลาอยู่ 2 ตาและรูงอกอีก 1 รู หากว่าท่านใดเคยสังเกตคงจะนึกภาพออก แต่สำหรับกะลาตาเดียวจะมีลักษณะที่แตกต่างจากกะลามะพร้าวทุกๆ ไปตรงที่ กะลาตาเดียวจะมีเพียง 1 ตากับรูงอกอีก 1 รูเท่านั้น และยังสามารถแยกออกเป็นกะลาตาเดียวเพศผู้กับกะลาตาเดียวเพศเมีย สำหรับการดูกะลาเพศผู้หรือเพศเมียมีข้อสังเกตดังนี้ หากเป็นกะลาเพศผู้ให้ดูที่เส้นขอบกะลา จะปรากฏเป็นสันนูนสูงบรรจบกันอยู่ 3 เส้น และกันกะลาเพศผู้จะแหลมกว่ากะลาเพศเมียอย่างชัดเจน ส่วนกะลาเพศเมียจะมีเส้นมาบรรจบกันที่ขอบกะลาเพียง 2 เส้น และส่วนกันของกะลาจะแบนราบไม่แหลมเหมือนกะลาเพศผู้ เท่านั้นหลายท่านคงสามารถแยกลักษณะของกะลาแต่ละชนิดได้ไม่ยาก

ความเชื่อเกี่ยวกับกะลาตาเดียว

คนในสมัยโบราณนับถือกะลาตาเดียวว่าเป็นของทนต์สิทธิ์ ซึ่งคำว่าทนต์สิทธิ์นั้นหมายถึงของที่มีฤทธิ์อยู่ในตัวเองหรือเป็นวัตถุอาถรรพ์ที่มีฤทธิ์ มีเทพรักษาอยู่ โดยที่ไม่ต้องได้รับการปลุกเสกหรือกระทำพิธีการใดๆ ความจริงแล้วกะลาตาเดียวเป็นของที่ทำได้ยากยิ่ง กล่าวกันว่าในมะพร้าว 1,000 ลูกจะมีกะลาตาเดียวอยู่สัก 1 ลูกเท่านั้น แสดงให้เห็นว่ากะลาชนิดนี้ยอมเป็นที่เสาะแสวงหานำมาไว้บูชาของคนทั้งหลายอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุผลและความเชื่อที่ต่างกันไป นอกจากนี้ยังมีกะลาอีกชนิดหนึ่งซึ่งหาได้ยากยิ่ง ใครมีต่างก็หวงแหนเป็นอย่างยิ่งนัก หากมีการซื้อขายกัน ต้องว่ากันว่าราคาหลักพันปลาย ๆ หรือหมื่นต้น ๆ หรือบางครั้งมีเงินก็ไม่สามารถซื้อกันได้ เพราะใครมีไว้ครอบครองนับว่าโชคดีของผู้คน เราเรียกกะลาชนิดนี้ว่ากะลามหาอุด ลักษณะของกะลาชนิดนี้สังเกตง่าย ๆ คือ ผลของกะลาจะไม่มียอดและรูงอก หรือมีตาแต่ไม่มีรูงอก นอกจากนี้ยังมีกะลาสามตา, สี่ตา ซึ่งกะลาทุกอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะมีผิวสี 2 ลักษณะ คือจะมีสีน้ำตาลเข้มหรือดำ ซึ่งมักจะพบเห็นได้มากแต่หากเป็นสีลักษณะออกขาวเราเรียกว่ากะลาเผือก จะหายากกว่ากะลาสีน้ำตาลและสีดำ

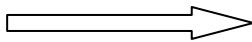
รูปที่ 1 ลักษณะของกะลามะพร้าวตัวผู้สังเกตได้ที่ก้นของกะลาจะเรียวยาว และสันของกะลาที่มีเส้น 3 เส้น มาบรรจบกันอย่างเด่นชัด (รูปทรงของกะลาตัวผู้ที่มีลักษณะก้นแหลมยาวแบบนี้จะหาชมได้ยากมาก พบเห็นได้น้อย)

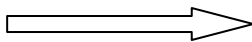
รูปที่ 2 ลักษณะของกะลามะพร้าวตัวเมียสังเกตได้ที่ก้นของกะลาจะแบนราบ และสันของกะลาจะมีเส้นขอบบรรจบกันเพียงสองเส้น

คนในสมัยโบราณมีความเชื่อว่าการนำกะลาเตี้ยมาใช้ตัดข้าวสารก็จะทำให้มีกินมีใช้ไม่อดไม่อยาก อุดมสมบูรณ์ ไม่ขัดสน แม้กระทั่งปู่ย่าตายายของผู้เขียนเองท่านก็ยังใช้กะลาเตี้ยมาตัดข้าวสารเวลาหุงข้าว ซึ่งนั่นก็เป็นความเชื่อส่วนตัว นอกจากนี้ กล่าวกันว่าคนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็มักจะนำกะลาเตี้ยมาคล้องคอติดตัวไปทำงานด้วยความเชื่อที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองทางยศถาบรรดาศักดิ์ ส่วนใครไปเป็นทหารออกศึกครั้งใด ก็มักจะพกพากะลาเตี้ยติดตัวไปด้วยเพื่อความแคล้วคลาดปลอดภัยและจะมีชัยชนะกลับมา นอกจากนี้แล้ว พวกพ่อค้าแม่ขาย ชาวไร่ ชาวนาหรือคู่บ่าวสาวที่แต่งงานกันก็มีนิยมนำกะลาเตี้ยเอาไว้ที่บ้าน เพราะเชื่อว่าหากมีไว้ในบ้านแล้วจะช่วยส่งเสริมบารมีของผู้ชายให้มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่กันอย่างมีความสุขตลอดไป หากเป็น คู่บ่าวสาวจะทำให้ไม่แตกแยกกัน ชีวิตครอบครัวมีความสุขและอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์สินเงินทอง

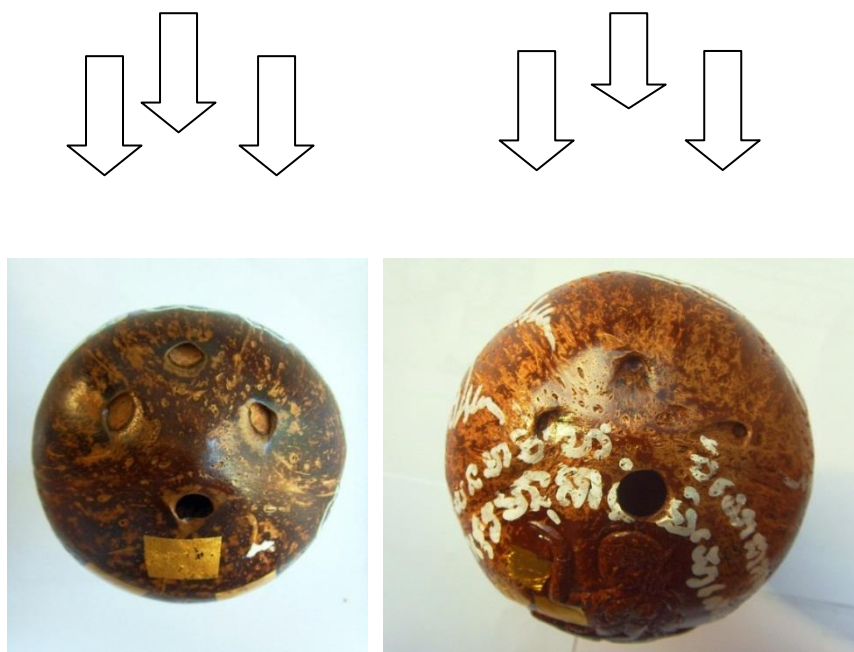
ตากะลา

รู้งอก

รูปที่ 3 ลักษณะของกะลามะพร้าวตาเตี้ยสังเกตได้จากด้านบนของกะลา จะมีตาเพียง 1 ตากับรู้งอกอีก 1 รู

รูปที่ 4 ลักษณะของกะลามะพร้าว 3 ตาสังเกตได้จากด้านบนของกะลาตามลูกศรชี้ จะมีตา 3 ตากับรูงอกอีก 1 รู (ลักษณะของกะลาชนิดนี้จะหาได้ยากยิ่ง พบเห็นได้น้อย)

คุณวิเศษของกะลาตาเดียว

กะลาตาเดียวเป็นวัตถุอาถรรพณ์ที่มีฤทธิ์อยู่ในตัวเอง แม้ไม่ได้รับการปลุกเสกหรือกระทำพิธีใดๆ แต่หากได้รับการปลุกเสกและผ่านการเข้าพิธีกรรมแล้วย่อมจะทำให้กะลาตาเดียวนั้นมีฤทธิ์มากยิ่งขึ้นและมีอำนาจทางพุทธคุณสูง ซึ่งตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้ปลุกเสกว่ามีจิตสมาธิและคาถาอาคมรวมถึงบารมีมากเพียงใด นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับวัตถุที่ปลุกเสกและที่สำคัญคือตัวผู้ใช้วัตถุมงคลนั้นๆ มีความเชื่อศรัทธาและเป็นผู้ประพฤติดีอยู่ในศีลธรรมซึ่งจะยิ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ

เกี่ยวกับเรื่องการปลุกเสกวัตถุมงคลนี้ รอบทิศ ไวยสุศรี (2555, หน้า 11) ได้กล่าวไว้ว่า การปลุกเสกที่ดีที่สุดคือการอธิษฐานจิตปลุกเสกด้วยบุญฤทธิ์ เพราะผู้ที่ทำได้ต้องมีศีล สมาธิ ปัญญา บริสุทธ์ในระดับค่อนข้างสูง มีเจตนาการสร้างบริสุทธ์ไม่แอบแฝงผลประโยชน์ส่วนตน จึงจะสามารถอาราธนาพลังงานบุญบารมีแห่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเทพพรหมทั้งหลาย มาช่วยปลุกเสกให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ได้ ซึ่งหากทำได้แล้วพระเครื่องหรือเครื่องรางนั้นจะมีความศักดิ์สิทธิ์สูงสุดและไม่มีวันเสื่อม เพราะพลังงานของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นพลังงานสูงสุดในสามแดนโลกธาตุและบริสุทธ์ที่สุด ปราศจากกิเลสอวิชชาแห่งความเสื่อมทั้งปวง

กะลาตาเดียวนั้นมีคุณวิเศษหลายอย่าง ซึ่งขอกล่าวอย่างย่อๆ ดังนี้

1. ใช้สำหรับตัดข้าวสารใส่หม้อหุงข้าวโดยเชื่อว่าจะทำให้มีข้าวกินตลอดไป
2. ใช้เป็นเครื่องรางของขลังโดยเฉพาะคนในสมัยโบราณจะพกพานำติดตัวไปทำงานหรือไปสู้รบเข้าศึก จะได้รับชัยชนะกลับมาหรือแคล้วคลาดปลอดภัย
3. ใช้ป้องกันเสนียดจัญไรคุณไสยตลอดจนภูตผีปีศาจไม่ให้เข้ามาทำร้ายได้
4. ป้องกันอันตรายต่างๆ ทำให้แคล้วคลาดจากอุบัติเหตุ
5. ใช้แกะเป็นรูปพระราหู หรือรูปเทพแบบต่างๆ ที่ตนเองนับถือมาบูชาเพื่อให้อภัยขจัดปัดเป่าเรื่องร้ายให้กลับกลายเป็นเรื่องดี
6. คนในสมัยโบราณที่มีวิชา จะใช้กะลาตาเดียวมาเป็นเครื่องมือในการรักษาคนที่ป่วยที่ตา โดยจะใช้มีดหมอที่ได้ลงคาถาอาคมแล้วกับเมล็ดข้าวสารที่ได้รับการปลุกเสกกระทำตามขั้นตอนและพิธีแบบโบราณ
7. ใช้ในทางเมตตามหานิยม ซึ่งง่ายขายคล่องโดยเฉพาะพวกพ่อค้า แม้ค้าจะนิยมกันมาก คุณวิเศษของกะลาตาเดียวยังมีอุปเท่ห์ในการนำไปใช้อย่างพิสดารอีกมาก ทั้งหมดดังที่กล่าวมานั้นเป็นเพียงเรื่องราวเบื้องต้นของกะลาตาเดียวเท่านั้น

ความเชื่อเกี่ยวกับพระราหู

เมื่อกล่าวถึงการสร้างพระราหูแล้วคงต้องกล่าวถึงหลวงพ่อน้อย วัดศิระษะทอง จังหวัดนครปฐม ท่านได้สร้างพระราหูจากกะลาตาเดียวไว้หลายลักษณะเช่นรูปทรงกลม รูปไข่ รูปเสมา มีหูในตัว และไม่มีหู ส่วนของกะลาจะเป็นเนื้อแกร่งสีน้ำตาลอมดำ กรรมวิธีการสร้างจะกระทำตามแบบโบราณ โดยจะปลุกเสกก่อนแล้วจะจารอักขระภายหลัง โดยจะรองจนกว่าจะเกิดจันทรุปราคาหรือสุริยุคราสซึ่งวิธีนี้ท่านจะต้องแหงนหน้าขึ้นดูสุริยุปราคาหรือจันทรุปราคา เมื่อเงาดำปรากฏท่านก็จะต้องรีบลงอักขระด้วยเหล็กจารให้ทันเวลาพอกับเงาดำที่กำลังจะคลายออกจึงเป็นการเสร็จสิ้นในการลงอักขระ(ธนพร พรเวทย์, ม.ป.ป, หน้า 25)

ความเชื่อของพระราหูในคติอินเดียโบราณกล่าวว่า พระราหูคือสูร ซึ่งมีใบหน้าเป็นยักษ์ ส่วนท่อนล่าง เป็นพญานาค ครั้งหนึ่งพระราหูถูกกัจจกรพระนารายณ์ตัดขาดสองท่อนแต่ไม่ตายด้วยเหตุที่พระราหูแอบไปดื่มน้ำอมฤตมาจึงเป็นอมตะ เราจึงมักเห็นรูปลักษณะของพระราหูที่มีท่อนบนเพียงครึ่งตัวเท่านั้น

หากกล่าวถึงพระราหูในตำราของไทยกล่าวไว้ว่า มีเศรษฐีนามว่า หัสวีไสย ซึ่งมีบุตรอยู่ 3 คน เมื่อครั้งภรรยาถึงแก่กรรม ได้นิมนต์พระสงฆ์มาทำบุญอุทิศส่วนกุศล บุตรชายคนโต ได้นำเอาขันทองคำมาใช้ใส่ข้าวสาร บุตรชายคนรองได้นำเอาขันเงินมาใช้ใส่ข้าวสาร ส่วนบุตรชายคนน้องนั้นไม่มีขันจะใส่บาตร จึงนำเอากระทาย เป็นไม้สานมาเป็นภาชนะใส่บาตร บุตรชายทั้งสามได้อธิษฐานโดยที่บุตรชายคนโตอธิษฐานขอให้ได้ไปเกิดเป็น พระอาทิตย์ บุตรชายคนรองอธิษฐานขอให้ได้ไปเกิดเป็นพระจันทร์ คนสุดท้ายก็อิจฉาและไม่พอใจ แล้วผูกเวรว่าขอให้ตนได้เกิดเป็นพี่ชายคนโตของพระอาทิตย์และพระจันทร์ แล้วสามารถบดบังรัศมีของทั้งสองได้ ครั้นเมื่อทั้ง 3 ได้ตายลง ก็ได้ไปสู่สถานะที่ตนอธิษฐานตั้งจิตไว้ ซึ่งคนเล็กสุดท้องได้เป็นพระราหู ที่พอพบพระอาทิตย์หรือพระจันทร์คราวใดก็จะมาบดบังรัศมีของพระอาทิตย์และพระจันทร์จนเกิดเป็นสุริยุปราคาและ

จันทร์ปราศาทูทุกครั้งไป (กิ่งกมล ประวรรณา และทีมงานโหราหาเวทย์ , 2556, หน้า 46 – 47) ในบางตำรากล่าวว่าน้องชายคนสุดท้อง ได้ใช้กะลาม่าเป็นภาชนะใส่ข้าว สาเหตุนี้เองพอเวลาเกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคาหรือจันทร์ปราศาทูแล้ว คนสมัยโบราณมักจะนำเอากะลาม่าเคาะให้เกิดเสียงดังเพราะกะลาถือเป็นภาชนะที่พระราหูได้เคยใช้เป็นภาชนะในอดีตชาตินั่นเอง การที่เคาะกะลาให้เกิดเสียงดังนั้น ตามความเชื่อเมื่อพระราหูได้ยินเสียงการเคาะกะลาแล้วจะค่อยๆ คลายการจับพระอาทิตย์หรือพระจันทร์ด้วยเหตุนี้หากมีปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น เรามักจะเห็นและได้ยินคนทั่ว ๆ ไปทำเสียงดังด้วยการเคาะกะลาบ้าง ปีบแตรรถยนต์ หรือแม้แต่การจุดพลุหรือดอกไม้ไฟให้เกิดเสียงดังก็มี

นอกจากนี้พระราหูนั้นเป็นผู้มีอำนาจและอิทธิฤทธิ์ในมิติความเชื่อต่าง ๆ อีกหลากหลาย ซึ่งจะกล่าว พอสังเขปได้คือ เป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ดีเด่นทางคงกะพันชาตรี มีอำนาจทางเสน่ห์เมตตามหานิยม เป็นเครื่องหมาย ที่แสดงถึงความเมตตาช่วยเหลือ เป็นต้น ดังนั้น เราจึงมักนิยมแกะรูปพระราหูลงบนกะลาตาเดียวเพื่อขอให้สิ่งดีงามมาบังเกิดกับผู้นับบูชาและนับถือ เรื่องราวของพระราหูนั้นยังมีความเชื่อกันไปในมิติต่าง ๆ ที่หลากหลาย สิ่งทีกล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งตามความเชื่อของคนไทยในสมัยโบราณที่ยังคงส่งต่อความเชื่อมาสู่คนรุ่นหลังจนถึงปัจจุบัน

การสร้างสรรคศิลป์ลงบนกะลาตาเดียว

การแกะสลักกะลาตาเดียวนั้น ก่อนอื่นผู้ที่ จะทำการแกะกะลาควรจะต้องบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อาจมี เทพรักษาอยู่ที่กะลาเสียก่อน เพื่อเป็นการขอขมาต่อท่านแล้วจึงทำการแกะกะลาในลำดับต่อไป ซึ่งเรื่องนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อเฉพาะบุคคล แต่ถ้าทำแล้วรู้สึกสบายใจก็ควรทำ ซึ่งไม่เสียหายแต่อย่างใด เครื่องมือที่ใช้ในการแกะสลักกะลาตาเดียวหากทำตามแบบโบราณจะต้องแกะสลักด้วยเครื่องมือแกะที่ทำขึ้นมาใช้เอง และในการแกะจะต้องเป็นการแกะด้วยมือตามแบบโบราณซึ่งมีความเชื่อกันว่าจะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น อันเป็นวิธีแบบโบราณ ที่นิยมทำกันมา วิธีการทำเครื่องมือแกะโดยการนำเหล็กกล้าที่มีความแข็งมาก มาขัดเจียให้แหลมคม ซึ่งสามารถ ทำหัวสว่านที่แกะได้หลายลักษณะทั้งหัวแบน หัวรูปตัววี ซึ่งมีหลายขนาดตามการใช้งานของผู้แกะสลัก แต่ปัจจุบันนี้ สามารถหาซื้อเครื่องมือแกะแบบที่ใช้ไฟฟ้าได้แล้วโดยจะมีหัวเปลี่ยนให้ผู้แกะสลักเลือกใช้งานได้ตามต้องการ ซึ่งสะดวกและรวดเร็วกว่าการแกะสลักด้วยมือแบบโบราณ

รูปแบบการแกะสลักนั้นมักนิยมแกะสลักเป็นรูปพระราหู เชื่อว่าหลายท่านคงคุ้นกับรูปพระราหูที่แกะสลักลงบนกะลาตาเดียว ซึ่งผู้เขียนขอเล่าความเป็นมาของพระราหูพอสังเขป เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นถึงที่มาที่ไปและความเชื่อมโยงของรูปพระราหูกับกะลาตาเดียวว่ามีความสัมพันธ์และความเชื่อกันมาอย่างไร ตำนานเรื่องราวของพระราหูนั้นมีความเชื่อที่แตกต่างกันไปในหลายมิติ ก่อนอื่นขอกล่าวถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่คนในสมัยโบราณกล่าวว่า พระราหูคือคราสหรือเงาซึ่งก็คือเงาของโลกที่ไปปรากฏทับดวงจันทร์ หรือที่เรามักได้ยินชาวบ้านเรียกกันว่าราหูอมจันทร์ ปรากฏการณ์เช่นนี้หากเกิดขึ้นในตอนกลางคืนเราเรียกว่า จันทรคราสหรือราหูอมจันทร์ แต่หากเกิดตอนกลางวันเราเรียกกันว่า การเกิดสุริยุปราคา หรือสุริยคราส

นอกจากการสร้างรูปลักษณ์ลงบนกะลาตาเดียวในแบบที่เป็นพระราหูแล้ว การแกะสลักในรูปแบบอื่น ก็ได้รับความนิยมน้อยมาก เช่น รูปแม่นางกวัก ซึ่งถือว่ามีอำนาจที่เน้นหนักทางด้าน

เมตตามหานิยม และค้าขายเป็นเลิศ รูปแบบหนุมานถือกันว่าหนุมานเป็นทหารเอกของพระราม มีความเก่งกล้า มีฤทธิ์ อยู่ยงคงกะพันและมีเสน่ห์ เต้นทางคงกะพันชาตรี จึงนิยมนำมาแกะลงบนกะลาตาเดียว รูปแบบท้าวเวสสุวรรณ คือเทพผู้ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาประจำทิศทั้ง 4 และ 1 ใน 4 นั้นคือ ท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งมีอานุภาพป้องกันภูตผีปีศาจ เสนียดจัญไร และสิ่งอัปมงคลทั้งปวง รูปฤาษี พ่อแก่ ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของผู้เป็นบรมครู มีอานุภาพ แห่งความสำเร็จ รวมถึงด้านเมตตามหานิยม แคล้วคลาด นิรันตรายเป็นนอเนกอนันต์ (คณิศพร, 2549, หน้า 7 – 52) นอกจากนี้ยังมีรูปแบบอื่นที่นิยมนำมาแกะอีกหลายแบบเช่นรูปเทพต่าง ๆ เช่นพระพิฆเนศวร รวมถึงภาพสัตว์ที่มีลักษณะกึ่งสัตว์กึ่งเทพ เช่น พญาครุฑ และพญานาค เป็นต้น

รูปที่ 5 กะลาตาเดียวที่แกะสลักเป็นรูปพระราหูอมจันทร์

รูปที่ 6 กะลาตาเดียวที่แกะเป็นรูปพระพิฆเนศวร และองค์พระสังกัจจายน์

รูปที่ 7 กะลาตาเดียวที่แกะเป็นรูปสัญลักษณ์ต่างๆนำไปเข้าพิธีและลงอักขระยันต์ตามความเชื่อ

สรุป

การสร้างสรรครูปแบบทางศิลปะลงบนกะลาตาเดียว สังเกตได้ว่าเป็นการนำเอารูปแบบที่คนทั้งหลายเคารพศรัทธานำมาใช้เป็นรูปแบบหรือสัญลักษณ์ ในการนำมาแกะสลักลงบนกะลาตาเดียวที่มีคุณวิเศษอยู่ในตัว ยิ่งสร้างความเข้มขลัง หากได้รับการปลุกเสกหรือผ่านพิธีกรรมจากผู้มีวิชาอาคมมาด้วยยิ่งมากด้วยพุทธคุณที่สูงยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งตรงนี้ผู้เขียนขอบอกก่อนว่าเป็นความเชื่อส่วนบุคคลแต่ทั้งนี้ไม่มีใครอยู่เหนือกรรมที่ตนเองได้กระทำไปได้ หากเราเชื่อถือในสิ่งนี้ด้วยแล้วจง

เชื่ออย่างมีสติ และใช้ปัญญาในการพิจารณาด้วยเหตุผล อย่างนี้จึงจะถือได้ว่าผู้นั้นไม่หลงในวัตถุแต่ใช้วัตถุมงคลเหล่านั้นเป็นเครื่องระลึก เตือนสติให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ให้เกิดการทำความดีอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเมื่อท่านมีสติปัญญาแก่กล้าดีแล้วท่านก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งสิ่งเหล่านี้อีกต่อไป

ท้ายสุดนี้เรื่องราวความเร้นลับเกี่ยวกับกะลาตาเดียวก็ยังรอกการพิสูจน์จากคนรุ่นหลังสืบต่อไปและมีเรื่องเล่าขานในมิติต่าง ๆ อย่างไม่รู้จบตราบไต่ที่ความเชื่อและความศรัทธายังคงมีอยู่ เรื่องราวความพิสดารและเร้นลับเกี่ยวกับกะลาตาเดียวก็ยังคงอยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

กิ่งกมล ประวรรรณา และทีมงานโหราศาสตร์. (2555). *โหราศาสตร์ฉบับพิเศษ*. กรุงเทพฯ: สยามพรี้นท์.

คณิศพร. (2549). *รวมสุดยอดเครื่องรางของขลัง*. กรุงเทพฯ: คณิศพร.

ธนพร พรเวทย์. (ม.ป.ป). *เครื่องรางมหาเวทย์*. กรุงเทพฯ: แอปเปิ้ล ปรี้นติ้ง.

รอบทิศ ไวยสุศรี. (2555). *ตอบโจทย์พระเครื่องรู้เรื่องของขลัง*. กรุงเทพฯ: เน็ตดีไซน์.

สำนวนไทยในปาฐกถาธรรมของพุทธทาสภิกขุ Thai Idiom in Buddhadasa Bhikkhu's Speeches

สิริมา เชียงเซาว์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการใช้สำนวนไทยในปาฐกถาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างจากการปาฐกถาธรรมที่ถ่ายทอดเป็นหนังสือแล้ว และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลากจำนวน 20 เรื่อง โดยยึดเกณฑ์การคัดเลือกสำนวนตามราชบัณฑิตยสถาน (2545) และกาญจนาคพันธุ์ (2513)

จากการศึกษาพบว่า การปาฐกถาธรรมทั้ง 20 เรื่อง ปรากฏการใช้สำนวนทั้งสิ้น 18 เรื่อง โดยมีการใช้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้ 1. สำนวนเดิม พบจำนวน 22 สำนวน เช่น เกลือจิ้มเกลือ กำปั้นทุบดิน ใก้ได้พลอย เป็นต้น และ 2. สำนวนที่ปรับเปลี่ยนถ้อยคำไปจากเดิม พบจำนวน 10 สำนวน ได้แก่ เจตียยอดด้วน ตีปีกตีหาง ทารกอมมือ เป็นต้น การที่ท่านพุทธทาสมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำในสำนวนให้ต่างไปจากเดิมนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าท่านอาจจะใช้ เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ กล่าวคือ เพื่อให้ตรงกับความหมายที่ต้องการสื่อมากขึ้น และ เพื่อให้เกิดความไพเราะชวนฟังมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: สำนวนไทย ปาฐกถาธรรม พุทธทาสภิกขุ

Abstract

The purpose of the research study was to investigate Thai idiom in Buddhadasa Bhikkhu's Speeches. Researcher used data from Buddhadasa Bhikkhu's dhamma book by simple random sampling method for 20 speeches. The data was analyzed by used criteria followed The Royal Institute of Thailand (2002) and Kanchanakphan (1970)

The major findings revealed that there were Thai idiom in 18 from 20 speeches. Buddhadasa Bhikkhu used Thai idiom in 2 ways:

1. Traditional Thai idiom : found 22 idioms such as เกลือจิ้มเกลือ กำปั้นทุบดิน ใก้ได้พลอย

2. Applied Thai idiom : found 10 idioms such as เจตียยอดด้วน ตีปีกตีหาง ทารกอมมือ

The Researcher assumed for the cause of usage that Buddhadasa

---

¹ อาจารย์ ดร. ประจักษ์สุตราภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

Bhikkhu wanted to stress the meaning of idiom and to make the sentimental listening.

Keywords: Thai idiom, Speech, Buddhadasa Bhikkhu

บทนำ

สำนวน คือ คำพูดของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา แบ่งได้เป็นสองประการ คือ ประการที่หนึ่ง พูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาก็เข้าใจกันได้ทันที อีกประการคือ พูดเป็นชั้นเชิง ไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้มีความหมายในคำพูด คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันที หรือต้องคิดจึงจะเข้าใจ อาจเข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้หรือไม่เข้าใจ คำพูดที่เป็นชั้นเชิงในความหมายประการที่สองนี้ เราเรียกกันว่า “สำนวน” อย่างชาวบ้านเขาเรียกกันว่า “พูดสำบัดสำนวน” (กาญจนาคพันธุ์ 2513 : 1) จากนิยามดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ความหมายของสำนวนมีทั้งที่เป็นภาษาธรรมดา ตรงไปตรงมา ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ทันที และความหมายที่เป็นคำพูดที่มีชั้นเชิง ไม่ตรงไปตรงมา ต้องอาศัยการตีความ จึงจะสามารถเข้าใจได้

การศึกษาเรื่องถ้อยคำสำนวนนี้ มีประโยชน์และคุณค่าอย่างมาก เพราะจะช่วยให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อวงการศึกษา และช่วยธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติ (วิเชียร เกษประทุม 2546 : 11) ดังจะเห็นจากการที่มีผู้สนใจศึกษาเรื่องสำนวนไว้หลายท่าน เช่น จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร (2521) ศึกษาเรื่องถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาไทย ไชยสิริ ปราโมช ณ อยุธยา (2526) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย น้ำเพชร สายบุญเรือน (2543) ศึกษาเรื่องลักษณะของถ้อยคำสำนวนใหม่ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย เป็นต้น แต่งานดังกล่าวเหล่านี้มุ่งศึกษาความเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำโดยมิได้จำกัดว่าเป็นการใช้สำนวนของผู้ใด อีกทั้งยังไม่มีผู้ใดเน้นศึกษาเรื่อง “การใช้สำนวนของบุคคลสำคัญ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้สำนวนในปริศนาคถาธรรม ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ เพราะผู้วิจัยเห็นว่าในการปาฐกถาธรรมนั้น องค์ปาฐกน่าจะมีการใช้สำนวนประกอบการปาฐกถาเพื่อให้สื่อความหมายได้ลึกซึ้งตรงกับวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร รวมทั้งผู้ฟังยังได้รับความกระจำแจ้งในหลักธรรมและอรรถรสในการปาฐกถานั้นอีกด้วย

ผู้วิจัยสนใจศึกษาผลงานของท่านพุทธทาส (พุทธทาส อินทปัญโญ) แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องจากท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นพระรูปสำคัญที่อุทิศกำลังกายใจและชีวิตเพื่อสานต่อพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากที่ท่านประกาศใช้นาม “พุทธทาส” โดยไม่เปลี่ยนไปตามสมณศักดิ์ เพื่อให้บุคคลทั่วไปและชาวต่างประเทศเรียกขานได้โดยง่าย (ธรรมปราโมทย์ 2549 : 111) และเพื่อประกาศอุดมคติสูงสุดในชีวิต นั่นคือ อุทิศตนเป็นทาสของ

พระพุทธศาสนา (พุทธทาสภิกขุ 2548 : 198) รวมถึงการที่ท่านเป็นคนไทยคนที่ 18 ที่ได้รับรางวัล “บุคคลสำคัญของโลก” ประจำปี ค.ศ.2005–2006 โดยองค์การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติยูเนสโก (UNESCO) (เข้าถึงได้จาก <http://www.buddhadasa.org/html/100/7.html>) จากการศึกษาผลงานของท่านในเบื้องต้นพบว่า ท่านมักจะใช้สำนวนไทยในการปาฐกถาธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลักษณะการใช้สำนวนไทยในการปาฐกถาธรรมของท่าน

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาลักษณะการใช้สำนวนไทยในการปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ

วิธีการศึกษา

1. ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท่านพุทธทาส

ท่านพุทธทาสเป็นพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ดังนั้นจึงมีผู้สนใจศึกษาผลงานของท่านเป็นจำนวนมากในหลากหลายสาขาวิชา เช่น การปกครอง วาทวิทยา ธรรมนิเทศ พระพุทธศาสนา ปรัชญา เป็นต้น โดยพบงานวิจัยในสาขาวิชาภาษาไทยเพียง 1 เรื่องเท่านั้น คืองานของกัลยา กุลสุวรรณ (2553) แต่งานของกัลยาเป็นการศึกษากลวิธีทางภาษาด้านการนำเสนอ การเชื่อมโยงความ และรูปภาพที่ใช้สื่อความนึกเปรียบเทียบ รวมถึงวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาและสังคมจากผลงานการเขียน (written text) ของท่านพุทธทาสในช่วงก่อน พ.ศ. 2474 (สิริมา เชียงเขาวัว 2557 : 66) ซึ่งยังไม่ได้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสำนวนไทยโดยตรง

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของสำนวนไทย

การศึกษาเรื่องสำนวนนี้ มีผู้สนใจศึกษาเป็นจำนวนมาก และได้ให้นิยามของคำว่าสำนวนต่างกันไป ดังนี้

วิเชียร เกษประทุม (2526 : คำนำ) กล่าวถึงสำนวนไว้ว่า “เป็นคำพูดที่กลั่นกรองขึ้นเพื่อความสละสลวยสวยงาม เป็นถ้อยคำที่คมคายกว่าคำพูดธรรมดา ทั้งเป็นคำพูดที่รวมใจความเรื่องยาวๆ ให้สั้นลง บางครั้งผู้พูดไม่ต้องอธิบายบางสิ่งบางอย่างยืดยาว ถ้าหยิบยกเอาสำนวนมาประกอบคำพูดของตนก็จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายๆ”

กาญจนา นาคสกุล (2528 : 703) ให้ความหมายของสำนวนไว้ว่า “ถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตัวต่อความจึงจะเข้าใจได้”

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2530 : 1) ให้ความหมายของสำนวนไว้ว่า “ถ้อยคำในภาษาไทยที่ใช้พูดจาสื่อสารกัน โดยมีความหมายเป็นนัย กินความกว้างหรือลึกซึ้ง มิใช่แปลความหมายของคำตรงตัว เป็นความหมายในเชิงอุปมาเปรียบเทียบ หมายถึงไปถึง คำคม สุภาษิต คำพังเพย คำกล่าว และโวหารต่างๆ”

ประกาศรี สีหอำไพ (2538 : 385) ให้ความหมายของสำนวนว่า “โวหาร ถ้อยคำที่เป็นข้อความพิเศษ คือมีชั้นเชิงของความหมายให้ขบคิด เช่น เคาะกะลามากเกิด เลวทราม เปรียบได้กับสุนัขออกมาเมื่อได้ยินเสียงเคาะกะลา”

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 835) ให้ความหมายของคำว่าสำนวนไว้ว่า

สำนวน (น.) ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้สำนวนโวหารดี ความเรียงเรื่องนี้สำนวนโวหารลุ่มๆ ดอนๆ ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือ มีความหมายอื่นแอบแฝงอยู่ เช่น สอนจระเข้ให้ว่ายน้ำ ไร่ไม่ตีโทษปีโทษกลอง ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษ เฉพาะภาษาหนึ่งๆ เช่น สำนวนฝรั่ง สำนวนบาลี ชั้นเชิง หรือ ท่วงทำนองในการแต่งหนังสือหรือพูด เช่น สำนวนเจ้าพระยา พระคลัง (หน) สำนวนยาขอบ สำนวนไม้เมืองเดิม ลักษณะนาม ใช้เรียก ข้อความหรือบทประพันธ์รายหนึ่งๆ เช่น อีเหนา สำนวน บทความ 2 สำนวน

ดังนั้น นิยามความหมายของการวิจัยนี้อาจสรุปได้ว่า สำนวนไทยคือ ถ้อยคำที่มีความหมายไม่ตรงตัว มีชั้นเชิงความหมายให้ขบคิด ดีความ จึงจะสามารถเข้าใจได้ โดยผู้ศึกษาจะพิจารณาสำนวนที่ปรากฏตรงกับในหนังสือ ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมของราชบัณฑิตยสถาน (2545) และสำนวนไทย ของ กาญจนาคพันธุ์ (2513) เป็นเกณฑ์

2. กำหนดขอบเขตการศึกษา

ผลงานของท่านพุทธทาสมีทั้งในรูปแบบการพูดและการเขียน ผู้วิจัยเลือกใช้กลุ่มประชากรที่เป็นการพูด ผู้วิจัยเห็นว่าภาษาพูดจะแสดงความเป็นตัวตนของท่านอย่างแท้จริง เพราะเป็นการพูดเฉพาะหน้าต่อผู้ฟังในช่วงเวลานั้น ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาผลงานเขียนซึ่งไม่มีปัจจัยด้านเวลามาเป็นข้อจำกัดในการสร้างข้อความภาษาเสียงพูดนั้นตัวข้อความ (text) เป็นกระบวนการ (process) นั่นคือมีลักษณะพลวัต (dynamic) ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับภาษาเขียนที่เป็นผลผลิต

(product) ซึ่งมีสภาพนิ่ง (static) ไม่เปลี่ยนแปลง (ไมเคิล ฮัลลiday Micheal Halliday 1989 อ้างถึงใน กิ่งกาญจน์ เทพกาญจนา 2535 : 84)

ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูลจากการปรากฏธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นหนังสือแล้ว และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลาก ทั้งนี้เนื่องจากท่านพุทธทาสมีผลงานการปรากฏธรรมอย่างสม่ำเสมอ ตลอดระยะเวลาที่ครองเพศบรรพชิต ถึง 67 พรรษา แต่ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัย ยังไม่สามารถเก็บรวบรวมงานของท่านได้ครบทั้งหมด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเก็บกลุ่มตัวอย่างจากผลงานโดยการจับสลาก รวมทั้งสิ้น จำนวน 20 เรื่อง เรียงตามปีที่ปรากฏ ดังนี้

1. ขาดินขาดหน้า (24 เม.ย. 2510)	11. ชีวิตที่ต้องรู้จัก (16-21 มี.ค. 2523)
2. ฝึๆ สางๆ (24 เม.ย. 2510)	12. ชีวิตคู่ (16-21 มี.ค. 2523)
3. ยิ่งฉลาดยิ่งทุกข์ (16 ก.พ. 2512)	13. ออกพรรษา (24 ต.ค. 2524)
4. การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง (18 ส.ค. 2512)	14. ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข (20 เม.ย. 2525)
5. หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการสังขาร (29 พ.ค. 2514)	15. ธรรมะเป็นคูชีวิต (23 ม.ค. 2526)
6. ทรัพย์สมบัติที่ควรสะสม (30 เม.ย. 2517)	16. เป้าหมายของชีวิตและสังคม (4 ก.ย. 2527)
7. ผู้ดำที่ทุกคนควรรู้จักและพอใจ (3 พ.ค. 2517)	17. การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง (3 ส.ค. 2528)
8. การเก็บความโกรธใส่ยุ่งฉาง (26 ก.ย. 2518)	18. อริยสังข์ (20 ก.ค. 2529)
9. ประมวลปรมาตธรรมฯ (4 ก.พ. 2522)	19. ชีวิตนี้มีค่า (15 ส.ค. 2533)
10. ธรรม พรปีใหม่ (29 ธ.ค. 2522)	20. ปลายทางของชีวิต (ไม่ระบุวันที่เทศนา)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยยึดเกณฑ์การคัดเลือกสำนวนตามราชบัณฑิตยสถาน (2545) และกาญจนาคุณพันธ์ (2513) ซึ่งถือเป็นแหล่งอ้างอิงทางภาษาที่เชื่อถือได้

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า การปรากฏธรรมทั้ง 20 เรื่อง ปรากฏการใช้สำนวนทั้งสิ้น 18 เรื่อง มีเพียง 2 เรื่องเท่านั้น คือ “เรื่องผีๆ सागๆ” และ “ยิ่งฉลาด ยิ่งทุกข์” ที่ไม่ปรากฏการใช้สำนวนจากการปรากฏธรรม 18 เรื่อง ที่ปรากฏการใช้สำนวนนั้นพบว่ามีการใช้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. สำนวนเดิมจำนวน 22 สำนวน ได้แก่ เกลือจิ้มเกลือ กำปั้นทุบดิน ไปได้พลอย ข้าวยากหมาแกพง เขารกเข้าพง ฆ่าข้างเอางา ชิงสุกก่อนหาม เด็กอมมือ ตาม้าตาเรือ ตัวเป็นเกลียว ตำน้าพริกละลายแม่น้ำ ทันควัน นกแก้วนกขุนทอง นอกุ่นนอกทาง ปากตลาด ลิงลอกเจ้า ห้าแต้ม หลับหูหลับตา หมาหางด้วน หูผึ้ง เห็นกงจักรเป็นดอกบัว และอาบเหงื่อต่างน้ำ

2. สำนวนที่ปรับเปลี่ยนถ้อยคำไปจากเดิม พบจำนวน 10 สำนวน ได้แก่ เจตียยอดด้วน เช็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า ตีปีกตีหาง ทารกอมมือ ทำนาบนหัวคุณยาย เพชรในหัวคางคก ยกหูชูหาง เลือดตาไหล สิบเบี้ยโกลมือ และหนึ่งเบี้ยสองเบี้ยโกลมือ

ตารางที่ 1 สำนวนที่พบในธรรมเทศนาของพุทธทาสภิกขุ

เรื่อง	สำนวน	
	คงเดิม	ปรับเปลี่ยนถ้อยคำ
1. ชาตินี้ชาติหน้า	ห้าแต้ม (หน้า 22)	สิบเบี้ยโกลมือ (หน้า 15) หนึ่งเบี้ยสองเบี้ยโกลมือ (หน้า 15)
2. การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง	หลับหูหลับตา (หน้า 10) ลิงลอกเจ้า (หน้า 24) ปากตลาด (หน้า 24)	-
3. หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการสังกรรม	กำปั้นทุบดิน (หน้า 36) เด็กอมมือ (หน้า 50) หูผึ้ง (หน้า 59)	-

4. ทรัพย์สินสมบัติที่ควรสะสม	ตัวเป็นเกลียว (หน้า 109) อาบเหงื่อต่างน้ำ (หน้า 109)	-
5. ผู้ดำที่ทุกคนควรรู้จักและพอใจ	ตาม้าตาเรือ (หน้า 155)	-
6. การเก็บความโกรธใส่ผู้ฉวาง	ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ (หน้า 7) ฆ่าช้างเอางา (หน้า 7)	-
7. ประมวลปรมัตถธรรมฯ	เด็กอมมือ (หน้า 16)	-
8. ธรรม พรปีใหม่	กำปั้นทุบดิน (หน้า 15) หมาหางด้วน (หน้า 33)	เข็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า (หน้า 7) เจดีย์ยอดด้วน (หน้า 33)
9. ชีวิตที่ต้องรู้จัก	ทันควัน (หน้า 35)	-
10. ชีวิตคู่	ชิงสุกก่อนห่าม (หน้า 28)	-
11. ออกพรรษา	นกแก้วนกขุนทอง (หน้า 26)	ตีปีกตีหาง (หน้า 2)
12. ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข	-	ยกหูชูหาง (หน้า 17)
13. ธรรมะเป็นคู่ชีวิต	หมาหางด้วน (หน้า 14)	เจดีย์ยอดด้วน (หน้า 15) ทารกอมมือ (หน้า 43)
14. เป้าหมายของชีวิตและสังคม	กำปั้นทุบดิน (หน้า 19)	-
15. การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง	เขารกเข้าพง (หน้า 24) นอกกลุ่มนอกทาง (หน้า 24, 26)	-

16. อริยสัจจ์	ข้าวยากหมากแพง (หน้า 12) เกลือจิ้มเกลือ (หน้า 32)	เพชรในหัวคางคก (หน้า 33)
17. ชีวิตนี้มีค่า	ไก่ได้พลอย (หน้า 13) เห็นกงจักรเป็นดอกบัว (หน้า 53)	ทำนาบนหัวคุณยาย (หน้า 47)
18. ปลายทางของชีวิต	หมาหางด้วน (4)	-
รวมทั้งสิ้น	22 สำนวน	10 สำนวน

1. สำนวนเดิม

สำนวนเดิม หมายถึง สำนวนตามที่ปรากฏในราชบัณฑิตยสถาน (2545) และกาญจนาศพนธ์ (2513) เช่น

- (1) ที่นี้มองดูว่า มันมีอะไรที่หลอกให้เข้าไป มันก็เป็นเรื่องของอวิชา กิเลส ตัณหา นำเข้าสู่การหมุนเวียน ในวงกลมที่เรียกว่าวัฏสงสาร นี่พลัดเข้าไปแล้วมันก็ออกมายาก แต่ถึงกระนั้นมันก็มีทางออกมาคือความเจ็บปวดที่ทุกข์มันสอนให้ ความทุกข์มันสอน แต่ว่าคนไม่ยินดีรับคำสอนก็นั่งร้องไห้เสียเปล่าๆ ไม่มีประโยชน์อะไร ถ้าความทุกข์มาถึงเข้าก็ศึกษาความทุกข์ นั้นแหละ เรียกว่า เอาเกลือจิ้มเกลือนั้นแหละ ถ้าความทุกข์มันเกิดขึ้นก็ศึกษาความทุกข์นี้ เดี่ยวก็จะพบเหตุให้เกิดทุกข์ เดี่ยวก็จะพบวิธีที่ดับทุกข์เสียได้ ก็ควรจะขบใจความทุกข์ ความทุกข์เป็นสิ่งที่น่าเกลียด แต่ในสิ่งที่น่าเกลียดนั้นแหละ มันมีสิ่งที่ต้องศึกษาให้รู้ รู้แล้วมันจะดับทุกข์ได้ ...

(อริยสัจจ์ หน้า 32)

ตัวอย่างที่ (1) สำนวน **เกลือจิ้มเกลือ** ใช้ในความหมายที่ว่า “ไม่ยอมเสียเปรียบกัน แก่เผ็ดให้สาสมกัน” ตรงตามความหมายเดิม ในที่นี้ท่านพุทธทาสใช้ในบริบทว่า ต้องแก้ทุกข์ด้วยการศึกษาเรื่องทุกข์ให้ลึกซึ้งจนเห็นทางออกของทุกข์

- (2) ที่นี้ต่อมาศึกษาก็คือเปลี่ยนเรื่องความเป็นลูกจ้างของกิเลสนั้นมาเป็นเรื่องของมนุษย์ที่มีสติปัญญาให้การสืบพันธุ์นั้นเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่รู้สึกผิดชอบชั่วดี แล้วก็ทำการสืบพันธุ์ซึ่งมันต้องทำแหละ โดยธรรมชาติมันต้องทำนะ อย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่าให้เกิดปัญหาขึ้นเพราะเหตุนี้ให้สมกับที่ว่ามนุษย์มีจิตใจสูงคือสูงกว่าสัตว์ ฉะนั้นมนุษย์จึงไม่มีการสืบพันธุ์อย่างสัตว์ หรือว่าง่ายๆ โง่ๆ อย่างสัตว์ มนุษย์จึงมีระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับความเป็นมนุษย์ เหมาะสมในที่นี้ก็คือ จะไม่สร้างความทุกข์ยากลำบากให้เกิดขึ้นแก่ใคร ไม่ต้องเกิดขึ้นแก่ตัวเอง หรือแก่ผู้อื่นและแก่ทุกคน นี่ก็เปลี่ยนเรื่องเป็นลูกจ้างกิเลสชนิดที่รู้อะไรดี เมื่อถึงคราวที่เหมาะสมที่จะสืบพันธุ์ คือไม่ ชิงสุกก่อนห่าม การชิงสุกก่อนห่ามนั้นไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติหรือแม้บทบัญญัติทางศีลธรรม ...

(ชีวิตคู่ หน้า 28)

ตัวอย่างที่ (2) ส่วน ชิงสุกก่อนห่าม ใช้ในความหมายที่ว่า “ทำสิ่งที่ยังไม่สมควรแก่วัย หรือยังไม่ถึงเวลา (มักหมายถึงการลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงาน), ใช้เป็นคำสอนหรือเตือนสติว่าอย่าชิงสุกก่อนห่าม” ตรงตามความหมายเดิม ในที่นี้ท่านพุทธทาสใช้ในบริบทว่า คู่รักชายหญิงต้องรู้เท่าทันกิเลส อย่าลักลอบมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน

- (3) ถ้าเขาถามว่าที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นั่นคืออะไร ก็ตอบอย่างนี้ อย่างกำปั้นทุบดิน นี้คือสันติสุขส่วนบุคคล

และสันติภาพส่วนบุคคล นี่สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้เกิดมาที่หนึ่ง อย่าให้เสียที่ที่เกิดมา ขอให้ได้สิ่งที่ดี

ที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้เกิด ที่นี้พิจารณาคำนี้กันต่อไปอีกหน่อย สิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ถ้ามองในแง่การกระทำ

ก็กระทำเพื่อให้ได้สันติสุขส่วนบุคคลและสันติภาพส่วนบุคคล ให้ทั้งบุคคลและสังคมมีภาวะอยู่เหนือกิเลส

และเหนือความทุกข์ กิเลสกับความทุกข์นี้เป็นเกลือกกัน ถ้ามีกิเลสแล้วก็ต้องมีความทุกข์ ฉะนั้นให้อยู่เหนือ

อำนาจของกิเลส แล้วมันก็อยู่เหนืออำนาจของความทุกข์เป็นธรรมดา นี่เรียกว่าสิ่งที่ดี
ที่สุดที่มนุษย์

ควรจะได้ ...

(เป้าหมายของชีวิตและสังคม หน้า 19)

ตัวอย่างที่ (3) ส่วน **กำปั้นทุบดิน** ใช้ในความหมายที่ว่า “ทำส่งเดชพอให้มันพ่นมือ”
ตรงตามความหมายเดิม ในที่นี้ท่านพุทธทาสใช้ในบริบทว่า ตอบไปโดยที่ยังไม่ได้คิดพิจารณาให้
รอบคอบถ้วนถี่

- (4) ก่อนนี้เราเป็นคนโง่ สัมผัสสิ่งเหล่านี้ด้วยความโง่แล้วเกิดเรื่องเป็นความทุกข์ ชีวิตมันก็
เป็นทุกข์ เดียวนี้เรามีสติปัญญาเพียงพอ อบรมเพียงพอ ผูกฝนเพียงพอ เราก็เอามาใช้
เพื่อที่จะควบคุมชีวิตควบคุมจิตใจนี้ เมื่อสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเกิดขึ้น ก็จะไม่เกิด
อาการอย่างนั้น คือไม่หลงไปว่าสวยหรือไม่สวย ไม่เกิดสุขเกิดทุกข์เวทนาเป็นความอยาก
เป็นตัณหา ไม่เกิดอุปาทานเป็นตัวกูของกู อยากไปตามความโง่เพราะเดี๋ยวนั้นมันไม่โง่ มัน
มีสติปัญญา มีวิชา ชีวิตมันเปลี่ยนใหม่เป็นชีวิตของวิชา ของปัญญา ของสติ ปัญญา
หรือวิชานี้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรคือไม่หลง แต่สตินี้ระลึกได้ **ทันควัน** เรียกว่าสติ ถ้าระลึกไม่
ทันแก่เวลา ไม่เรียกว่าสติ สติคือเครื่องระลึกทันแก่เหตุการณ์ ทันแก่เวลา ระลึกใน
ปัญญาคือความรู้ที่ถูกต้องที่จริง ...

(ชีวิตที่ต้องรู้จัก หน้า 35)

ตัวอย่างที่ (4) ส่วน **ทันควัน** ใช้ในความหมายที่ว่า “ทันที่ทันใด, ฉับพลัน” ตรงตาม
ความหมายเดิม ในที่นี้ท่านพุทธทาสใช้ในบริบทว่า เราจะต้องรู้ผิดชอบชั่วดีได้ในทันที เช่นนี้จึงจะ
เรียกว่า มีสติ

2. ส่วนที่มีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำ

ส่วนที่มีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำไปจากเดิม คือ การใช้ส่วนที่ปรากฏถ้อยคำแตกต่างไปจาก
ราชบัณฑิตยสถาน (2545) และกาญจนาคพันธุ์ (2513) พบทั้งสิ้น 10 ส่วน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ส่วนงานที่พบว่ามี การปรับเปลี่ยนถ้อยคำไปจากเดิม

เรื่อง	สำนวนเดิม	สำนวนที่พบ
1. ชาตินี้ชาติหน้า	สิบเบี้ยไถลมือ	สิบเบี้ยไถลมือ (หน้า 15) หนึ่งเบี้ยสองเบี้ยไถลมือ (หน้า 15)
2. การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง	เลือดตาแทบกระเด็น	เลือดตาไหล (หน้า 25)
3. ธรรม พรปีใหม่	หมาหางด้วน	เจตีย์ยอดด้วน (หน้า 33)
	น้ำตาเซ็ดหัวเข่า	เซ็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า (หน้า 7)
4. ออกพรรษา	ตีปึก	ตีปึกตีหาง (หน้า 2)
5. ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข	ยกหางตัวเอง	ยกหูชูหาง (หน้า 17)
6. ธรรมะเป็นคูชีวิต	หมาหางด้วน	เจตีย์ยอดด้วน (หน้า 15)
	เด็กอมมือ	ทารกอมมือ (หน้า 43)
7. อริยสัจ	เพชรในตม	เพชรในหัวคางคก (33)
8. ชีวิตนี้มีค่า	ทำนาบนหลังคน	ทำนาบนหัวคุณยาย (47)

การใช้สำนวนที่มีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำไปจากเดิมนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าท่านพุทธทาส อาจจะใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อให้ตรงกับความหมายที่ต้องการสื่อมากขึ้น

การใช้สำนวนในกลุ่มนี้ เป็นการปรับเปลี่ยนสำนวนเดิมโดยปรับคำบางคำ หรือเพิ่มเติมคำเข้าไปเพื่อให้ได้ความหมายตรงตามที่ท่านต้องการ ใช้เน้นย้ำให้ได้ความหมายพิเศษ เฉพาะ ได้แก่ ทำนาบนหัวคุณยาย ทารกอมมือ สิบเบี้ยไถลมือ ตีปึกตีหาง ยกหูชูหาง และเลือดตาไหล

(5) การศาสนาเองถ้ามันไม่เป็นศาสนามันไม่มีศีลธรรม ถ้าศาสนามันเป็นแต่ชื่อมันไม่มีศีลธรรม ศาสนามันก็

เป็นอะไรละ เขาเรียกกันใหม่ๆ พุทธพาณิชย์ๆ เต็มไปหมด มีอสังขีเต็มไปหมด ปราบกันไม่หวาดไม่ไหว

ถ้าการศาสนามันไม่มีศีลธรรมตามความมุ่งหมายของศาสนาแล้ว ก็มันจะมีการทำนาบนหัวคุณยายที่มี

ศรัทธาแก่กล้า ... มันต้องมีศีลธรรมแม้แต่ในทางการศาสนา มิฉะนั้นมันจะเต็มไปด้วยอสังขี ไม่มีที่จะ

เป็นไปเพื่อสันติภาพไปปรับใช้ก็เลยกันหมด การศึกษา การสุขภาพอนามัย การเมือง การเศรษฐกิจ

การอะไรมันไปปรับใช้ก็เลยกันหมด ถ้าไม่มีศีลธรรม ...

(ชีวิตนี้มีค่า หน้า 47)

ตัวอย่างที่ (5) สำนวนเดิมคือ ทำนาบนหลังคน แต่ท่านพุทธทาสใช้ว่า ทำนาบนหัวคุณยาย เพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าเป็นการหลอกลวง เอาเปรียบอย่างยิ่งต่ออุบาสิกาที่สูงอายุ ท่านพุทธทาสจึงเปลี่ยนคำว่า “หลัง” เป็น “หัว” และ “คน” เป็น “คุณยาย”

(6) ต่อไปทุกคนคงจะรู้จักเวทนาดีขึ้นแล้วก็ระวังเวทนาดีขึ้น แล้วก็ระวังเวทนาอย่าให้ปรุงเป็นตัวกูของกู มันจะ

เกิดกิเลสตัณหา มันเร็วเป็นสายฟ้าแลบ ควบคุมยาก ควบคุมไม่ทัน ฉะนั้นเราต้องศึกษาให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

เป็นพื้นฐานอยู่ตลอดเวลา มันจะป้องกันได้ เอ้า ขอบุุดเสียเลยถ้าเรามีสติพอ เดียวนี้เราโตแล้วนี้เราไม่ใช่

ทารกอมมือ นี้ โตขนาดนี้แล้ว เรารู้ว่ามันเกิดอย่างไร กิเลสเกิดอย่างไร ความทุกข์เกิดอย่างไร ...

(ธรรมะเป็นคูชีวิต หน้า 43)

ตัวอย่างที่ (6) สำนวนเดิมคือ เด็กอมมือ แต่ท่านพุทธทาสใช้ว่า **ทารกอมมือ** เพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า เราทั้งหลายนี้เป็นผู้ที่เติบโตแล้ว รู้จักผิดชอบชั่วดี ซึ่งต่างจากเด็กน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กทารกแบบเขาที่ไม่รู้ประสา ท่านจึงเปลี่ยนคำว่า “เด็ก” เป็น “ทารก”

(7) ในวันหนึ่งจึงมีการเกิดตัวของกูอย่างนี้ได้หลายๆ ชาติ มีทั้งชาตินี้มีทั้งชาติหน้า ถ้าจะเรียกอีกอย่างหนึ่งก็

เรียกว่าเป็นกรรมๆ ไปทีเดียว กรรมหนึ่งก็คือชาติหนึ่ง แต่คำว่ากรรม กรรมในที่นี้ต้องสมบูรณ์จริงๆ หรือเป็น

กรรมที่มีความรู้สึกเป็นตัวของกูขึ้นมาอย่างสมบูรณ์ เรียกว่าการเกิดขึ้น การตั้งอยู่ การดับไปโดยสมบูรณ์

ในกรณีของการที่อุปาทานได้เกิดขึ้น ในขณะที่จิตตามธรรมดาไม่เกี่ยวกับเรื่องนี้และไม่มีความหมายอะไร

การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปของอุปาทาน เนื่องด้วยตัวเรา เนื่องด้วยของเรานี้มีความหมายเต็มทีและปัญหา

อยู่ที่นี้ ดังนั้นจึงต้องจัดการเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ดีๆ ให้เห็นว่ามันอยู่ใกล้ที่นี้และเตี้ยนี้ เราจึงจะกำจัดความ

ทุกข์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ คนโง่งยอมคิดไกลเกินไปจนไม่มีประโยชน์ คนโง่งก็ไปคิดเอาสิบเบี้ยใกล้มือ

คนฉลาดก็ไปคิดเอา หนึ่งเบี้ยสองเบี้ยใกล้มือ นี้เป็นคำพูดพื้นบ้าน ซึ่งดู เหมือนจะมีอยู่ทั่วไปว่าคนโง่งคิดไกล

อย่างนี้ เพราะฉะนั้นชาติหน้าของคนโง่งจะต้องอยู่ไกลหลังจากตายไปแล้วอยู่เสมอ แต่ชาติหน้าของคน

ฉลาดต้องอยู่ที่นี้และเตี้ยนี้ ...

(ชาตินี้ ชาติหน้า หน้า 15)

ตัวอย่างที่ (7) สำนวนเดิมคือ สิบเบี้ยใกล้มือ แต่ท่านพุทธทาสใช้ว่า **สิบเบี้ยใกล้มือ** และ **หนึ่งเบี้ยสองเบี้ยใกล้มือ** เพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพที่ชัดเจนโดยเน้นไปที่ระยะทางไกลและใกล้ คือ หาก

เป็นคนโง่ ก็จะคิดว่าสิบเขียนนั้น อยู่ใกล้มือ ในขณะที่คนฉลาดจะคิดว่าแม่เพียงหนึ่งเบี้ยหรือสองเบี้ยก็ อยู่ใกล้มือ ท่านจึงเปลี่ยนคำว่า “ใกล้” เป็น “ไกล” และเปลี่ยนคำว่า “สิบ” เป็น “หนึ่ง” และ “สอง”

2.2 เพื่อให้เนื้อความไพเราะมากยิ่งขึ้น

การปรับเปลี่ยนสำนวนในลักษณะนี้ เกิดขึ้นเพราะท่านพุทธทาสอาจเห็นว่า สำนวนเดิมไพเราะ ดังนั้น ท่านจึงปรับเปลี่ยนใหม่ และคงความหมายเช่นเดิม พบเพียงหนึ่งสำนวน คือ เจตียยอดด้วน

- (8) การศึกษาของโลก ชาวโลกนี้มันยังเป็นเหมือนกับหมาหางด้วน มาสมบุรณ์ เรียนแต่ หนังสือกับเรียนแต่

วิชาซีฟ ไม่เรียนธรรมะให้รู้ว่าเราจะเป็นคนกันอย่างไร จึงจะไม่ทนทุกข์ทรมานทางจิตใจ ... ถ้าจะพูดกันตรงๆ อย่าโกรธ ก็ต้องพูดว่าต่อหางหมากัน เราเป็นพวกต่อหางหมา การศึกษาธรรมะนี้เป็นการทำให้การศึกษาของเราสมบุรณ์ ให้การศึกษาที่เหมือนกับสุนัข หางด้วนนั้นหางไม่ด้วน ถ้าพูดให้เพราะหน่อยก็ว่าเหมือนพระเจตียยอดด้วน แล้วเราก็ต่อ ยอดพระเจตียให้หางด้วนแล้วก็น่าดู การศึกษาของเราที่สมบุรณ์ ...

(ธรรมะเป็นคูชีวิต หน้า 15)

จากตัวอย่างที่ (8) จะเห็นได้ว่า ท่านพุทธทาสกล่าวอย่างชัดเจนว่า สำนวน “หมาหางด้วน” ที่ท่านกล่าวก่อนหน้านี้นี้เป็นสำนวนที่ไม่ไพเราะ ท่านจึงเปลี่ยนสำนวนใหม่เป็น “เจตียยอดด้วน” แต่ ยังคงความหมายเช่นเดียวกับสำนวน หมาหางด้วน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าบางสำนวนอาจเป็นสำนวนเฉพาะถิ่น นั่นคือ เพชรในหัว คางคก

- (9) ถ้าความทุกข์มันเกิดขึ้น ก็ศึกษาความทุกข์นี้ เดียวก็จะพบเหตุให้เกิดทุกข์ เดียวก็จะพบ วิธีที่ดับทุกข์เสียได้ ก็ควรจะขบใจความทุกข์ ความทุกข์เป็นสิ่งที่น่าเกลียด แต่ในสิ่งที่ น่าเกลียดนั้นแหละ มันมีสิ่งที่ต้องศึกษาให้รู้ รู้แล้วมันจะดับทุกข์ได้ คำนี้เรามืออุปมา เหมือนกันว่าเพชรในหัวคางคก มันเป็นคำพูดโบราณมาตั้งแต่ครั้งไหนก็ไม่รู้ แต่มันมีความหมายว่าในหัวคางคกอันแสนจะน่าเกลียด หากให้ตีจะพบเพชร ก็หมายความว่าในความทุกข์อันแสนน่าเกลียด หากให้ตีจะพบความดับทุกข์ จะเป็นทางออกมาเสียได้จาก ความทุกข์ ...

(อริยสัจจ์ หน้า 33)

จากตัวอย่างที่ (9) ท่านพุทธทาสใช้สำนวน “เพชรในหัวคางคก” ในความหมายที่คล้ายกับสำนวน เพชรในนม กล่าวคือหมายความว่า ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่น่าเกลียดและสกปรกนั้นมีสิ่งของที่สูงค่าซ่อนอยู่ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าสำนวน เพชรในหัวคางคก อาจจะเป็นสำนวนเฉพาะถิ่นใต้ก็ได้ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาสอบถามผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคใต้ และพูดภาษาถิ่นใต้ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นัยนา คชโคตร อายุ 64 ปี ชาวจังหวัดสงขลา อดีตอาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาไทย ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรพรรณ กীরานนท์ อายุ 59 ปี ชาวจังหวัดนครราชสีมา อาจารย์ประจำกลุ่มวิชานาฏศิลป์ และอาจารย์ ดร.เอกชัย พุ่มดวง อายุ 43 ปี ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เกี่ยวกับสำนวน “เพชรในหัวคางคก” ปรากฏว่าอาจารย์ทั้งสามท่านไม่เคยได้ยินสำนวนนี้ในภาษาถิ่นใต้ แต่ทั้งสามท่านให้ข้อสันนิษฐานว่า อาจเป็นไปได้ว่า สำนวนนี้จะ เป็นสำนวนเก่าที่คนภาคใต้ในสมัยก่อนใช้พูดกัน

นอกจากนี้ยังพบว่าท่านพุทธทาสใช้สำนวนโดยมีการสลับตำแหน่งของคำโดยที่ความหมายยังคงเดิม โดยพบเพียงหนึ่งสำนวน คือ เช็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า

- (10) ธรรมะคืออะไร โดยหลักใหญ่ก็คือการกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตนๆ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของตน ท่านทั้งหลายกลับไปแล้วจงทดสอบ จงใคร่ครวญดูว่าเรากำลังมีวิวัฒนาการถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของเราทุกชั้นตอนหรือไม่ จะแบ่งให้ละเอียดลงไปก็ได้ว่ามีอายุ 1 ปี มีอายุ 2 ปี มีอายุ 3 ปี จนกระทั่งเดี๋ยวนี้มีอายุ 15-16 ปี 20 ปี 30 ปี 50 ปี 60 ปี เป็นขั้นตอนไป ทดสอบดูว่าที่แล้วมาแต่หนหลังมีความถูกต้องหรือไม่ หรือต้องนั่งเช็ดน้ำตาด้วยหัวเข่าบ่อยๆ ...

(ธรรม ปริปิใหม่ หน้า 7)

จากตัวอย่างที่ (10) ท่านพุทธทาสใช้สำนวนว่า เช็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า ซึ่งเป็นการสลับตำแหน่งคำของสำนวนเดิม คือ เช็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า โดยที่ความหมายยังเดิม คือ เสียใจเพราะเข้าใจหรือต้องผิดหวังอย่างหนัก ซึ่งเป็นปกติในการพูดของบุคคลทั่วไปที่อาจจะปรากฏการสลับตำแหน่งของถ้อยคำหรือสำนวนได้

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า การปาฐกถาธรรมทั้ง 20 เรื่อง ปรากฏการใช้สำนวนทั้งสิ้น 18 เรื่อง ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. สำนวนเดิม พบจำนวน 22 สำนวน ได้แก่ เกลือจิ้มเกลือ กำปั้นทุบดิน ไก่ได้พลอย ข้าวยากหมากแพง เขารกเข้าพง ฆ่าช้างเอางา ชิงสุกก่อนห้าม เด็กอมมือ ตาม้าตาเรือ ตัวเป็นเกลียว ตำน้าพริกละลายแม่น้ำ ท้นคว้น นกแก้วนกขุนทอง นอกสู้นอกทาง ปากตลาด ลิงหลอกเจ้า ห้าแต้ม หลับหูหลับตา หมาหางด้วน หูผึ่ง เห็นกงจักรเป็นดอกบัว และอาบเหงื่อต่างน้ำ
2. สำนวนที่ปรับเปลี่ยนถ้อยคำไปจากเดิม พบจำนวน 10 สำนวน ได้แก่ เจตียยอดด้วน เช็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า ตีปีกตีหาง ทารกอมมือ ทำนาบนหัวคุณยาย เพชรในหัวคางคก ยกหูชูหาง เลือดตาไหล ลีบเบียดไกลมือ และหนึ่งเบียดสองเบียดไกลมือ

การที่ท่านพุทธทาสมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำในสำนวนให้ต่างไปจากเดิมนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าท่านอาจจะใช้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ กล่าวคือ เพื่อให้ตรงกับความต้องการสื่อมากยิ่งขึ้น เช่น ทำนาบนหัวคุณยาย และเพื่อให้เกิดความไพเราะชวนฟังมากยิ่งขึ้น ได้แก่ เจตียยอดด้วน นอกจากนี้ยังพบสำนวนที่คาดว่าเป็นสำนวนเฉพาะถิ่น ได้แก่ เพชรในหัวคางคก และพบว่าท่านพุทธทาสสลับตำแหน่งของคำในสำนวนโดยที่ความหมายยังคงเดิม ได้แก่ เช็ดน้ำตาด้วยหัวเข่า

การใช้สำนวนในการปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสนั้น ทำให้เนื้อหาในการปาฐกถาชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ฟังเกิดความเข้าใจกระจ่างชัดและได้อรรถรสมากขึ้น ซึ่งลักษณะการใช้สำนวนประกอบการปาฐกถา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนถ้อยคำในสำนวนให้แตกต่างไปจากของเดิมนี้ อาจจะเป็นลักษณะเฉพาะบุคคลของท่านพุทธทาสก็เป็นได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านพุทธทาสเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และแสดงออกมาโดยการใช้ภาษา เพราะท่านสามารถสร้างสรรค์สำนวนใหม่ ให้ได้ความหมายที่ตรงกับสิ่งที่ท่านต้องการสื่อออกมา โดยปรับเปลี่ยนถ้อยคำบางคำจากสำนวนเดิม อย่างไรก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลการปาฐกถาธรรมของท่านมาวิเคราะห์เพียง 20 เรื่องเท่านั้น ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป หากใช้ข้อมูลจำนวนมากกว่านี้ก็จะทำให้ได้ผลการศึกษาที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นและนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับการใช้สำนวนในการปาฐกถาธรรมในแบบเฉพาะของท่านพุทธทาส

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา กุลสุวรรณ. (2553). *วาทกรรมคำสอนของพุทธทาสภิกขุ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กาญจนาคนาคพันธุ์. (2513). *สำนวนไทย*. พระนคร : บำรุงสาส์น.
- กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. (2535). *รายงานการวิจัย การใช้ภาษาในการตรวจรักษาโรคของอายุรแพทย์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชลศิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (2526). *การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราภรณ์ ภักธราภาณุภัทร. (2521). *ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธรรมปราโมทย์ (นามแฝง). (2549). *ตามรอยพุทธทาส ภาคผลงาน*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- น้ำเพชร สายบุญเรือน. (2543). *ถ้อยคำสำนวนใหม่ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2541*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2530). *สำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- ประภาศรี สีอำไพ. (2538). *วัฒนธรรมทางภาษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2521). *การทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- _____. (2524). *ออกพรรษา ออกมาเสียจากความทุกข์*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- _____. (2527). *ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- _____. (2530). *ชีวิตคู่*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์.
- _____. (2530). *ชีวิตที่ต้องรู้จัก*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2531). *ธรรม พระปีใหม่*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- _____. (2532). *ประมวลปรมัตถธรรมที่คนธรรมดาควรทราบ*. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- _____. (2534). *ยิ่งฉลาดยิ่งทุกข์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- _____. (2536). *สิ่งที่ทุกคนควรรู้จัก*. กรุงเทพฯ: หจก.ภาพพิมพ์.
- _____. (2545). *การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- _____. (2546). *การเก็บความโกรธใส่ยังฉาง*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- _____. (2546). *ชาตินี้ชาติหน้า เรื่องผีๆ สางๆ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ.
- _____. (2546). *ชีวิตนี้มีค่า*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
- _____. (2546). *หลักปฏิบัติเกี่ยวกับกรรมและการสิ้นกรรม*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- _____. (2546). *ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง.
- _____. (2550). *เกิดมาทำไม*. กรุงเทพฯ: เม็ดทราย.
- _____. (2551). *อริยสัจ*. กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์.

- _____ . (มปป). *ปลายทางของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- _____ . “พุทธทาสภิกขุ” สืบค้นเมื่อ 2556, ธันวาคม 8, เข้าถึงได้จาก:
<http://www.buddhadasa.org/html/100/7.html>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม*.
กรุงเทพฯ: สหมิตรพริ้นติ้ง.
- _____ . (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ป.พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุคค
พับลิเคชั่น.
- วิเชียร เกษประทุม. (2546). *สำนวนไทย*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- สิริมา เชียงขาวไว. (2557). *อุปลักษณเกี่ยวกับธรรมะในปาฐกถาธรรมของพุทธทาสภิกขุ*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ระเบียบการส่งต้นฉบับ “วารสารสังคมมนุษย์”

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์วารสารสังคมมนุษย์ ซึ่งเป็นวารสารที่ออกเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพดังนี้

1. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาดเอ 4 โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ 1.5 นิ้ว ด้านล่างและขวามือ 1 นิ้ว

1.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

1.2.1 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

1.2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

1.2.3 ชื่อผู้เขียน ขนาด 14.5 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งด้านชิดขวาหน้ากระดาษ

1.2.4 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ใส่เลข foonote

ด้านล่าง

1.2.5 หัวข้อของบทความย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 14.5 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้ายใต้ที่อยู่/หน่วยงานสังกัดของผู้เขียน

1.2.6 คำสำคัญ / Keyword ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา

1.2.7 เนื้อหาบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น 1Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

1.2.8 หัวข้อเรื่อง ขนาด 14.5 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

1.2.9 หัวข้อย่อ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

1.2.10 เนื้อหา ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

1.3 จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวไม่เกิน 10 หน้า

2. การเรียงลำดับเนื้อหาบทความวิจัย

เนื้อหาภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อนเนื้อหาต้องเรียงลำดับดังนี้

1. ชื่อเรื่อง ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2. ชื่อ และที่อยู่ผู้เขียน ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนในหน้าในเชิงบรรณทนายหน้า

3. บทคัดย่อ เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 250 คำ หรือ 15 บรรทัด โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน

4. คำสำคัญ ระบุคำสำคัญ 3- 5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไว้ท้ายบทคัดย่อ

5. บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา และเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

6. วัตถุประสงค์ ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7. วิธีการศึกษา ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย โดยกล่าวถึงวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ที่มาของกลุ่มตัวอย่าง แหล่งที่มาของข้อมูล การเก็บและรวบรวมข้อมูล การใช้เครื่องมือ สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

8. ผลการศึกษา เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้น ขอบตาราง ด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดาไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน 5 ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูปกรณีที่เป็นอาจใช้ภาพสีได้

9. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบ การทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำผลไปใช้ประโยชน์ และการให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

10. เอกสารอ้างอิง มีการอ้างอิงหลักฐานที่ถูกต้องเหมาะสมกับข้อมูลและเนื้อหา ทั้งนี้ การอ้างอิงแบบในเนื้อหานั้นสามารถใช้ระบบการอ้างอิงได้ทั้งแบบการอ้างอิงแบบเชิงบรรณ (footnote) และการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา หรือ การอ้างอิงระบบนาม-ปี หรือระบบ APA ทั้งนี้การอ้างอิงในเนื้อความทุกการอ้างอิงที่ปรากฏในเนื้อหาจะต้องมีในส่วนของ การอ้างอิงท้ายบทความ และห้ามใส่เอกสารอ้างอิงโดยปราศจากการอ้างอิงในเนื้อบทความ

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

2. รายงานทางวิชาการ

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน.(ปีที่พิมพ์).ชื่องานวิจัย.เมืองที่พิมพ์: หน่วยงานที่เผยแพร่.

3. วิทยานิพนธ์

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต/วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. ชื่อสถานศึกษา.

4. รายงานการประชุม

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วันเดือนปีที่จัด. สถานที่จัด. เลขหน้า.

5. วารสาร

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่พิมพ์(ฉบับที่พิมพ์), เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

6. หนังสือพิมพ์

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปี เดือน วันที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

7. สื่ออินเทอร์เน็ต

ชื่อ-นามสกุลผู้เผยแพร่. (ปี เดือน วันที่อ้างอิง). ชื่อเรื่อง. จำนวนหน้า. เรียกใช้เมื่อ ปี เดือน วันที่เข้าถึง ข้อมูลจาก <http://www.???com>

หมายเหตุ การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย

การเรียงลำดับข้อมูลภายในบทความทางวิชาการ

1. ชื่อเรื่อง (ไทย – อังกฤษ): สื่อถึงความคิดสำคัญของเรื่อง/ผู้เขียน
2. ชื่อที่อยู่ผู้เขียน (ไทย – อังกฤษ) : หน้าที่ตำแหน่งทางวิชาการให้ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนโดยใส่ไว้ในเชิงอรรถด้านล่าง
3. บทคัดย่อ (ไทย – อังกฤษ) : สรุปความคิดสำคัญของเรื่อง
4. คำสำคัญ (ไทย – อังกฤษ) : ระบุคำสำคัญ 3– 5 คำ ไว้ท้ายบทคัดย่อ
5. ความนำ/บทนำ : แสดงเนื้อหาและความสำคัญของเรื่องที่จะเขียนอย่างกว้าง ๆ
6. เนื้อหา (ปรากฏตามหัวข้อ): ประกอบด้วยย่อหน้าที่แต่ละย่อหน้าแสดงความคิดหรือประเด็นสำคัญเพียงเรื่องเดียว เนื้อหาจึงแสดงรายละเอียดเฉพาะเป็นประเด็น ๆ ไป
7. การอภิปราย (ปรากฏตามหัวข้อ) : การวิเคราะห์ วิพากษ์ และ/หรือสังเคราะห์ (ถ้าแยกเป็นหัวข้อมักเป็นวิจัยเชิงปริมาณ)
8. สรุป : แสดงคำตอบหรือความคิดที่ได้อย่างกว้าง ๆ
9. เอกสารอ้างอิง : มีการอ้างอิงหลักฐานที่ถูกต้องเหมาะสมกับข้อมูลและเนื้อหา ทั้งนี้ในการอ้างอิงแบบในเนื้อหานั้นสามารถใช้ระบบการอ้างอิงได้ทั้งแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (footnote) และการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา หรือ การอ้างอิงระบบนาม-ปี หรือระบบ APA ทั้งนี้การอ้างอิงในเนื้อความทุกการอ้างอิงที่ปรากฏในเนื้อหาจะต้องมีในส่วนของส่วนอ้างอิงท้ายบทความ และห้ามใส่เอกสารอ้างอิงโดยปราศจากการอ้างอิงในเนื้อบทความ